

**L'HOSPITAL DE SANTA CATERINA DE GIRONA:
UN MODEL DE RACIONALITZACIÓ DE LA CARITAT
(de mitjan segle XIV al segle XV)**

ANNA GIRONELLA I DELGÀ

Treball de Recerca

Direcció: Dra Mª Elisa Varela Rodríguez

Girona, juny del 2002

PREFACI	3
I. MÈTODE I OBJECTE D'ESTUDI	6
1. PRESENTACIÓ METODOLÒGICA	7
1.1. Breu itinerari historiogràfic	7
1.2. Fonts consultades	13
1.3. Bibliografia	22
2. L'OBJECTE D'ESTUDI	24
2.1. La pobresa i l'assistència als pobres a l'època baix-medieval	24
2.2. La Girona dels segles XIV i XV: societat i assistència	31
2.3. Recorregut històric per l'Hospital de Santa Caterina	35
II. L'HOSPITAL DE SANTA CATERINA ALS SEGLES XIV I XV	44
1. LA GESTIÓ HOSPITALÀRIA	45
1.1. La gestió dels recursos	46
1.2. El personal administratiu	60
1.3. Relacions amb els poders públics i altres institucions religioses	76
2. ELS SERVEIS HOSPITALARIS	79
2.1. Població assistida	80
2.2. Espai i equipaments	86
2.3. Serveis assistencials	95
CONCLUSIONS	120
APÈNDIX DOCUMENTAL	124
BIBLIOGRAFIA	159

Avui parlem de globalització per definir un món sense fronteres, sense fronteres econòmiques, un món dirigit per una economia capaç de posar en contacte, en el mínim de temps possible, regions allunyadíssimes en l'espai, i en les formes de viure, i alhora incapaç d'establir relacions justes o solidàries. Per tant una economia capaç de generar desequilibris insostenibles i de globalitzar les tensions socials sota la bandera d'un renovat –tecnificat– capitalisme. I un d'aquests desequilibris és la pobresa –la manca de recursos necessaris per a sobreviure o la constant recerca d'aquests–, qüestió que el capitalisme no soluciona sinó que estimula en determinades zones i en determinats sectors socials.

Però la pobresa no és ni ha estat un problema només del capitalisme sinó que altres sistemes econòmics històrics s'han mantingut gràcies, en part, a aquestes diferències entre els que tenen i els que no tenen: el pobre és la contrainmatge d'aquell que posseeix alguna o moltes coses, és allò que no vol ser. Per tant el pobre reforça en certa manera la societat en què viu, que l'ha generat i el manté –perquè mai es proposen vies per eradicar completament la pobresa, en tot cas es considera endèmica i es busquen mesures per pal·liar-la-. Es pot dir, doncs, que el pobre forma part del sistema, però en condicions fràgils i inestables perquè està situat als límits d'aquest, al marge: la seva situació de marginació fàcilment es pot convertir en exclusió. Allò que els manté en els marges, ni dins ni fora, són precisament les mesures que pren cada societat per atendre i tractar la pobresa –i que poden conviure amb processos excloents–, bàsicament perquè no es transformi en un greu perill social: l'assistència i la repressió.

Així doncs, l'assistència als pobres és una forma d'intentar controlar la pobresa, d'evitar que els homes i les dones pobres es rebel·lin contra el sistema que els condiona i

així poder-los mantenir en els límits en un nivell tolerable, perquè al capdavall aquests límits són els que limiten i cohesionen la pròpia societat. Dues vies històriques per justificar aquesta assistència han estat la caritat i el bé públic, l'imperatiu diví i el cívic, esgrimides per cada societat en funció dels valors imperants en l'època; uns sistemes de valors, per tant, que impliquen determinades maneres de veure l'Altre, el diferent –en aquest cas el marginat- per oposició al qual es defineix el grup que es creu normal.

Durant la Baixa Edat Mitjana conflueixen aquestes dues motivacions o justificacions de l'assistència al pobre: en una societat profundament cristiana la *caritas*, l'amor al pròxim entès com a amor a l'obra divina i per tant al Creador, mourà els fidels a interessar-se pels desvalguts, que també han estat creats per Déu, com a mostra d'aquest amor; l'almoïna serà el precepte cristià que generarà per exemple l'hospitalitat monàstica o les primeres fundacions hospitalàries a càrrec de l'Església. Però amb el pas del temps una altra raó justificarà l'assistència, malgrat que la caritat continuï proporcionant suports econòmics i espirituals: l'ordre públic, el criteri d'utilitat social portarà les autoritats públiques, laïques, a interessar-se per la pobresa, a buscar mesures per tal que no esdevingui una amenaça a la pau social. En aquest context l'hospital esdevindrà una institució clau per aïllar i controlar els pobres i també per facilitar la pràctica de la caritat cristiana, es converteix, doncs, en un dels puntals de l'assistència medieval. Serà una institució destinada a albergar pobres, malalts (la malaltia s'inclou com una tipologia de la pobresa) i pelegrins, on rebran llit, menjar i atenció espiritual; però la mateixa intervenció pública accelerarà l'especialització d'aquests a acollir un tipus determinat de pobres, els malalts, a qui progressivament s'administrarà també assistència mèdica: s'intentarà curar-los per tal de pal·liar la pobresa. De totes maneres trigarà encara a produir-se la separació entre asils per pobres i centres sanitaris.

L'Hospital de Santa Caterina de Girona ha viscut pròpiament aquesta evolució com a centre assistencial: d'alberg per pobres ha esdevingut una institució medicosanitària, de ser gestionat per una confraria laica a formar part de l'Institut Català de la Salut. I els segles XIV i XV marquen un moment en aquest procés: el primer gran canvi de l'hospital d'ençà de la seva fundació; el municipi aconsegueix fiscalitzar i modernitzar la seva gestió d'acord amb la tendència que se segueix arreu d'Europa, introduint –per exemple- les primeres bases fermes de la medicalització. Aquest és, doncs, el principal objectiu del present treball: aturar-nos en els segles XIV i XV per observar en profunditat el que està passant a l'Hospital de Santa Caterina com a mostra de l'evolució de l'assistència als pobres, i per tant de la visió de la pobresa a la Girona baix-medieval; una anàlisi que es detindrà en els assistits i en els serveis que se'ls ofereixen, serveis que depenen del patrimoni i la gestió hospitalària així com de la concepció social de la pobresa. Un estudi per aproximar-nos a la societat baix-medieval des de la perspectiva d'aquells que hi viuen als límits; i un pretext també per editar part del fons documental del centre, inèdit fins al moment però no per això poc interessant sinó que essencial per a conèixer una mica millor aquells que, per no tenir, quasi no tenen ni han deixat petjades històriques.

Es presenta el dibuix d'un centre assistencial que ha crescut i canviat amb la seva ciutat: ahir a la vora de l'Onyar, avui a tocar de la Gran Via i demà a Salt, l'hospital encara es mostra lligat a les necessitats socials d'aquells qui li donen raó de ser, els ciutadans.

I.MÉTODO I OBJECTE D'ESTUDI.

Abans d'abordar l'anàlisi en profunditat del que fou l'Hospital de Santa Caterina en els segles XIV i XV des de la perspectiva assistencial crec que fan falta diverses matisacions, tant a nivell de plantejament historiogràfic i per tant del mètode de recerca i de les fonts consultades, com també a nivell històric: hem de saber com es concep i es tracta la pobresa després dels estralls de mitjan segle XIV i com es viu a la Girona de l'època per entendre el que significa aquest hospital en un moment i espai concret. I també és en aquest apartat introductori on s'ha de parlar, encara que sigui breument, de la història d'aquesta institució de la qual només m'he detingut a copsar-ne un breu lapse de temps, però un lapse de canvis, perquè crec que és en aquests segles quan l'hospital inicia el seu camí de modernització, uns segles que fan de pont entre diferents maneres d'entendre l'assistència.

1. PRESENTACIÓ METODOLÒGICA.

La meva intenció, com ja he exposat, és analitzar l'Hospital de Santa Caterina com a una institució que durant els segles XIV i XV es veu cada cop més instrumentalitzada pel govern municipal que la va transformant de centre de caritat a servei social, seguint una tendència generalitzada a Europa com mostren gran part dels estudis realitzats sobre el tema. És per això que en aquesta primera part del treball no he volgut descriure només les fonts que m'han permès construir la meva anàlisi sinó també situar-me en un marc historiogràfic, més o menys precís, que ha guiat les meves hipòtesis; un marc però que neix d'una tradició concreta que crec necessari exposar.

1.1.BREU ITINERARI HISTORIOGRÀFIC.

La Història de la Història ha fet un llarg camí fins al punt que avui podem afirmar sense dubtes que aquesta sempre sol respondre a la societat que l'escriu: els esdeveniments històrics han estat, han succeït, però només els coneixem des de la perspectiva del present que els estudia, que els rellegeix, i aquesta lectura no és única ni objectiva. En el cas de la història de la pobresa i l'assistència es poden observar també les inquietuds intel·lectuals i socials del present de l'historiador, així els treballs que tracten d'aquests temes solen ser fruit de "booms" historiogràfics marcats per canvis socials i econòmics. El gran moment de la història de la pobresa i l'assistència han estat les dècades dels seixanta i setanta, dècades de canvis constants, de corrents ideològics trencadors i alternatius, de moviments socials crítics amb el present que els havia tocat viure i que treballaven i lluitaven per canviar-lo, del despertar de la consciència de molts col·lectius oprimits (com l'afroamericà, del moviment

feminista i del pacifista...). I en aquest context crític que gira la mirada cap a les minories i els grups socials oprimits la historiografia també es dirigeix cap als sectors històrics més marginals.¹

Així doncs en aquest treball sobre la història de l'assistència calia un apartat, algunes referències, al tractament historiogràfic que s'ha donat al tema. Calia aproximar-nos a les diferents lectures que s'han donat de la "mirada de l'Altre", entenent que la caritat és un punt de contacte entre la pobresa i l'assistència: és una actitud que acostava els pobres i aquells qui es creuen amb el deure (i el dret) de vetllar per ells, actitud motivada per tant per determinats valors socials; perquè a través de la caritat es canalitza l'assistència als pobres. Michel Mollat ho explica així: *Les mots assistance, charité ont des connotations complémentaires évidentes, mais leurs significations profondes diffèrent. Le premier terme, assistance, désigne des attitudes, des gestes, des comportements, des actes. Le second, charité, exprime des dispositions mentales et spirituelles [...]. Les gestes actualisent les sentiments. Chaque acte, chaque fait répond à des causalités de même nature que lui-même: à faits économiques, causes économiques, à faits moraux et religieux, causes morales et religieuses. Les secteurs sont distincts, mais ils interfèrent, dans la spécificité de chacun et la complexité de l'ensemble. Peu de sujets en témoignent autant que celui de l'assistance et la charité.*²

La tradició d'aquests estudis sobre la caritat, o més concretament sobre la pobresa i l'assistència als pobres, és bastant recent, però també prou consolidada com per observar ramificacions i noves perspectives dins la pròpia disciplina,³ encara que només hagin

---

¹ Reflexió que recull E. Mitre, "Historia y marginación. Mundos desvelados y mundos por desvelar (Un modelo especialmente aplicable al Medioevo)", a C. González Mínguez i altres (eds.), *Marginación y exclusión social en el País Vasco*, Madrid: 1996, pàg. 15-17.

² A *Assistance et charité*. Cahiers de Fanjeaux 13, Toulouse, 1978, pàg. 390.

³ Sobre l'evolució dels estudis d'història de la pobresa i l'assistència vegeu, per exemple: F.-O. Touati, "Un dossier à rouvrir: l'assistance au Moyen Age" a J. Dufour, H. Platelle (eds.), *Fondations et œuvres charitables au*

transcorregut una quarantena d'anys d'ençà que Bronislaw Geremek es lamentava per la manca d'interès per l'estudi dels marginats,⁴ un sector que la historiografia acadèmica del moment no considerava prou digne perquè no havia generat documentació pròpia. L'historiador polonès parlava de l'any 1956, fins aquell moment pocs havien escrit sobre el tema tret d'algunes generacions d'erudits locals encuriosits per les obres de misericòrdia d'alguns dels seus conciutadans il·lustres i preocupats per relatar els actes d'aquests personatges.⁵ De tota manera, entre aquesta nissaga d'erudició que ja comença a finals del segle XIX i a inicis del segle XX podem destacar els treballs de L. Le Grand o el compendi de L. Lallemand.⁶

Als anys seixanta se'ns presenta un món ple de canvis i trasbalsos polítics, econòmics i socials que remouen també els interessos dels investigadors socials: noves maneres de pensar, noves sensibilitats, moviments de crítica... condueixen també a noves maneres de mirar el passat. I en aquestes transformacions de les ciències socials a poc a poc van apareixent nous objectes d'estudi i noves perspectives. En aquests anys podem parlar de veritable "boom" de la història dels marginats; i en aquest procés no només hi té a veure el

---

Moyen Age. Congrès national des sociétés historiques et scientifiques (Nice, 1996), París, 1999, pàgs. 23-38, o E. Mitre, "Historia y marginación...", op. cit., pàgs. 13-24. I sobre el tractament de la història dels hospitals, vegeu: M. Gallent, "Historia e historia de los hospitales" i M. L. López Terrada, "El hospital como objeto histórico: los acercamientos a la historia hospitalaria" a *Revista d'Història Medieval*, 7 (1996). Debat: "Pobreza, asistencia y represión. A propósito de la obra de Helène Tropé", pàgs. 179-191 i 192-204.

⁴ Bronislaw Geremek s'està referint a la seva arribada a París l'any 1956 i a la seva sorpresa en observar el poc interès que mostraven els historiadors envers els pobres i al problema de la pobresa, reflexió que recull E. Mitre, "Historia y marginación ...", op. cit., pàg. 15.

⁵ Ho recull P. Carasa, "La historia y los pobres: de las bienaventuranzas a la marginación" a *Historia Social*, 13 (primavera-estiu 1992), pàgs. 77-99. La seva anàlisi es deté en el tractament de la pobresa en època contemporània, però alguna de les seves crítiques i propostes es poden aplicar al tractament del'època medieval, tot i que amb matisos.

⁶ L. Lallemand, *Histoire de la charité*, París, 1910; L. Le Grand, "Comment composer l'histoire d'un établissement hospitalier" a *Revue d'Histoire Ecclesiastique de France*, 16 (1930), pàgs. 166-167.

context històric sinó la mateixa evolució historiogràfica que farà que es produeixi una veritable literatura històrica entorn dels marginats a partir de la confluència de la història social, econòmica i demogràfica i de la història de les mentalitats. Així, la historiografia marxista en recuperar la història dels personatges anònims deixa un lloc per als marginats, els quals, pel marxisme, eren considerats només com a desclassats; la seva *història dels de sota* no només s'acosta a aquells que vivien com podien entre estructures determinades sinó també a aquells que hi malvivien. En aquest moment la pobresa s'entén com un aspecte que transmet també pautes socials i econòmiques, característiques d'un temps i d'una cultura, plantejament que mou les línies principals de recerca de la tercera generació dels *Annales* i la seva història de les mentalitats,⁷ per exemple en els seus treballs entorn de la noció de pobresa. Aquest tema serà central en múltiples estudis entre els quals destaquen els de Michel Mollat, veritable pare de la història de la pobresa i fundador de diversos grups de recerca i publicacions sobre el mateix tema.⁸ Així mateix Bronislaw Geremek troba ara resposta a les seves inquietuds investigadores, en ell, per exemple, observem una altra de les característiques de la historiografia del moment: l'acostament a la resta de les ciències socials, sobretot als mètodes i conceptes de l'antropologia, i també de la sociologia; els seus treballs són un estudi rigorós entorn el que podríem anomenar la cultura dels grups de marginats medievals.⁹

---

⁷ Vegeu J. Le Goff, "Los marginados en el Occidente medieval" a Idem, *Lo maravilloso y lo cotidiano en el Occidente medieval*, Barcelona, 1996, pàgs. 129-135.

⁸ M. Mollat (dir.), *Études sur l'histoire de la pauvreté*, 1974, 2 vols.; Idem, *Les pauvres au Moyen Age. Étude sociale*, Paris, 1978, o Idem, "Il concetto della povertà nel Medioevo: problematica" a O. Capitani (dir.), *La concezione della povertà nel Medioevo*, Bolonya, 1983, pàgs. 2-34. També cal destacar els treballs d'alguns dels seus deixebles com: J. Caille, *Hôpitaux et charité publique à Narbonne au Moyen Age, de la fin du XIè siècle à la fin du XVè siècle*, Toulouse, 1978 o N. Gonthier, *Lyon et ses pauvres au Moyen Age, 1350-1500*, Lyon, 1978.

⁹ B. Geremek, "La popolazione marginale tra il Medioevo e l'era moderna" a *Studi Storici*, 1968, pàgs. 623-640 o Idem, *Les marginaux parisiens au XIVè et XVè siècles*, Paris, 1976. També escriu diversos estudis sobre les actituds socials que suscita la pobresa, com Idem, *La potence ou la pitié. L'Europe et les pauvres du Moyen Age*

Assistim, per tant, a la consolidació d'aquesta disciplina al llarg dels anys seixanta i setanta amb la qual s'assenten les preguntes principals, sobretot a l'entorn del binomi entre riquesa i pobresa. Aquesta preocupació es resol amb plantejaments bàsicament quantitativs i economicistes, segons P. Carasa,¹⁰ tant a nivell d'història de la pobresa però sobretot d'història de l'assistència: en resulten nombrosos treballs concentrats en el marc institucional, en els centres assistencials dels quals intenten traçar models econòmics i administratius. La reflexió entorn la pobresa, i la visió social de la pobresa, cedeix davant l'anàlisi econòmica de les institucions assistencials, com a estructures secundàries d'una estructura superior; i aquest procés es convertirà a finals dels setanta en símptoma d'esgotament historiogràfic.

Relacionar la pobresa amb la societat que la genera i acull, és a dir relacionar-la també amb la beneficència, és l'objectiu d'una història dels pobres i de l'assistència més madura, que ha superat l'estancament de les monografies i l'anàlisi estructural i emprèn un camí de sistematització, a l'hora que d'ampliació de mirades i mètodes, que permet lligar la macrohistòria de la pobresa i de l'assistència i la microhistòria dels pobres i d'aquells que els assisteixen. *L'histoire sociale doit tenter de concilier la dimension collective avec les destins individuels. L'histoire d'un homme se ramène à une biographie particulière, avec ses multiples complexités temporelles, avec les facteurs de l'époque et ceux du destin individuel. Mais, l'histoire des hommes, des foules d'hommes, des groupes et collectivités humaines, peut-elle être traitée comme un ensemble de biographies particulières, de destins humains individuels? Cette question n'est pas seulement rhétorique, c'est le problème essentiel de l'écriture de l'histoire, de la recherche, de l'exposé de ses résultats, de la méthode historique. Nous sommes ici entre la grande histoire et la microhistoire, l'objet à étudier est une collectivité*

à nos jours, París, 1987 (traducció espanyola: *La piedad y la horca. Historia de la miseria y de la caridad en Europa*, Madrid, 1989).

¹⁰ P. Carasa, "La historia y los pobres...", op. cit., pàg. 80-81.

*humaine assez importante, mais le but des recherches ne se limite pas aux rapports de cette collectivité avec le temps et l'évolution historique.*¹¹

I aquest camí que comença a dibuixar-se als vuitanta és possible de la mà de la nova història social i cultural, que permet humanitzar i individualitzar els pobres i els actors de l'assistència per a poder entendre les motivacions i preocupacions de cadascú. Des d'aquest punt F.-O. Touati proposa reobrir el debat sobre l'assistència partint de noves preguntes que ens acostin als assistits i als assistents sense oblidar-ne el context, realitzant necessàriament cartografies de les xarxes hospitalàries i proposant nous plantejaments sobre com la societat veu el pobre¹² -per tant deixant lloc als suggeriments d'antropòlegs, sociòlegs i altres científics socials-. És a dir sistematitzant l'estudi sense anquilosar-lo en estructures determinants sinó tenint en compte el dinamisme dels personatges que viuen la misèria i/o la marginació i aquells que intenten pal·liar-la, entenent, per exemple, la caritat com a reacció enfront al problema de la pobresa.¹³

La renovació historiogràfica és més tardana a l'estat espanyol¹⁴ –on, de fet, la majoria de canvis contemporanis triguen a arribar-, i no és fins a la dècada dels setanta, coincidint també amb la decadència del règim franquista, quan comencen a aparèixer estudis més seriosos sobre la pobresa i l'assistència, estudis que parteixen de les propostes que vénen

---

¹¹ B. Geremek, *Les marginaux parisiens...*, op. cit., pàg. 111.

¹² F.-O. Touati, "Un dossier à rouvrir...", op.cit, pàg. 25. Aquesta proposta ja l'havia llançat M. Mollat, *Assistance et charité*, op.cit, pàgs. 398. Cal destacar, en aquest sentit, els treballs inclosos a J. Dufour, H. Platelle (eds.), *Fondations et œuvres charitables...*, op. cit.

¹³ Val la pena precisar que l'estudi dels hospitals no només s'ha abordat des de l'assistència sinó també des de la història de la medicina, vegeu M. D. Grmek (dir.), *Histoire de la pensée médicale en Occident. I: Antiquité et Moyen Age*, París, 1995.

d'Europa i s'acosten a la vida de la gent i les institucions que viuen en i de la pobresa; són estudis en definitiva que superen l'encarcament d'una mirada excessivament catòlica i massa vinculada a les *casas de caridad y misericordia* del règim franquista.¹⁵ Es pot dir que el primer senyal d'activació d'aquests estudis ens el mostren les primeres jornades luso-espanyoles d'història medieval que posen de manifest els nous neguits d'un nombre considerable d'historiadors;¹⁶ no obstant és un compendi d'estudis locals que evidencien una carència encara actual: la manca de síntesis que posin a la llum les línies generals de la història de l'assistència als regnes peninsulars. Així per exemple podem parlar dels hospitals de València, que han generat nombrosos treballs i des d'on s'han proposat les tesis més sòlides sobre l'assistència a la corona catalano-aragonesa¹⁷. Pel que fa a Catalunya hem de destacar sobretot els estudis concrets referits a pies almoines i plats dels pobres, i l'estudi de Carme Batlle sobre l'assistència a la Barcelona medieval, línia que es diversifica als anys vuitanta.¹⁸ Però només J. Reventós ens dota d'una síntesi, fins i tot massa general, dels

---

¹⁴ Sobre la història de la pobresa i dels hospitals a l'estat espanyol, vegeu: M. Ladero Quesada, "Grupos marginados" a *Historia medieval española. Un balance historiográfico (1968-1998)*, Estella, 1998, pàgs. 505-601 i M. Gallent, "Historia e historia de los hospitales", op. cit.

¹⁵ Durant els anys de dictadura però apareixen alguns treballs precursors, com A. Rumeu de Armas, *Historia de la previsión social en España. Cofradías, gremios, hermandades, montepíos*. Madrid, 1944.

¹⁶ *A pobreza e a assistência aos pobres na Península Ibérica durante a Idade Média*. Actas das Jornadas luso-espanholas de História Medieval, Lisboa, 1973, 2 vols. Aquestes tindran una continuïtat específica per a Catalunya, M. Riu (dir.) *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval*, Barcelona, 1980, 2 vols., que recullen nombrosos articles –síntesis de treballs més profunds- indicant les línies d'investigació sobre la pobresa del moment.

¹⁷ Entre aquests cal citar els estudis de R. I. Burns, "Los hospitales del reino de Valencia en el siglo XIII" a *Anuario de Estudios Medievales*, 2 (1965), pàgs. 135-154, M. Gallent, "Aproximación a un modelo medieval de institución sanitaria. El Hospital de la Reyna" a *Saitabi*, XXXI (1981), pàgs. 73-87, o A. Rubió Vela, *Pobreza, enfermedad y asistencia hospitalaria en la Valencia del XIV*, València, 1984.

¹⁸ Cal esmentar de nou els treballs inclosos a M. Riu (dir.), *La pobreza y la asistencia a los pobres...*, op. cit. I els estudis, pel cas barceloní de C. Batlle, *L'assistència als pobres a la Barcelona medieval (segle XIII)*, Barcelona, 1987; T. Vinyoles, "Les marginades a Barcelona als segles XIV i XV" a *Acta Mediaevalia*, 2 (1981) –

hospitals catalans.¹⁹ El treball que avui es presenta es pot considerar, de fet és, una monografia específica que no obstant no vol obviar el marc general que a poc a poc hem d'anar dibuixant entre tots i totes.

1.2. FONTS CONSULTADES.

Traçada l'evolució dels estudis sobre la pobresa i l'assistència que constitueix el meu punt de partida a l'hora d'enfocar l'anàlisi de l'Hospital de Santa Caterina, cal presentar les fonts documentals en les quals es basa aquesta recerca. Gran part d'aquestes fonts corresponen al fons de l'Hospital de Santa Caterina, un fons inèdit fins al moment.

a) El fons de l'Hospital de Santa Caterina.

Descripció general.

El fons de l'Hospital de Santa Caterina forma part del Fons d'Institucions de l'Arxiu Històric de Girona; està integrat per una col·lecció de documents –datats des del 1009 fins al 1974- que recopilen la memòria administrativa d'aquest hospital provincial que avui encara està en funcionament. Per entendre les característiques d'aquest fons cal fer referència a l'evolució de la institució: l'hospital actual és resultat de les unions dels altres hospitals de la ciutat, l'Hospital Vell o dels Capellans i l'Hospital de Pedret, ambdós de formació medieval i integrats a l'Hospital de Santa Caterina al llarg del segle XVIII; per tant en aquest fons hi

---

entre algun dels seus treballs-, J. Danon Bretos, *Visió històrica de l'Hospital General de Santa Creu*, Barcelona, 1978. Pel cas gironí cal citar els treballs de C. Guilleré, "Assistència i caritat a la Girona de principis del segle XIV" i "Una institució benèfica enfront les adversitats de l'època: la Pia Almoïna de Girona (1347-1389)", a Idem, *Diner, poder i societat a la Girona del segle XIV*, Girona, 1984, pàgs. 153-168 i 169-214.

¹⁹ J. Reventós, *Els hospitals i la societat catalana. Història dels hospitals de Catalunya*, Barcelona, 1996, vol. 1.

trobem també els testimonis escrits de la gestió i administració d'aquests dos centres: l'arxiu de cada institució s'incorporava al de la institució "receptora".

L'arxiu de l'Hospital de Santa Caterina, però, no només recull documentació referida a l'activitat assistencial i mèdica del centre (entrades de pacients, registres farmacèutics o llistes de defuncions, entre d'altres) sinó que també hi consten nombrosos documents que fan referència a l'administració dels béns de l'hospital, és a dir a la gestió econòmica, tant dels pressupostos d'època contemporània com del patrimoni medieval, les fonts d'ingressos de què es fornien aquestes institucions des de la seva fundació i resultat de les donacions, llegats, beneficis... instituits pels fidels. Aquestes donacions expliquen també certes particularitats del fons: nombrosos documents referits a la propietat de terres o cases on no consta cap dels hospitals anomenats hi són perquè en el procés de donació de propietats també es donaven els documents que acreditaven aquestes possessions (això explicaria l'existència de diversos pergamins de principis de l'XI, anteriors a la fundació dels hospitals gironins).

I seguint la mateixa evolució de l'hospital, que passa a ser gestionat per la Diputació Provincial de Girona, el seu fons documental és dipositat a l'Arxiu de la Diputació de Girona, avui Arxiu Històric Provincial de Girona, on és ordenat i catalogat, i els seus pergamins registats, per ser resguardat i estudiat.

El fons de l'Hospital de Santa Caterina consta d'una important col·lecció de pergamins –uns dos mil-, uns 300 llibres i altra documentació solta guardada en 440 caixes diferents. Aquest volum documental fa destacar el fons, juntament amb el fons de l'Hospici (que aplega també els llibres de l'Almoina del Pa i del Vestuari), entre els arxius d'institucions assistencials.

Els registres de la col·lecció de pergamins indiquen que fan referència bàsicament a la constitució del patrimoni dels diversos hospitals, i en menor mesura apareixen documents sobre la gestió de les capellanies fundades en aquests o als altars d'aquestes capelles. Són uns 2.000 pergamins que es reparteixen de manera desigual al llarg dels segles: uns 1.400 d'època medieval i uns 600 dels segles XVII i XVIII.

L'altra tipologia documental són els llibres antics; entre aquests hi ha catalogats manuals de notaris, llibres de comptes, registres d'entrades i sortides de pacients, llibres d'arxiu... Per l'època medieval, del segle XV, s'han conservat una quinzena de llibres: manuals de notari i llibres de comptes. Podem dir doncs que aquests volums són bàsicament d'època moderna i contemporània: la majoria són registres d'entrades i sortides i llibres de comptabilitat dels segles XVIII i XIX. Destaquen dos tractats de teologia del XVIII.

Dins les capses hi ha dipositada documentació diversa, lligalls o fragments solts. Actes notariais, capbreus, notícies de capellanies, reculls de privilegis, causes pies, fragments de llibres de comptes, resums de processos judicials... la majoria dels documents tenen data del segle XVIII. Cal dir que és en aquesta secció on es barregen els documents manuscrits amb els mecanografiats, fet que evidencia l'evolució de les tècniques escripturàries de cada moment.

Aquest fons també acull una sèrie de poemes solts, dècimes, escrits pels pacients: invocacions, precs... dels segles XVIII i XIX, i també mapes i plànols. Cal anotar a més que es guarden els llibres d'administració de 1851 a 1974.

Però abans de concloure aquesta descripció general del fons de l'Hospital de Santa Caterina cal fer dos apunts. El primer és sobre els autors d'aquests documents, fet que ens porta també a una distinció temporal. Per l'època medieval la majoria són d'origen notarial, tret dels llibres de comptabilitat portats pel procurador, que estava en la nòmina de l'hospital

juntament amb un notari²⁰. En època moderna i contemporània aquest procurador s'especialitza i esdevé un comptable-gestor especialitzat en l'administració econòmica.

El segon apunt és sobre una primitiva organització arxivística del XVII, quan s'ordenen els documents de l'arxiu en un nou intent de modernitzar la gestió econòmica de l'hospital. D'aquest segle dataria un llibre de les actes d'arxiu on es recullen, s'enumeren i es regesten els pergamins, però no ens ha arribat el nom d'aquest compilador.²¹ El 1763 s'entrega una relació al Governador de Girona sobre l'origen i fundació de l'hospital on es constata la dificultat d'establir les peculiaritats d'aquest centre: s'atribueix a l'incendi de 1285 i la inundació de 1678 la intel·ligibilitat de bona part de les escriptures antigues; aquesta carta es pot incloure clarament en aquest procés de recuperació de la història de l'hospital pel qual dins les capses de documentació diversa trobem nombrosos esborranys de la mateixa on es resumeixen els documents més importants de la institució.²²

El volum i la importància d'aquest fons documental m'han empès a incloure en aquest treball un apèndix documental a manera d'una primera edició d'una selecció dels documents més rellevants del fons.

Fonts consultades.

Els documents del fons de l'Hospital de Santa Caterina que s'han consultat són principalment els manuals de notari i llibres de comptes del segle XV (no n'hi ha d'anteriors) i els pergamins dels segles XIV i XV, seguint l'acotació temporal marcada i observant amb

---

²⁰ M.L. MANDINGORRA, "Escribir y administrar. La gestión hospitalaria y el recurso a la escritura" a *Signo. Revista de Historia de la Cultura Escrita*, 1 (1994), pàgs.91-111; relaciona la municipalització del servei hospitalari amb millores de gestió i amb la creació i compilació d'una memòria administrativa.

²¹ A.H.G., Hospital de Santa Caterina, llibre antic 12.

²² A.H.G., Hospital de Santa Caterina, capsa 140, lligall 708 on consta un *apuntament format per resoldre [...] si est Hospital de Santa Caterina es ecclesiastich o secular y aixi be si esta obligay a amortitzar o no.*

detall els que informen del funcionament de l'hospital. De tota manera també s'han estudiat els pergamins anteriors així com els documents solts posteriors: ambdues tipologies ens informen de la fundació de l'hospital i dels seus primers temps i han servit per traçar la història de l'hospital.

Llibres de comptes.

Entre la documentació en paper d'època medieval destaquen els llibres de comptes, entre aquests alguns són en format llibre i altres en lligalls solts –els primers els trobem catalogats com a “Llibres antics” i els segons com a “Documentació en capsas”-. En comptem vuit per al segle XV; aquesta és la documentació més seriada del fons que ens permet establir algunes línies d'evolució en la gestió del patrimoni i de les rendes de l'hospital, però com veiem tenim bastants buits temporals, ja que els llibres de comptes del segle XV comprenen determinats anys: 1412-1415, 1417, 1431-1432, 1438-1441, 1481-1482, 1494-1504,1496-1498,²³ 1500. Per tant observem que el període que podem abastar a través d'aquests llibres de comptes és bastant reduït: se centra en les primeres dècades del segle XV i en els seus darrers anys, i en desconeixem així els anys centrals. Malgrat aquestes mancances temporals crec que són una de les millors aproximacions a l'economia de l'hospital tal com analitzarem més endavant. Els autors d'aquests llibres de comptes, per tant els gestors o comptables de l'hospital, en són els procuradors d'aquest, i han estat escollits pel municipi, i dels quals en coneixem alguns noms: el cònsol Francesc Esteve escriu el de 1412-1415, Antoni Jordà el de 1438-1441 i Antoni Ginesta el de 1481-1482.

---

²³ Aquest llibre però correspon a la comptabilitat de l'Hospital de Pedret o dels Mesells portada pel seu procurador Joan Amat.

Entre aquest tipus de documents cal destacar dos llevadors de censos de l'hospital, i sobretot el més antic, l'*Speculum I*²⁴ també del XV, on s'anoten les actes dels negocis d'on provenen les rendes que alimenten l'hospital i a partir del qual podem fer un seguiment de la formació i evolució del seu patrimoni. El complementa el llevador o *Speculum II*²⁵ escrit al segle XVI i que recull, per tant, negocis posteriors.

Els conceptes d'aquests llibres de comptes són bastant similars en tots ells. En tots trobem la descripció o llistat de les entrades o rebudes de l'hospital en diners o en cereals en concepte de rendes i censos que es deuen a l'hospital, i també de les almoines recollides pels acaptadors. Cal dir que entre les cobertes d'alguns llibres s'hi troben les èpoques o rebuts d'aquests pagaments signades pel procurador.

Les despeses realitzades per l'hospital –pagades i comptades pel procurador- també són diverses però les podem dividir en dos grans grups: els pagaments per compres i els salaris. Un grup especial el formen els comptes portats per als infants de l'hospital, on es detallen els pagaments a les dides que els crien.

Segurament aquests llibres tenien una continuïtat temporal que responia a les necessitats de fiscalització dels béns i de les necessitats de l'hospital; malauradament no ens han arribat en la seva totalitat i les mancances són considerables, per tant les afirmacions a llarg o mitjà termini no poden ser gaire taxatives sinó que s'han de completar, necessiten d'altres fonts d'informació per a poder ser considerades i enteses i utilitzades per a la investigació històrica.

---

²⁴ A.H.G., Hospital de Santa Caterina, llibre antic 162.

²⁵ A.H.G., Hospital de Santa Caterina, llibre antic 163.

Documentació notarial.

La resta de documentació del fons que s'inclou en aquest apartat està subscripta per un notari –o si més no per un escrivà, per manament o no del notari-. Entre aquesta podem parlar de les cartes en pergamí, és a dir, dels documents validats, i dels manuals de notari, llibres en paper on es recullen els esborranys d'aquests documents. La presència d'aquests manuals, uns sis en total del segle XV, i altres de posteriors, indica l'important paper del notari dins l'hospital, fins i tot hi tenia una nòmina –apareix en els comptes de salaris de l'hospital-. Tot i el mal estat d'aquests llibres coneixem el nom d'alguns d'aquests notaris que també trobem en diverses sèries de documents com Miquel Pere i Nicolau Roca.

Els continguts dels manuals de notari recullen dades molt interessants per a conèixer el funcionament de l'hospital. Podem llegir així i establir una sèrie discontinua d'eleccions dels oficials de l'hospital, d'ordinacions sobre la funció d'aquests i d'inventaris que realitza cada comanador en prendre el càrrec; cal dir però que hi ha altres tipologies documentals escripturades en aquests manuals. Com ja s'ha comentat anteriorment la quantitat de diplomes públics del fons és molt destacada. Per a la realització d'aquest estudi s'han escollit però els que es refereixen en alguna mesura a l'Hospital Nou –també n'hi ha de referents a l'Hospital Vell-, i sobretot els que daten de la segona meitat del segle XIV i del segle XV. La tipologia documental és també variadíssima: vendes, establiments, capbreuacions, declaracions d'home/dona propi/a, donacions, testaments, permutes, definicions, concòrdies, acords...²⁶ De tota manera també s'han estudiat amb deteniment alguns documents del segle XIII que ens permeten conèixer amb més precisió determinades qüestions sobre els inicis de l'hospital; m'estic referint al primer document que acredita la fundació de l'hospital, la venda a

la Confraria de Sant Martí d'un terreny per a edificar-lo el 1211 o la concessió de llicència per a construir-hi l'església de Santa Caterina i el cementiri el 1225.²⁷

b) Fonts consultades d'altres arxius.

Fons Notarial de l'Arxiu Històric de Girona.

Les fonts a partir de les quals es vol reconstruir la història d'aquest hospital no es redueixen al fons que ens ha llegat la institució, sinó que el mateix arxiu històric ens ha ofert altres filons, com els protocols dels notaris que subscriuen alguns dels documents on actua l'hospital; aquests corresponen al Fons Notarial de l'Arxiu Històric de Girona.

Arxiu Municipal de Girona.

Aquest arxiu ens aporta també nombroses dades útils: el municipi escollia els oficials que governaven l'hospital i els supervisava; en els manuals d'acords del municipi trobem algunes referències a aquesta gestió i a les decisions preses pels jurats de la ciutat referents al mateix.²⁸ Un altre fons d'aquest arxiu imprescindible per a l'elaboració del treball és el d'Institucions de Beneficència, on trobem diversos lligalls que contenen llibres d'administració de l'hospital. Aquests llibres de comptes complementen els que trobem al Fons de l'Hospital de Santa Caterina de l'Arxiu Històric de Girona; omplen els anys de: 1428-1429, 1463, 1471, 1482-1484, 1485, 1488 i 1498-1499. També les lletres reials²⁹ que rep el municipi esmenten l'hospital i ens ajuden a entendre la relació de la monarquia catalana amb aquest tipus

---

²⁶ Aquestes tipologies documentals en funció del negoci jurídic escripturat estan catalogades amb molt bon criteri a M.M. Cárceles Ortí (ed.), *Vocabulaire international de la diplomatie*, València, 1997.

²⁷ D'aquest document en forma de carta partida el fons de l'Hospital de Santa Caterina en guarda els dos originals: A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 26 i 27.

²⁸ S'haurien de consultar exhaustivament però aquesta tasca excedia els objectius d'aquest treball.

²⁹ Editades recentment per M. J. Arnall, *Les lletres reials a la ciutat de Girona (1293-1515)*, Barcelona, 2000.

d'institucions: Pere III mana als homes de l'hospital que participin en el setge de Montsoriu, Martí I concedeix llicència de bovatge a l'hospital,³⁰ Ferran II ratifica Joan Andreu com a procurador de l'Hospital... Així mateix cal assenyalar que els llibres de privilegis de la ciutat també recullen documentació rellevant sobre l'hospital,³¹ i d'algun d'aquests documents se'n guarda el pergamí original al mateix Arxiu Històric de la Ciutat de Girona.

Arxiu Diocesà de Girona.

Aquest arxiu ens ha ofert un considerable ventall de possibilitats per a aprofundir en el coneixement de la institució que s'estudia. En el seu fons *Notularum* apareixen testaments amb llegats a l'hospital, notícies sobre la capella, qüestions sobre els beneficis fundats a l'hospital... També recollim algunes notícies entre els pergamins de la Pia Almoïna i de la Mitra, que ens permeten aclarir les relacions o l'abast de la xarxa assistencial gironina. Però hi ha dos fons diferents que aporten altres informacions de tipus més concret: les llicències per a demanar caritat i les visites pastorals. Pel que fa a aquestes darreres destaquem una visita del segle XV i una d'inicis del segle XVI on consta l'hospital. Aquest arxiu ha permès abordar els afers eclesiàstics que incumbeixen a l'hospital.

Altres fonts.

Les fonts possibles per a un estudi d'aquesta mena són bastant considerables, quant a nombre i a informació que ens poden aportar, i també força diverses. De fet, s'ha cregut

---

³⁰ Aquest privilegi, com altres, està recollit entre els informes de la signatura A.H.G, Hospital de Santa Caterina, capsa 140, lligall 708.

³¹ Han estat editats dos dels tres llibres de privilegis de la ciutat: C. Guilleré, *El Llibre Verd de la Ciutat de Girona (1144-1533)*, Barcelona, 2000 i G. Juliol, *Llibre Vermell de la Ciutat de Girona (1188-1624)*, Barcelona, 2002.

convenient no limitar la recerca al Fons de l'Hospital de Santa Caterina ja que s'entén que acusaria certes mancances: s'ha optat per obrir la investigació a altres fons documentals per augmentar les perspectives en aquesta reconstrucció que òbviament enriqueixen la visió de l'hospital: de l'edifici o institució i dels qui hi viuen i hi treballen, dels seus protagonistes, dels qui ens poden parlar del tractament de la pobresa en les darreres dècades de l'Edat Mitjana. Cal fer un esment a l'ajut que ens ha proporcionat la lectura d'algunes fonts literàries i iconogràfiques³² de l'època que ens presenten com la societat medieval veu els pobres.

I no voldria oblidar que fins i tot en els arxius nobiliaris i d'altres institucions també es guarden informacions de l'hospital. A la secció dels Cabrera de la Casa de Medinaceli ens han aparegut dos testaments on es fan llegats a l'Hospital de Santa Caterina firmats per les vescomtesses Alamanda de Cabrera i Elionor de Cabrera;³³ i a la col·lecció diplomàtica editada del monestir benedictí de Sant Daniel apareixen alguns negocis jurídics on participa l'hospital.³⁴

1.3.BIBLIOGRAFIA

La recerca bibliogràfica és l'altre pilar que sustenta la meva investigació; el repertori que es presenta al final del treball s'ha elaborat, doncs, des d'una determinada perspectiva metodològica com a falca essencial per entendre allò que expliquen les fonts.

---

³² A partir de la lectura dels treballs de J. L. Martín, "La pobreza y los pobres en los textos literarios del siglo XIV", a *A pobreza e a assistència aos pobres...*, op. cit., vol. 2, pàgs. 587-635, i S.-A. Buxó, "Iconografía de la pobreza en la pintura catalana de los siglos XII-XV", a M. Riu (dir.), *La pobreza y la asistencia a los pobres...*, op. cit., v. 1, pàgs. 49-79.

³³ A.D.M. (Sevilla), Secció Cabrera i Bas, L-8/10 i L-8/21.

³⁴ J. M. Marquès, *Col·lecció diplomàtica de Sant Daniel de Girona (924-1300)*, Barcelona, 1997.

En primer lloc vull assenyalar que la història de la pobresa i l'assistència als pobres té ja una llarga tradició que ens ha llegat nombrosos treballs –els camins d'aquesta tradició ja els he esmentat anteriorment- que tenen el seu lloc en la meva bibliografia bàsica, són els meus referents historiogràfics, començant evidentment pels estudis de M. Mollat. Aquesta base teòrica la vesteixo amb un segon “tipus” de lectures referents als treballs sobre la pobresa en el marc catalano-aragonès i sobretot gironí; en aquesta segona bateria de lectures les monografies locals i els articles hi tenen un lloc principal: sobre la xarxa assistencial gironina, estudis socioeconòmics de la Girona medieval, treballs sobre l'arquitectura medieval a la ciutat (i sobretot d'arquitectura hospitalària, que podem comparar amb els treballs referits a altres ciutats). Sense oblidar la consulta dels cronistes d'època moderna que van viure els darrers anys de l'antic edifici de l'hospital. Aquest marc vol transcendir l'espai urbà i regional: l'hospital s'ha d'entendre dins la societat europea del moment, condicionants econòmics, socials, culturals i religiosos s'assemblen prou arreu del continent com per tenir un lloc dins un tercer bloc bibliogràfic. I vull remarcar també la utilitat d'altres tipus de recerques procedents d'altres disciplines com la història de l'art i de la literatura: les seves fonts també parlen d'una època; els quadres recullen imatges de rodamóns mendicants, d'actituds pietoses... els autors medievals ens parlen, entre d'altres, de les creences i els valors de la seva societat; tot i que han merescut una atenció especial els estudis sobre arquitectura hospitalària medieval realitzats bàsicament per historiadors de l'art. Són aspectes que sovint no expliquen les nostres fonts documentals però que cal considerar si el que es pretén és traçar la història d'una institució en un moment concret, si la volem entendre en tota la seva globalitat.³⁵

---

³⁵ En aquest breu apartat no s'han inclòs les referències dels estudis esmentats doncs se citaran en el

2. OBJECTE D'ESTUDI

Abans d'entrar en l'anàlisi de l'Hospital de Santa Caterina als segles XIV i XV s'ha de contextualitzar aquest centre en el temps i l'espai històric, per això en aquest apartat es presenta una breu aproximació als significats de la pobresa i l'assistència als pobres a l'Europa baix-medieval i a la xarxa assistencial de la Girona de l'època. També és en aquest epígraf on s'ofereix una visió històrica de l'Hospital de Santa Caterina, és a dir, dels seus orígens i de la seva evolució fins al segle XXI, per situar l'abans i el després de l'etapa en què es fixa aquest treball.

2.1. LA POBRESA I L'ASSISTÈNCIA ALS POBRES A L'ÈPOCA BAIX-MEDIEVAL: ELS HOSPITALS.

L'hospital medieval no és un centre sanitari, no ofereix serveis mèdics, és una institució de beneficència, un asil per a pobres, per aquells que no tenen per a viure i per aquells pelegrins que busquen repòs. Així quan ens acostem a un centre assistencial cal conèixer-ne els beneficiaris per entendre'n la funció i el dia a dia; de la mateixa manera es pot dir que a través d'aquesta gent i del perquè i del com viu –o mal viu- podem copsar importants matisos en una societat concreta: si volem entendre per què un pobre és pobre necessitem entendre els models de funcionament de la societat a la qual pertany (més aviat a

---

desenvolupament de les seccions d'aquest treball i a la bibliografia completa que es presenta al final.

la que no pertany) i si entenem aquesta societat segurament entendrem, que no vol dir comprendrem, les raons de la pobresa.³⁶

L'hospital medieval és, doncs, una institució que neix i viu de la caritat i la practica: el seu funcionament depèn de les almoines que rep de la comunitat cristiana i les redistribueix acollint aquells que només tenen de la caritat dels altres per a sobreviure, els pobres. Aquesta dinàmica és fruit dels processos socials, econòmics i culturals que es donen al llarg de l'edat mitjana: d'una banda cal parlar dels canvis socioeconòmics que es produeixen a partir dels segles XI i XII, el creixement econòmic (millores en l'agricultura, consolidació de fires i mercats,...) i demogràfic es veu sacsejat per petites crisis de diversa índole i més o menys intensitat i les riqueses no es reparteixen equitativament. D'altra banda es desenvolupa un nou model d'espiritualitat que aposta per la interiorització del fet religiós i una vocació més pràctica, incidint més en les pràctiques devocionals i caritatives individuals de la mà de l'expansió dels models mendicants.³⁷ Tots aquests canvis econòmics, socials i espirituals generen noves necessitats alhora que modelen la visió del pobre i per tant la seva atenció.³⁸

La concepció del pobre i la seva valoració en la societat varia, lentament, segons van variant les conjuntures econòmiques i les pautes o models socials dictat, el més sovint en l'època que ens ocupa, per l'Església. Així per exemple en els primers temps del cristianisme i

---

³⁶ Han reflexionat entorn el concepte pobresa i als pobres M. MOLLAT, *Les pauvres au Moyen Age*, op. cit.; Ídem, "Il concetto della povertà nel Medioevo...", op. cit., o també J. L. GOGLIN, *Les misérables dans l'Occident médiéval*, París, 1976.

³⁷ Sobre l'espiritualitat medieval, vegeu: A. Vauchez, *La espiritualidad en el occidente medieval*, Madrid, 1985

³⁸ T. Lassabatère, conscient d'aquest joc, analitza l'obra d'Eustache Deschamps per *Dégager la place de la charité dans la représentations religieuse du monde, son implication dans la représentation sociale et son application à la réalité vécue sous toutes ses formes: économique, juridique, politique surtout*, a T. Lassabatère, "Théorie et pratique de la charité individuelle à la fin du Moyen Age: l'exemple d'Eustache Deschamps" a *Fondations et ouvres charitables au Moyen Age*, op. cit., pàg. 130.

fins l'Alta Edat Mitjana el pobre era assimilat a Jesucrist, la pobresa s'entenia com una condició que acostava a la divinitat: la renúncia voluntària als béns terrenals era precepte de l'ascetisme, graó de la santedat. Però aquell que havia caigut en desgràcia, el pobre que no havia escollit viure en la carència, no era desconsiderat: Jesús havia clamat per la humanitat d'aquestes persones, els havia inclòs entre els benaurats, i la societat també els acull –més aviat els tolera-. Michel Mollat assenyalava la influència del moviment eremític en aquesta concepció de la pobresa: *Hombre de los bosques, el eremita, en una cierta forma, exorcizó el bosque; en el silencio meditó y encontró a Dios [...] Pobre, laico y solitario, mostró a una sociedad atormentada por el más allá que la santidad no exige, según el esquema convencional, un alto nacimiento, una riqueza bienhechora, o el claustro. El eremita trató de aliviar la miseria y restaurar la dignidad humana de los expulsados. Trató de revelar el reflejo del rostro de Cristo sufriente. Reconfortando a los pobres, estimulando a los favorecidos, quiso anunciar a todos la salvación mediante la pobreza, por los pobres y mediante los pobres.*³⁹ La pobresa es converteix en una condició perquè el ric pugui mostrar la seva generositat –i pugui ostentar la seva riquesa- i així tingui la possibilitat de guanyar-se el perdó etern.⁴⁰

Aquesta visió idíl·lica del pobre que havia mogut no només els ermitans i monjos sinó que també estava a la base de la creació de les almoines monàstiques i episcopals es va modificant amb el pas del temps i les seves connotacions es van transformant. El desenvolupament urbà que es viu entre els segles XI i XIII va de la mà de la multiplicació de

---

³⁹ M. Mollat, *Les pauvres au Moyen Age*, op.cit, de la traducció a l'espanyol, *Pobres, humildes y miserables en la Edad Media. Estudio Social*, Méxic D.F., 1988, pàg. 78.

⁴⁰ Aquest plantejament s'observa en les donacions *ob remidium anime mee* o en els testaments escrits *per optata ad paradisi gaudia*, clàusules que introdueixen els llegats pietosos. Un exemple de la utilitat d'aquestes fonts per a l'estudi de la caritat i de les actituds religioses medievals és el treball d'A. BORRÁS FELIU, "La vida

les fundacions hospitalàries, la *floraison des fundations*.⁴¹ el creixement no és generós amb tothom sinó que crea importants bosses de pobres i marginats. En aquest context la pobresa encara és d'ordre diví, és fruit de la voluntat del Creador i el pobre es veu com un objecte útil al ric, perquè permet la caritat; així l'almoïna permet conciliar els creients amb Déu alhora que assegura la cohesió social i dóna allò just per a sobreviure al necessitat per tal que no es rebel·li contra la seva situació. La pobresa no s'entén com un problema endèmic, sinó com una condició que només es pot suavitzar i fer més suportable.

Aquests estrets lligams entre pobresa i divinitat fan que les solucions o reaccions siguin bàsicament religioses: l'Església serà la principal promotora de les pràctiques caritatives i per tant estimularà i potenciarà la creació d'institucions i pràctiques assistencials en nom de la caritat que deuen els fidels a l'obra divina, al pròxim.⁴² Aquesta caritat es practicarà de forma individual (donacions, llegats...) o col·lectiva, és a dir, organitzada des de les parròquies o a través d'institucions especialitzades com són les almoïnes i els hospitals.

Però les transformacions econòmiques i socials canvien de signe a partir del segle XIV: catàstrofes, fams, epidèmies, crisi; la carestia esdevé aviat un veritable problema per a la societat en conjunt i el pobre deixa de ser percebut com un sant per convertir-se en oció, en víctima del pecat. Quan el creixement ja no beneficia els més rics i poderosos ni la resta del poble menut la pobresa esdevé una nosa: comencen les desconfiances, cal distingir entre el veritable pobre –el que ha caigut en desgràcia i se n'avergonyeix, el pobre vergonyant-d'aquell que no treballa perquè no vol i viu de la caritat dels ingenus. La pobresa es presenta

---

religiosa catalano-valenciana al segle XV segons els testaments conservats a l'arxiu del Palau-Requesens" a *Documenta et Scripta*, V (1993), Barcelona, pàgs. 141-149.

⁴¹ Expressió de M. Mollat, *Les pauvres au Moyen Age*, op. cit., pàgs. 165-191.

⁴² Val la pena assenyalar que en els concilis també es tracten i s'estableixen disposicions en matèria hospitalària, sobretot als Concilis del Laterà de 1215 i al de Vienne de 1311, on es promulga el decret *Quia contingit*, vegeu M. Mollat a J. Imbert, *Histoire des hôpitaux en France*, Toulouse, 1982, pàgs. 56 i 69-72.

com un problema social que genera noves actituds: d'una part la necessitat d'almoines selectives, ja sigui a nivell d'institucions "redistribuidores" i a nivell dels pobres beneficiats, i de l'altra la implicació dels governs municipals en el control del pobres: en forma de mesures repressives i d'intervenció en les institucions assistencials.⁴³

Val a dir que l'hospital sortirà reforçat en aquest procés, ja que el pobre que acull és un pobre conegut, que no fa por; en aquesta associació mental hi té a veure la condició de desarrelat del pobre. Molts d'aquests han vingut a la ciutat escapant de les dificultats rurals i trencant amb els seus vincles socials per viure en un espai nou i diferent on no tenen res a què agafar-se; viuran al marge de la societat, i des d'aquesta posició molts desenvoluparan noves estructures de solidaritat, alternatives a les socialment acceptables, i que per tant propiciaran o facilitaran la seva definitiva exclusió social: rodamóns, prostitutes, lladres...⁴⁴

Amb aquestes breus paraules he volgut reflectir algunes de les qüestions que s'associen a la noció de pobresa al llarg de l'Edat Mitjana: problema social, exclusió del procés productiu, condició humiliant, qüestió religiosa... és motiu de reflexió teològica, de legislacions municipals i d'actituds caritatives –però d'aquestes reaccions en parlo tot seguit-. Així doncs, els pobres són subjectes, i objectes, de moltes situacions, els percebem, encara que no sempre explícitament, en les fonts històriques, en la pintura, en l'escultura, en els sermons o en la literatura de cada època.⁴⁵ És per això que l'hospital ens mostra també una certa manera d'entendre i atendre la pobresa i d'acostar-nos, per tant, als pobres.

---

⁴³ Veure B. Geremek, *La piedad y la horca*, op. cit.

⁴⁴ Sobre el tractament que reben els marginats a la societat medieval: B. Geremek, *Les marginaux parisiens*, op. cit.; J. Le Goff, "Los marginados en el Occidente medieval", op. cit.

⁴⁵ B. GEREMEK, *La estirpe de Caín: la imagen de los vagabundos y los pobres en la literatura (XV-XVII)*, Madrid, 1991. Aquest és un dels diversos treballs entorn la imatge literària dels pobres, una perspectiva interessant per a acostar-nos a la concepció de la pobresa.

Així, els pobres, els *nihil habentes*, els que no tenen res (ni sou, ni terres, ni treball, ni llar...), tenen lloc dins aquesta societat? com els acull? Hem dit que pobresa tot i ser símptoma del pecat és voluntat divina: Déu ha volgut que existeixin els pobres per tal que els rics puguin optar a la salvació i puguin ostentar llur benevolència. En aquest ordre social els pobres han d'existir, però també dins d'unes determinades estructures: la societat també té unes normes per a ells, unes estratègies per a tolerar-los en el sistema, m'estic referint a les institucions assistencials i a la pràctica de la caritat.⁴⁶

La caritat és un precepte cristià, un deure del creient de manifestar i viure l'amor als altres, sobretot a aquells que no tenen o tenen menys: el cristianisme obliga a ajudar i estimar el pròxim, a ajudar el que és pobre; Jesús ho predicà, Sant Martí ho realitzà... Així observem que en l'època medieval tan important és tolerar el pobre com vetllar per ell a través d'almoines o hospitals. Durant la Baixa Edat Mitjana assistim però a dos processos que podríem considerar contradictoris en les actituds d'atenció a la pobresa: d'una banda dèiem que l'inici d'un llarg període de dificultats econòmiques generalitzades havia derivat en desconfiances, en la necessitat de distingir el pobre "vergonyant" del pobre mendicant, però ocios, que no es mereix cap caritat; de l'altra observem una multiplicació de les institucions assistencials atacades per una nova sensibilitat religiosa: l'ideal franciscà d'exaltació de la pobresa, de pràctica de l'austeritat i ajuda als necessitats imbueix la societat de l'època i proliferen les donacions als *pauperes Christi*. De tota manera per arribar a la

---

⁴⁶ Crec que val la pena tenir present aquest discurs estructuralista pel que fa a la caritat i a la pobresa com a elements d'una mateixa moneda per a garantir l'ordre social, en el sentit que són dos oposats que és necessiten; no obstant també cal tenir en compte dels nombrosos matisos que es generen.

De tota manera la caritat ha aparegut també com a objecte de molts estudis referents a l'assistència als pobres, més aviat com a objecte d'estudi en sí mateix; d'entre els estudis sobre l'assistència i la caritat destaco: J. DUFOUR, H. PLATELLE, *Fondations et œuvres charitables au Moyen Âge*, op. cit., i *Assistance et charité*, op. cit.

“institucionalització de l’almoïna” de què parla B. Geremek⁴⁷ que es donaria al segle XV s’ha passat per una etapa de frenada de les donacions i els llegats pietosos que coincideix amb la crisi del segle XIV però de la qual moltes d’aquestes institucions surten reforçades.

La caritat és, doncs, la principal reacció davant la pobresa que vull analitzar des de l’Hospital de Santa Caterina⁴⁸ i sobretot com a deure cristià, que és també deure social, tant per les jerarquies poderoses com dels ciutadans “de peu”. Vull dir que l’Església, els municipis, els aristòcrates... funden hospitals i almoïnes per a acollir pobres, alimentar-los i evitar que visquin d’altra manera⁴⁹; i aquestes mostres i prèdiques de generositat són imitades per artesans i pagesos que la practiquen com poden. I precisament aquesta caritat és canalitzada per l’Església a partir de les institucions que ha creat per als necessitats: la caritat i l’ajuda entre els veïns es dona malgrat no puguem quantificar-la, però la que ens ha deixat més rastres és aquella que les autoritats poden manipular; vull dir que aquestes institucions benèfiques (siguin de fundació i gestió laica o eclesiàstica –malgrat que els eclesiàstics sempre hi estiguin presents com a vetlladors de la salut espiritual-) són el principal mediador entre els pobres i la societat que els vol fer la vida una mica millor. I em refereixo a dues d’aquestes institucions que es multipliquen al ritme que creix cada ciutat – també són importants i imprescindibles a l’àmbit rural-: les almoïnes (i bacins o plats per als pobres) i els hospitals (albergs per a pobres).

---

⁴⁷ B. Geremek, *La piedad y la horca*, op. cit., pàg. 52.

⁴⁸ I ho repeteixo: sóc conscient d’altres reaccions que genera la pobresa: rebuig, criminalització...

⁴⁹ I segons una visió més foucaultiana per a vigilar possibles grups subversius, que podrien alterar l’ordre públic. L’antropòleg M. Delgado afegeix una altra perspectiva a la hospitalitat que reben els pobres i pelegrins: atendre’ls és dir-los que no pertanyen al grup, marcar que són diferents, M. Delgado, *El animal público. Hacia una antropología de los espacios urbanos*, Barcelona, 1999.

En aquest sentit podem dir que en els segles XIV i XV la pobresa s'integra en el procés de consolidació dels governs municipals, procés paral·lel a les dificultats econòmiques; és un aspecte a tenir en compte en la política urbana, tal com recullen els idearis cívics de l'època, com l'obra de F. Eiximenis.⁵⁰ El municipi, doncs, considera que cal implicar-se en el tema, buscar solucions o mesures perquè no esdevingui causa de desordre social: l'aparició de mesures repressives (lleis contra rodamóns...) és paral·lela a la definitiva intervenció municipal en la gestió de les institucions assistencials, que van perdent el seu caràcter religiós. Als segles XIV i XV assistim a la progressiva laïcització de l'almoïna: els hospitals i almoïnes veuran racionalitzar el seu funcionament en nom de l'ordre social. En aquest procés l'hospital es va especialitzant en l'atenció de determinats tipus de pobres, el malalt: racionalització i medicalització van lligades, per tant, a la modernització hospitalària.⁵¹

2.2. LA GIRONA DELS SEGLES XIV I XV: SOCIETAT I ASSISTÈNCIA.

La Girona del segle XIV ha experimentat un creixement demogràfic considerable que s'aturarà i canviarà de signe a finals de la centúria: el fogatge de 1360 recollia l'existència de 1850 focs, que suposava uns 10.000 habitants. Aquest augment de població fou paral·lel al

---

⁵⁰ El franciscà considera que tots els membres de la comunitat han de ser útils, i el govern ha de procurar que així sigui: *Negú no sia sofert en la comunitat que sia inútil, car així com lo membre inútil en lo cos és mort e nou als vius, així aïstal hom que no és bo a res, deu ésser gitat del cos civil de la comunitat així com a inútil, qui a res no és bo e menja, o quant en sí és, encareix per sa presència lo bé qui pertanye a aquells qui són profitosos a la cosa pública* del *Regiment de la cosa pública*, citat per J. L. Martín, "La pobreza y los pobres en los textos literarios", op. cit., pàg. 593. Al segle XVI es perfeccionarà la intervenció dels governs públics en les qüestions d'assistència social seguint les idees proposades per pensadors com, J. L. Vives, *De subventione pauperum*, editat per L. Frayle a J. L. Vives, *El tratado de socorro de los pobres*, Madrid, 1997 i M. De Giginta, *Tratado de remedio de pobres*, edició a cura de F. Santolaria, Barcelona, 2000.

creixement econòmic i a la consolidació de les estructures politicosocials gironines, processos iniciats ja en els dos segles anteriors. La ciutat es reforçà com a centre artesanal, *clau del regne* i capital episcopal.⁵²

Econòmicament Girona s'havia consolidat com a centre artesà on predominaven les activitats relacionades amb la draperia, el treball del cuir, i també en el metall i la construcció; aquest desenvolupament econòmic es beneficià de la transformació del port de Sant Feliu de Guíxols en una de les principals vies de sortida de la seva producció artesanal -la vila de Sant Feliu es considerava carrer de Girona- i propicià un determinat urbanisme marcat per l'especialització econòmica dels barris. També va motivar l'organització dels oficis i les confraries com a estructures de cohesió dels habitants. En aquest camí va destacar, i va créixer en força, el patriciat, format principalment per mercaders i juristes que van ampliar les seves riqueses i la seva capacitat política, de tal manera que van esdevenir els puntals del govern municipal. Aquest govern tenia el seu origen en el *Privilegi d'en Prohensal* firmat l'any 1284, que significà l'autonomia del govern municipal respecte de l'autoritat reial i implicà l'estructuració d'un consell de jurats (fins 1310 eren els *prohoms*) organitzat en tres mans i que al XIV va acabar de definir els diferents càrrecs municipals. Val a dir que la ciutat, com a *clau del regne*, mantenia la presència reial, a través de l'existència d'una cort judicial reial i altres oficis fiscals.

Però no podem oblidar la importància del poder episcopal a la Girona baix-medieval, on el bisbe tenia la seva seu i Seu. L'Església dominava gran part dels patrimonis urbans, principalment des del capítol catedralici i les institucions a ella vinculades, però també a

---

⁵¹ Vegeu M. D. Grmek, *Histoire de la pensée médicale en Occident...*, op. cit.

⁵² Sobre la Girona medieval vegeu: C. Guilleré, *Diner, poder i societat a la Girona del segle XIV*, Girona, 1984, Ídem, *Girona al segle XIV*, Barcelona, 1993 o S. Sobrequés, *Societat i estructura política a la Girona medieval*, Barcelona, 1975.

través d'altres comunitats religioses: en aquests segles no només s'està acabant de construir la catedral gòtica sinó que diverses comunitats mendicants s'assenten a la ciutat, participant i estimulants noves vies d'espiritualitat en els gironins.

Tots aquests creixements es frenen a mitjan segle XIV, tot i que els signes ja havien estat anunciats anteriorment: es viu una crisi econòmica definida per la successió de petites crisis –males collites i pestes, entre altres factors-, per l'augment de la pressió fiscal i l'alienació de les jurisdiccions públiques i l'augment del poder de la noblesa, combinat amb les investides de les contínues guerres i el creixement del deute municipal. La recuperació que sembla donar-se a partir del 1420 aviat es veurà frenada per la guerra civil, que suposarà la culminació i explosió de les tensions socials acumulades. Al 1462 Girona té 982 focs que van disminuint, 563 focs al 1473, i no tornaran a créixer fins a finals del segle XV (1497: 992 focs).⁵³

La pobresa és també un fenomen social i econòmic a Girona: el creixement no beneficia a tothom i la gent amb menys recursos pateix encara més en contextos de dificultats econòmiques. El fogatge de 1360 ens parla ja de *nihil habentes*, d'aquells que no tenen res, és a dir, dels que no tenen prou com per a pagar impostos, que representen d'un 10 al 15% de la població gironina; no obstant cal especificar que entre aquesta categoria fiscal no estan comptabilitzats tots els tipus de pobres que podien recórrer els carrers de Girona o omplir-ne els hospitals. Segons diversos estudis urbans no es pot parlar de barris pobres a la Girona medieval, sinó que la pobresa sembla que estava repartida entre els diferents sectors de la ciutat, preferentment entre els barris artesanals; tot i això hi haurien zones especialment

---

⁵³ C. Guilleré, *La Girona medieval. Crisis i desenvolupament (1360-1420)*, Girona, 1994, pàgs. 30-31.

preferides per als grups marginats, com serien les vores de les muralles, lloc fosc i apropiat per a la petita delinqüència, i la Vilanova, on es trobaria algun dels bordells de la ciutat.⁵⁴

Però com ja he dit la pobresa és un fet, i la societat gironina tampoc se n'escapa. La primera que se'n consciencia és l'Església, així l'autoritat episcopal serà la promotora de les primeres institucions assistencials gironines. Aquesta xarxa sembla néixer cap al segle XII, possible data fundacional de l'Hospital Vell o dels Capellans, successora indirecta de l'antiga *xenodochia* que havia albergat els forasters que arribaven a Girona –situada a la Força Vella, es pot documentar ja al segle IX-; en aquesta centúria s'hauria fundat, a més, l'Hospital dels Mesells de Pedret;⁵⁵ aquesta formació d'una incipient xarxa assistencial és paral·lela a la introducció de les ordes mendicants, des dels seus convents propagaran un nou model d'espiritualitat que anirà modelant una nova pietat laica més atenta a les necessitats dels conciutadans: el 1232 es comença a edificar el convent dels franciscans -ja hi estaven instal·lats-, el 1253 els dominics, ja el 1222 els mercedaris i el 1319 les clarisses, que rebran les vocacions de les filles de la burgesia gironina.⁵⁶ El seu és un ideari religiós i cívic que aviat es fa atractiu a les noves inquietuds espirituals de la societat del moment, d'aquí que siguin les institucions més beneficiades pels llegats dels gironins.

Aquest estimul religiós mourà la caritat de molts ciutadans que permetran el creixement dels centres assistencials i la fundació de nous, s'esdevindrà així la consolidació de la xarxa assistencial gironina al llarg del segle XIII. I és en aquest segle quan es funden gran part de les institucions de caritat a Girona de la mà del bisbe, principalment (ell s'ha

---

⁵⁴ Ídem, pàg. 84.

⁵⁵ Aquests hospitals són estudiats per N. Castells, N. Puigdevall, F. Reixach, *L'Hospital de Santa Caterina*, Girona, 1989 i J. Calzada, "Art i arquitectura en l'història hospitalari de Girona" a *Revista de Girona*, 89 (1979), pàgs. 249-259.

⁵⁶ C. Ferrer, J. Villar, "L'eclosió urbana de Girona" a *Història de Girona*, 5. *De la prosperitat a la crisi en els segles XIV i XV*, Girona, 1990, pàgs. 153-155.

d'encarregar dels pobres de la seva diòcesi), però també d'un grup de laics pietosos: el 1212 es fundaria l'Hospital Nou, aviat Hospital de Santa Caterina, el 1228 l'Almoina del Pa de la Seu i l'Almoina d'en Subiràrigues,⁵⁷ i el 1245 l'Almoina del Vestuari, també vinculada a la Catedral; en aquest mapa hi podem incloure –sense gaire precisió– l'altre hospital del qual ens parlen algunes fonts, l'Hospital dels Pelegrins o de Na Clara, ja que les seves referències són extremadament escasses i esparses.⁵⁸

Fundats els principals hospitals gironins i atida la caritat dels ciutadans el segle XIV viu la consolidació definitiva d'aquests centres. En aquest procés és important destacar la intervenció municipal en els afers de beneficència, adonant-se que els pobres són part de la ciutat i que en certa manera també els han d'atendre, visió que s'ha d'afegir, i no excloure, a la concepció religiosa de la pobresa, com a condició que permet la salvació. Aquesta intervenció es materialitza bàsicament a l'Hospital Nou: fundat i gestionat per una confraria laica al llarg del segle XIV el municipi va definint el seu control sobre el centre, modernitzant-lo i estructurant-ne racionalment la gestió.

2.3. RECORREGUT HISTÒRIC PER L'HOSPITAL DE SANTA CATERINA.

Origen.- L'origen de l'Hospital de Santa Caterina el podem situar, de moment, el 21 de març de 1212,⁵⁹ moment en què se signa la venda d'uns terrenys, al lloc de *Passaturis* –

---

⁵⁷ C. Guilleré, "Una institució benèfica enfront les adversitats de l'època...", op. cit., pàgs. 169-196.

⁵⁸ A.D.G., Registre de Lletres, U-73, foli 69v., U-83, foli 13v. i U-151, foli 16.

⁵⁹ Data de la primera referència documental conservada: A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 19, que adjuntem a l'apèndix. Aquesta data però ha estat mal llegida per molts dels autors que han estudiat l'hospital, que no l'han reduït correctament a la datació acutal i parlen de 1211: J. Pla i Cargol, *Gerona històrica*, Girona, 1947, pàg. 62; J. Marqués, *Indrets de Girona*, Girona, 1981, pàg. 71, tot i que anteriorment havia l'havia datat el 1212, a Idem, "Síntesi històrica de l'Hospital de Girona" a *Revista de Girona*, 89 (1979), pàg. 233; J. Calzada,

entre l'Onyar i el Camí de Barcelona- als confreres de Sant Martí per tal que hi edificuin un hospital; de totes maneres aquest document ens fa pensar que l'hospital ja funcionava –o si més no la confraria ja realitzava algunes tasques assistencials⁶⁰- perquè surt citat com a tal al document; ara bé, en ell s'explicita que aquelles terres s'hauran de dedicar *ad faciendum domos et hospitem*, a la construcció de les cases de l'hospital. Aquesta data, i la funció de l'hospital, és mantinguda ja a l'edat mitjana: una làpida col·locada a l'entrada de la capella, segons va escriure el notari Nicolau Roca en un dels seus manuals l'any 1478⁶¹ deia:

Plebs devota Deo nutu mediante superno
Hospitale quidem statuit quod cernis ibidem
Annis completis numero iam mille ducentis
Nempe duodeno domus haec fundatur in anno

"Art i Arquitectura en l'història hospitalari de Girona" a *Revista de Girona*, 89 (1979), pàg. 255 i N. Castells (i altres), *L'Hospital de Santa Caterina*, op.cit, pàg. 30. Aquests són principals estudis sobre l'Hospital de Santa Caterina editats fins aquest moment.

⁶⁰ De fet la seva advocació ja ho indica, a Sant Martí, el sant que va compartir la seva capa amb un pobre; a més una confraria agrupava diversos laics que s'associaven per tal de desenvolupar les seves inquietuds devocionals i pietoses. N. Castells (i altres), *L'Hospital de Santa Caterina*, op. cit., pàg. 31 justifiquen la possible existència prèvia de l'hospital a partir de l'acta d'una venda de 1202 (A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 14) d'un mas del Pla de Girona, al lloc de Cugusacs; però per aquells anys no se'ns parla de confreres ni d'hospital, el document és a l'arxiu perquè la documentació que acredita les propietats canviava d'amo juntament amb les possessions traspassades. De tota manera un informe de 1848, presentat també per N. Castells, ja esmenta una dedicació assistencial prèvia: *Dio principio este Hospital [...] una casa en la que se albergaban pobres enfermos asistidos por los hermanos o Cofrades de la Iglesia de San Martín de esta Ciudad, bajo el régimen i cuidado de los Jurados y de un Comendador que vivia en la casa, la que después fué ensanchada con la compra o cesión de cierto terreno que dieron los espesados Cofrades a sus hermanos en Abril de 1211.*

⁶¹ A.H.G., Hospital de Santa Caterina, llibre antic 239. Nicolau Roca l'escriu en el colofó del seu manual pel període de 1486-1491, i la introdueix explicant-ne la seva situació: *In capelle sancte Catherine Hospitalis Novi Gerunde extra et ad latus ianuas capelle ipsius versus meridiem in quodam lapide ibidem fixo est sculpta scriptura sequens.*

*Dum solis mundo radiis fulgebit in isto
Pauperis hac spe Christus pascetur in ede
Gaude Gerunda modo tanto redimita patrono
Cuius in hoc speculo pietate resultet imago.*

*Tullius in Officiourm secundo libro ait
Recte enim est laudata hospitalitas
Idque est reipublicae ornamentum extraneos.*

Així doncs a partir de 1212, entre cometes, podem parlar de l'existència d'un nou hospital a Girona, i ja en aquell any rep la seva primera donació,⁶² a la qual en segueixen d'altres. Aquestes donacions es refereixen al centre de diferents maneres, donant-li uns noms que es mantindran amb el temps: el document fundacional parlava de l'*Hospitale de Capite Arenii*, del cap de l'areny –per la seva situació–; el testament de Bernat de Bellmirall de 1212 l'anomena *Ospitali Novo de Gerunde*, nou perquè a la ciutat ja hi havia un hospital de pobres vinculat a la Seu, que des d'aquell moment es coneixerà com a Hospital Vell; també pot ser *Ospitali pauperum de Capito Arenii* o *Hospitali Novo de Capito Arenii*, i fins i tot *Hospitalis Novi de Passaturis*,⁶³ nom que no sobreviurà. Durant aquesta primera dècada d'existència el centre rep, a més de diferents noms, diversos llegats i donacions que li permeten disposar del seu propi patrimoni.

---

⁶² Testament de Bernat de Bellmirall en marxar d'expedició contra els sarraïns, 26 de maig de 1212, A.D.G., Pergamins de la Mitra, C. 23, núm. 6.

⁶³ Donacions a favor de l'hospital de 1214 i 1218: A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergamins 21 i 22, i cessió d'un mas, per part dels confreres de l'hospital, a la capella de Santa Caterina, 21 d'agost de 1225; A.D.G., Pergamins de la Mitra, C. 24, núm. 77.

A partir de 1225 l'hospital es coneixerà d'una nova manera, l'Hospital Nou de Santa Caterina, nom que tindrà més èxit durant tota l'edat mitjana. En aquest any es rep la llicència episcopal⁶⁴ per a la construcció d'una església i d'un cementiri perquè el centre, a més de la seva inspiració religiosa, ha de vetllar per la salut espiritual dels acollits. El bisbe Alamand d'Aiguaviva disposa que l'església es dediqui a Santa Caterina i quedi vinculada al capítol de l'església de Sant Feliu; aquell mateix any els confreres la doten de patrimoni⁶⁵ i el 1234 es funda un benefici presbiterial a la capella de Santa Caterina.⁶⁶

El document de fundació de la capella no dóna els motius de l'advocació a Santa Caterina. Es tracta però de Caterina d'Alexandria⁶⁷ (Santa Caterina de Siena no havia nascut encara!), aquesta hauria estat una donzella cristiana del segle IV que morí, màrtir, decapitada després d'haver estat torturada lligant el seu cos a una roda plena de claus i serres,⁶⁸ esdeveniment que serà remarcat en el nom de l'hospital en època moderna: *Hospital de Santa Caterina, verge i màrtir*. Hauria estat filla d'una família culta que li hauria proporcionat la instrucció necessària per enfrontar-se als filòsofs que rebutjaven el cristianisme, per això sembla l'assimilació cristiana d'Hipàtia, la bibliotecària –pagana- de la famosa Biblioteca d'Alexandria; però la seva devoció hospitalària no li ve de la vessant mística (se la considera promesa, núvia, de Crist) ni filosòfica sinó d'un altre aspecte assenyalat en la seva llegenda que la vincula als objectius de sostenir i alimentar, se la fa protectora dels moribunds i necessitats, " *à ceux qui célèbrent pieusement ta mémoire, je promets le secours qu'ils*

---

⁶⁴ A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 27.

⁶⁵ A.D.G., Pergamins de la Mitra, C. 24, núm. 77.

⁶⁶ A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 41.

⁶⁷ En l'actualitat la seva festivitat se celebra el dia 25 de novembre.

⁶⁸ L. Reau, *Iconographie de l'art chrétien*, París, 1988, v. III/II, recull la llegenda que va redactar Jacobo de la Voragine, traduïda per J. M. Macías a I. De la Voragine, *La leyenda dorada*, Madrid, 1989, pàgs. 765-774

demandaront;⁶⁹ també se li atribueixen poders curatius al seu cadàver, segons la llegenda enterrat al mont Sinaí, *desde entonces de los huesos de la santa emana permanentemente un delicioso aroma que devuelve la salud a cuantos enfermos lo aspiran*,⁷⁰ i se la considera patrona de les dides, ja que de les seves ferides va brollar llet i no sang.⁷¹ El seu martiri constitueix l'element iconogràfic que s'identifica a la santa, així múltiples objectes –sobretot litúrgics- de l'hospital portaven el senyal de Santa Caterina, *roda i moles*, i possiblement aquestes també formaven part del senyal de l'hospital gravat en les eines per acaptar i altres utensilis i cosida a les robes dels que sortien –no marxaven- de l'hospital, pobres a captar o treballadors.

De la confraria a la intervenció municipal.- Durant el primer segle d'existència de l'hospital els confreres –uns cinc o sis segons els documents- i un comanador, escollit d'entre ells, gestionarien l'hospital: acollirien els assistits i anirien consolidant el patrimoni de l'hospital; a ells es dirigeixen les donacions i ells firmen les compres (la primera de 1235) que creixen al llarg del segle XIII i es multipliquen al XIV. En aquests anys s'està formant un patrimoni considerable destinat a assegurar el funcionament de l'hospital.

J. Marquès diu que al 1342 l'Hospital Nou passa a dependre del municipi perquè la caritat ja no és suficient per a cobrir les despeses del centre, tot i que no documenta aquesta conclusió.⁷² Però el 1310 ja constatem la intervenció de tres cònsols, nomenats pel consell municipal, en els afers de l'hospital; i el 1319 sembla regular-se aquesta participació ja que en

---

⁶⁹ L. Reau, *Iconographie de l'art chrétien*, op. cit., pàg. 264.

⁷⁰ I. De la Vorágine, *La leyenda dorada*, pàg. 772. Un dels miracles que se li atribueixen diu que la santa es va aparèixer i va curar a un home devot greument mutilat; op. cit., pàgs. 923-925.

⁷¹ Dins del context hospitalari, o mèdic, també és patrona dels barbers, cirurgians, per les serres i ganivets que tenia la roda amb què fou torturada, J. Reau, *Iconographie de l'art chrétien*, op. cit., pàg. 265.

⁷² J. Marquès, "Síntesi històrica de l'Hospital de Girona", op.cit, pàg. 235.

el Llibre Verd de la Ciutat es recull el document d'elecció del comanador i l'estipulació de les seves funcions per part del consell de la ciutat.⁷³

Així doncs en un moment indeterminat dels inicis del segle XIV el municipi passa a controlar i gestionar l'hospital, els confreres a partir de llavors es dediquen a les tasques d'atenció directa dels acollits. Val a dir que en aquests anys la capella és font de nombrosos litigis entre els gestors de l'hospital (comanador i cònsols) i Sant Feliu, que reclama els pagaments que li deu l'hospital en concepte d'ofrenes rebudes. El control municipal instituit al XIV s'encarregarà de racionalitzar la gestió hospitalària imposant diverses modificacions: l'hospital ja no es mantindrà només de la caritat -de llegats i donacions- sinó que es buscaran altres vies per obtenir recursos: comprant, i establint, cases, masos, terres i censos, o firmant censals. Una mostra d'aquesta racionalització ens l'ofereixen els llibres de comptes, només s'han mantingut els del segle XV, les auditories de comptes anuals efectuades pels oïdors municipals o la progressiva definició de les tasques dels oficials de l'hospital. Un d'aquests oficis o càrrecs que començarà a prendre rellevància és el de metge, que ens assenyala la incipient medicalització del centre i per tant la seva especialització en un tipus concret de pobres, els malalts. El municipi pren consciència que ell és l'encarregat de vetllar pel bon ordre de la societat, i això implica el bon ordre i control dels marginats.

La tasca assistencial de l'hospital de Santa Caterina incloïa també acollir els infants abandonats, el 1398 Jaume Beuda, conscient que cal donar perspectives de futur a aquests infants funda un col·legi per a nens pobres al costat de l'hospital. El col·legi però dependrà del bisbat. La rellevància i utilitat social de l'hospital es confirma el 1432 amb la salvaguarda reial d'Alfons II i altres privilegis reials.⁷⁴

---

⁷³ C. Guilleré, *Llibre Verd de la Ciutat de Girona*, op.cit, doc. 46, pàgs. 107-110.

⁷⁴ D'aquest se'n conserva una còpia de l'original de 1748, A.H.G., Hospital de Santa Caterina, capsa 141, lligall 720.

Evolució moderna - L'hospital manté la seva importància com a servei social al llarg de l'època moderna: el 1585 el rei Felip II confirma el privilegi de salvaguarda de 1432, tot i que una làpida que encara llegim avui a la façana del nou hospital parla de 1571.⁷⁵ J. Marquès relata els diversos favors que fa aquest monarca a l'hospital, per exemple en les obres d'ampliació de 1570-72 i 1597,⁷⁶ i fins i tot jutja el cas de violació d'una noia de l'hospital per part d'un grup de bandolers. L'hospital va creixent fins a esdevenir hospital general de la ciutat, tot i que se'n separà el col·legi d'en Beuda que aviat es transformarà en l'Hospital de Misericòrdia per a orfes i vells: l'Hospital de Santa Caterina atindrà quasi exclusivament els pobres malalts.

Però també sorgeixen dificultats: el 1648 es documenten diverses negociacions entre jurats i bisbe, també amb participació del capítol catedralici, per tal de solventar els problemes econòmics del centre: sembla que s'estaven produint diverses arbitrietats en els pagaments i l'Església no prestava prou suport sinó que permetia que l'hospital rebés llegats carregats de deutes. La solució és crear una junta mixta per a gestionar l'hospital: dos jurats com a representants municipals i dos eclesiàstics nomenats pel capítol catedralici ajudaran o col·laboraran en la tasca de gestió de l'administrador.⁷⁷ Sembla que l'hospital reeixirà ja que el 1650 podrà fer front als embats d'una epidèmia de pesta.⁷⁸

---

⁷⁵ *DEL SENYOR REY. EN SALVAGUARDA DE L'ESPITAL GENERAL DE LA CIUTAT DE GERONA. 1571*, porta esculpit l'escut de la ciutat. La diferència entre aquestes dates pot ser deguda a que en realitat el 1571 es col·loca la làpida per tal que es recordi la protecció de la que gaudeix l'hospital, i que ell confirmarà formalment el 1585.

⁷⁶ J. Marquès, "Síntesi històrica", op.cit, pàg. 236 i N. Castells (i altres), *Hospital de Santa Caterina*, op. cit., pàg. 47. L. Batlle, "L'Hospital Nou de Santa Caterina (1568-1654)" a *Revista de Gerona*, 99 (1982), pàgs. 145-148, també descriu aquestes obres.

⁷⁷ J. Marquès, "Síntesis històrica...", op. cit., pàg. 236.

⁷⁸ N. Castells (i altres), *L'Hospital de Santa Caterina*, op. cit., pàg. 46.

Noves dificultats apareixen amb les guerres contra França del segle XVII, aquesta vegada bastant més dramàtiques: el 1653 el centre és ocupat per les tropes franceses i queda bastant destruït durant el setge a la ciutat. La seva situació el fa extremadament vulnerable als atacs exteriors i el 1654 el governador d'armes decideix enderrocar-lo per tal de reforçar les defenses de la ciutat en aquell extrem: allí s'hi construirà el baluard de Sant Francesc.⁷⁹ L'hospital quedarà traslladat temporalment al convent dels mercedaris, i una part potser a Pedret, mentre durin les negociacions i recerques per tal de trobar diners per a reconstruir-lo en un nou emplaçament.

El nou Hospital de Santa Caterina.-

Finalment el 1665 es compren unes terres i el 1666 el bisbe Josep Ninot posa la primera pedra del nou edifici, vora el carrer Canaders. El 1678 fra Gaspar Roig i Jalpí encara evocava la utilitat i bellesa de l'antic hospital com a homenatge pòstum a l'edifici.⁸⁰ El 1679 s'inaugura el nou edifici amb una gran processó.⁸¹ L'hospital ja només acull els pobres malalts i se n'estipula el tractament a través de successives ordinacions: el 1687, *Ordinacions per a la bona curació dels Malalts*, el 1705 i el 1794, que també detallen els mecanismes de gestió, en aquest darrer any la junta s'augmenta a set membres afegint-hi dos particulars. Els pobres seran acollits a la Casa de Convalescència annexa a l'hospital i fundada entre 1781 i 1785 per tal que es recuperin amb temps, allí hi havia hagut l'Hospici que prèviament fou traslladat a un edifici que quedava just al davant de l'hospital.⁸²

---

⁷⁹ N. Castells (i altres), *L'Hospital de Santa Caterina*, op. cit., pàg. 48-49.

⁸⁰ G. Roig i Jalpí, *Resumen historial de las grandezas y antiguedades de la ciudad de Gerona*, Barcelona, 1678, pàgs. 394-395.

⁸¹ Les cerimònies de col·locació de la primera pedra i d'inauguració són descrites a J. Marqués, "Síntesis històrica", op.cit, pàg. 237.

⁸² N. Castells (i altres), *L'Hospital de Santa Caterina*, op. cit., pàgs. 57-59.

A les noves instal·lacions de l'hospital s'annexionen dues altres institucions hospitalàries històriques: el 1743 l'hospital dels Capellans, que arrossegava importants dificultats econòmiques i els béns dels quals s'ajuntaren a l'Hospital de Santa Caterina, a condició que aquest mantingués una cambra per a atendre els capellans malalts, grup en què s'havia especialitzat l'antic Hospital Vell, que ja no exercia funcions des del 1723, sinó que fou aixopluc per a tropes i casa particular fins que l'Hospital de Santa Caterina el recuperà (tot i que el tornarà a vendre).⁸³ L'hospital de Pedret ja depenia de Santa Caterina des del 1623 com a mínim, any de què data un inventari de l'administrador per tal de retre comptes a l'hospital de Santa Caterina, tot i que havia perdut la seva funció per als leprosos i des de mitjan segle XVI que només albergava un hospici. De tota manera fou abandonat completament a principis del segle XVIII, després d'un temps en què es condicionà per a allotjar els viatgers que arribaven a la ciutat quan les portes ja estaven tancades, finalment fou venut a particulars a inicis del segle XIX.⁸⁴

La junta de set membres continuarà regint l'hospital de forma intermitent fins el 1855: el 1820 fou encomanada a les diputacions provincials i municipis la gestió dels centres assistencials, disposicions que no foren acomplides fins la Llei de Beneficència de 1848, executada a Girona el 1855 quan l'hospital passa a dependre de la Diputació de Girona per Reial Ordre del 14 de setembre de 1855, per la qual es delegarà la direcció a la Junta Provincial de Beneficència. El 1931 la Generalitat n'assumeix les competències per poc temps, ja que el 1940 torna a la Diputación Provincial, que als anys cinquanta crea un nou hospici i geriàtric al Puig d'en Roca.⁸⁵

---

⁸³ N. Castells (i altres), *L'Hospital de Santa Caterina*, op. cit., pàgs. 20-21.

⁸⁴ N. Castells (i altres), *L'Hospital de Santa Caterina*, op. cit., pàgs. 27-28.

⁸⁵ N. Castells (i altres), *L'Hospital de Santa Caterina*, op.cit, pàgs. 61-64.

Durant tots aquests anys l'hospital continua la seva evolució arquitectònica i la seva progressiva especialització sanitària fins a l'actualitat, en què la Generalitat en recupera la gestió a través de l'Institut Català de la Salut. De tota manera els canvis tampoc s'han acabat per a l'Hospital de Santa Caterina, tampoc els trasllats: en un futur més o menys pròxim serà traslladat a uns altres terrenys, aquest cop a Salt, i deixarà un gran espai per a uns altres serveis socials, les delegacions territorials de la Generalitat, però s'adequarà, al cap i a la fi, a les necessitats dels seus usuaris, que el fan ser hospital comarcal del Gironès, però atent ara a altres tipus de dificultats pel que fa a la seva gestió, la privatització dels seus serveis públics.

II. L'HOSPITAL DE SANTA CATERINA ALS SEGLES XIV I XV

Presentat el marc teòric d'aquesta recerca és hora d'entrar en la descripció de l'hospital en un moment concret de la seva història, la segona meitat del segle XIV i el segle XV, moments en què ha canviat la concepció del pobre i estan canviant les formes assistencials com hem explicat anteriorment. Ara és el moment d'observar més detingudament l'hospital de Santa Caterina des de diferents perspectives, és a dir, analitzar diversos aspectes del seu funcionament per copsar canvis, signes, d'aquesta evolució del concepte i de l'atenció a la pobresa, als necessitats.

Aquesta evolució, com hem vist, serà un camí cap a la racionalització de la gestió del patrimoni i dels béns de l'hospital, de l'administració dels serveis hospitalaris i també de l'acolliment i tractament que es dona als necessitats, pels quals aniran canviant els criteris d'admissió i finalment només s'admetran malalts. Aquests processos no són especials per a la Catalunya baix-medieval sinó que són comuns a la resta d'Europa, motivats per canvis socials i econòmics que comporten també una nova visió de la pobresa.

1. LA GESTIÓ HOSPITALÀRIA.

L'hospital és una institució que canalitza i redistribueix la caritat: el seu funcionament depèn dels ingressos econòmics que rep, principalment les rendes que obté del seu patrimoni immoble, provinent en bona mesura de les donacions i llegats testamentaris; aquestes deixes són motivades per un sentiment de pietat cristiana envers els més necessitats, són la manera que tenen els cristians de manifestar i practicar la caritat envers els desvalguts i de guanyar-se el cel gràcies a aquestes bones obres. L'hospital s'encarrega de canalitzar aquestes entrades cap als pobres, és a dir, els atén i manté amb els diners i rendes que se li han donat. No obstant aquestes vies esdevenen insuficients per a finançar l'atenció dispensada en el centre, i aquest buscarà altres fonts de recursos menys lligades a la bona voluntat dels creients i més d'acord amb el desig del municipi de racionalitzar-ne la gestió, intenció íntimament lligada a la necessitat de buscar ingressos més estables.

En aquest apartat s'analitzaran detalladament les fórmules de finançament de l'hospital així com les principals despeses que ha de sufragar. Aquest estudi es basa en l'observació detallada de la documentació econòmica que s'ha conservat, principalment els llibres d'administració que elaborava el procurador però també gràcies als pergamins que validaven els negocis que tancava l'hospital: els nombrosos establiments i capbreus que ens han arribat donen compte de les dimensions del patrimoni hospitalari, indispensable per a dur a terme les seves funcions. Conservem nombrosos pergamins de l'època medieval, en canvi només ens han arribat alguns llibres de comptes del segle XV, tan sols aquells que redactaven els procuradors de l'hospital per tal de mantenir al dia l'estat de comptes del centre i que en finalitzar l'exercici del seu càrrec entregaven als auditors del consell de la

ciutat⁸⁶; malauradament no han sobreviscut els llibres del comanador on aquest anotava les despeses quotidianes i els diners que rebia del procurador per tal de sufragar-les. Malgrat aquestes dificultats podem presentar, esquemàticament, els recursos de l'hospital i les seves principals despeses segons els conceptes dels llibres d'administració: llevadors de censos on consten les rendes que rebia l'hospital de les seves possessions,⁸⁷ entrades diverses i despeses ordinàries o altres càrrecs.

1.1. LA GESTIÓ DELS RECURSOS.

a) Ingressos.

El patrimoni immoble de l'hospital és la seva principal font de recursos; està format per nombroses terres i masos escampats arreu dels territoris que envolten Girona, i més enllà, i també per cases i horts de la ciutat. Gran part d'aquestes propietats, cedides a l'hospital al llarg dels segles XIII i XIV han estat establertes –l'altra part és explotada directament per l'hospital- i d'aquests establiments el centre cobra *censos, taschas, censals,*

---

⁸⁶ A l'Arxiu Històric de Girona es conserven els llibres de comptes dels períodes següents: 1412-1415, 1417, 1431-1432, 1438-1441, 1481-1482, 1494-1504; aquests però no recullen amb exactitud els mateixos conceptes d'entrades i sortides, són fragments incomplets i esborranys. Sí que mantenen una estructura similar els llibres d'administració de l'hospital conservats a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Girona (A.H.C.G., Fons de Beneficència, Llibres d'administració de l'Hospital, lligalls 1 i 2), doncs són els llibres acabats que presentava el procurador als auditors, però tampoc en tenim una sèrie completa, només pels anys 1428, 1463, 1471, 1482, 1483, 1484, 1485, 1488, 1493, 1498, 1499 i 1509.

⁸⁷ A.H.G., Hospital de Santa Caterina, llibres antics 162 i 163. Aquests dos llevadors de censos porten els títols de *Speculum I* i *Speculum II* respectivament; el segon és del segle XVI, el primer ens interessa perquè detalla la provenença de les rendes de l'hospital, i fou manat fer al segle XV per Nicolau Cantó, que feu un important llegat a l'hospital i va pressionar per tal que es regulés la tasca del procurador, procés que els jurats van mantenir com veurem posteriorment. Els llibres de comptes de l'hospital inclouen altres llevadors de censos parcials.

*delmes e altres rendes drets e títols*⁸⁸ que li permeten gastar en aliments, obres, eines... Aquest patrimoni s'ha anat constituint al llarg dels primers segles d'existència del centre a través de donacions i llegats testamentaris, però a mitjan segle XIV observem una davallada en les donacions pietoses i l'hospital haurà de buscar noves vies per obtenir diners, aquestes seran principalment la col·locació de diners en censals i el lloguer de cases de la ciutat. Aquesta diversificació dels ingressos respon a la manca de líquid que pateix l'hospital i que porta els jurats de la ciutat a intervenir en les qüestions hospitalàries per tal de millorar-ne la gestió i situar l'hospital en una posició més estable, allunyar-lo -en la mesura que sigui possible- de les amenaces econòmiques de la Baixa Edat Mitjana.

El patrimoni immoble.

En l'acta fundacional d'un hospital sempre hi sol constar la dotació econòmica prevista pel/s fundador/s per al manteniment del centre; en aquestes actes es reconeix l'hospital com a institució benèfica que viurà de les aportacions caritatives dels fidels però també se li concedeixen certes propietats immobles que li asseguraran unes rendes anuals destinades a pagar les despeses de l'activitat assistencial.⁸⁹ Però nosaltres no disposem de l'acta fundacional de l'Hospital de Santa Caterina, només sabem que el 1212 la confraria de Sant Martí compra unes terres a la vora de l'Onyar per edificar-hi un hospital, i en aquest document no es parla de cap dotació econòmica.⁹⁰ De tota manera aquesta acta hagué d'existir amb anterioritat a aquesta compra, ja que la confraria hauria concretat la seva

---

⁸⁸ Així es presenten els ingressos que reb l'hospital al llevador o *Speculum I*, [...] *appellat Racional*.

⁸⁹ Malauradament no s'ha conservat cap acta fundacional dels hospitals gironins, circumstància que es repeteix per la majoria dels hospitals barcelonins. En canvi s'han pogut establir diferents tipologies de fundacions pels hospitals del Baix Rhone, tot i que les actes fundacionals precises no són majoritàries, D. Le Blévec, *La part du pauvre. L'assistance dans les pays du Bas-Rhône du XIIe siècle au milieu du Xve siècle*, Roma, 2000, vol. II, pàgs. 609-617.

intenció de fundar un hospital i n'hauria obtingut llicència episcopal o de la parròquia on estava vinculada abans d'adquirir les terres necessàries;⁹¹ en aquesta escriptura la confraria hauria assignat determinats béns, segurament algun mas de les rodalies, al manteniment de l'hospital, o si més no part de les rendes amb què subsistia la confraria.

Malgrat no conèixer la dotació econòmica original de l'Hospital de Santa Caterina els pergamins conservats ens permeten observar com creix el patrimoni d'aquest en les primeres dècades de la seva existència -o nova ubicació- gràcies a donacions i llegats testamentaris de diversos personatges de la ciutat. Al 1214 rep els censos de diversos masos de Fornells⁹², el 1218 li són cedits en propietat un mas a Adri i un mas a Montcal,⁹³ i el 1222 i el 1223 Elisenda de Vilademany li fa donació d'unes vinyes i tasques que té a Estanyol i d'uns censos i terres a la muntanya i al pla de Girona⁹⁴. La pietat d'homes i dones està col·laborant en la construcció i creixement de l'edifici i de les seves propietats, que ja des del principi s'acumulen en determinades zones de la rodalia de Girona com la vall del Llémena, els pobles que voregen el riu Onyar i el pla de Girona (el que avui seria Can Gibert i Santa Eugènia). En canvi les primeres compres de terres que fa l'Hospital Nou no es realitzen fins al 1235, quan compra un mas a Salitja⁹⁵ i un al pla de Girona.⁹⁶

---

⁹⁰ A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 19. S'adjunta a l'apèndix documental

⁹¹ Segons el document de compra la confraria ja realitza activitats hospitalàries: *dicto Hospitalis de Capite Arenii et omnibus confratribus suis [...] inperpetuum tradimus, donamus, vendimus per francum et liberum alodium pro quingentos solidos Barchinone*. Tampoc podem assegurar-ho perquè no sabem amb exactitud com era i d'on sorgia la confraria: si els inicis de l'hospital han deixat poca documentació, la seva confraria fundadora encara ha deixat menys rastres. Vegeu pàgs. 35 i 36 del present treball.

⁹² A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 21. Cal dir que poc després de la compra dels terrenys, el maig de 1212, Bernat de Bellmirall ja hi llega tres sous com a col·laboració als inicis de l'hospital, segurament encara en construcció, en marxar d'expedició contra els sarraïns; A. D. G., Pergamins de la Mitra, C. 23, núm. 6.

⁹³ A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 22.

⁹⁴ A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergamins 25 i 368.

⁹⁵ A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 44.

⁹⁶ A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 45.

Durant la segona meitat del segle XIII i inicis del segle XIV continua creixent, consolidant-se, el patrimoni immoble de l'hospital, i en aquest procés les compres seran cada vegada més freqüents. S'adquireixen terres, masos, albergs, molins i també censos i delmes, entre d'altres; el 1298 per exemple el centre incorpora les propietats i els drets del castell de Barbavella, a Celrà, del qual n'havia rebut part dels censos en un testament previ⁹⁷. Gran part d'aquestes possessions són donades en establiment a particulars que les exploten i en treuen fruits a canvi del pagament de diversos censos a l'hospital, que es reserva algunes terres i horts treballats directament per al benefici del centre. Aquest moviment es fa palès en la col·lecció de pergamins del fons de l'hospital que manté nombrosos capbreus i establiments d'aquests anys; d'aquests pactes provenen els censos de dreta senyoria, tasques i altres drets que rep l'hospital i que també trobem anotats en els llevadors de censos elaborats al llarg del segle XV. L'*Speculum I* en aquest sentit és especialment clarificador: realitzat a finals del segle XV ens permet observar les rendes que recollia l'hospital, quan foren pactades i sota quin concepte; la seva organització segons les parròquies d'on provenen els pagaments ens facilita la realització d'un mapa de la situació de les propietats i dels deutors de l'hospital. Un nucli important està situat als entorns més propers del centre i a les parròquies del Mercadal i del pla de Girona, però el seu domini s'estén en poblacions dels voltants i més enllà, destacant-ne el volum de terres entorn Celrà i Cassà de la Selva⁹⁸, a més de les propietats i drets de Salt, Santa Eugènia, Aiguaviva, Montfullà, Bescanó, Vilanna, Anglès,

---

⁹⁷ Les actes de la progressiva adquisició del castell de Barbavella estan copiades a l' *Speculum I*, tant el testament d'Arnau de Pons de 1296 pel qual l'hospital rep en llegat una part dels censos del castell, com la compra del castell i tots els seus drets de 1298, a la que segueix l'homenatge que fan els homes propis del castell al comanador Guillem Vicens.

⁹⁸ Als entorns de Cassà també es concentren les propietats de la capella: el 1225 els confreres, obtinguda la llicència papal per a construir-la, donen a la capella el mas Riera de Cassà de la Selva, A. D. G., Pergamins de la Mitra, C. 24, núm. 77. En canvi el benefici de Santa Caterina, instituït per Bernat Duran el 1234, es proveeix d'uns masos a Madremanya i Sant Gregori, A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 41.

Sant Dalmai, Estanyol, Salitja, Riudellots, Sant Andreu Salou, Bordils, Sant Martí Vell, Madremanya, Jafre, Monells, Calonge, Sant Miquel de Campmajor, Llorà, Camós, Biert, Adri, Montcal, Santa Cristina d'Aro, Fitor, Palafrugell, Banyoles, Cartellà, Brunyola, Fornells, Vilobí d'Onyar, Campllong, Llambilles, Sant Gregori, Sant Jordi Desvalls, Canet, Vilaür, Vila-sacra, Figueres i Peralada, i altres llocs de l'actual demarcació de Girona.⁹⁹

D'entre els drets que cobra l'hospital cal esmentar també els que li han estat cedits per privilegi reial: sabem que el 1219 Jaume I dona part de les lleudes reials, destinades explícitament al manteniment d'un pobre, i el 1294 Pere II ordena que se li pagui certa quantitat de forment.¹⁰⁰ De totes maneres hi ha certs drets reials que l'hospital no pot cobrar: el 1349 s'ha de vendre el dret de pesos i mesures que havia rebut com a hereu de Pere de Cardonets, porter reial.¹⁰¹

Així doncs aquest és el patrimoni bàsic del qual s'alimentarà l'hospital. Val a dir que aquest no es modificarà gaire al llarg dels segles XIV i XV tot i que es rebran més llegats i s'efectuaran més compres. No obstant per aquests anys el que proporcionarà nous beneficis a l'hospital seran els lloguers d'albergs, cases i terrenys que el centre posseïa a la ciutat, per exemple de gran part de les parcel·les del Camp dels Tiradors;¹⁰² aquests artesans s'havien

---

⁹⁹ N. Castells (i altres), *L'Hospital de Santa Caterina*, op. cit., pàgs. 34-35 ens ofereixen un mapa del repartiment territorial dels béns patrimonials i les rendes de l'hospital a les comarques gironines a finals del segle XV basat en altra documentació del centre: un *Llibre Mestre de les Actes de l'Arxiu* compilat segurament cap al segle XVII.

¹⁰⁰ Aquestes notícies estan recollides a l'*Speculum I*, foli 73v. i també en un lligall dels segles XVIII o XIX que esmenta els diversos privilegis reials atorgats a l'hospital: A.H.G., Hospital de Santa Caterina, caps 141, lligall 720.

¹⁰¹ A.H.C.G., pergami 413. El testament de Pere de Cardonets, datat el juny de 1348, es conserva a l'A.D.G., Pia Almoïna de la Seu, pergami 3590.

¹⁰² Els tiradors són els artesans que es dedicaven a les tasques finals en el procés d'elaboració dels draps – estiraven les teles-. J. Canal (i altres), *La ciutat de Girona en la 1a meitat del segle XIV*, Girona, 1998, pàg. 59, els anomenen *tixadors* –adobaven els teixits-, però segons a l'*Speculum I* els trobem referenciats com a *tiradors*, per això mantenim aquest nom.

traslladat a tocar del complex hospitalari i moltes parcel·les eren de la seva propietat: l'hospital troba un nou recurs llogant-los part del seu patrimoni ja que necessitaven aigua i un lloc apartat -per no molestar amb les pudors que provocaven- per a poder realitzar el seu treball.

Els censals.

Els censals esdevenen una font d'ingressos considerable per l'hospital al llarg del segle XV, quan les dificultats econòmiques fan frenar els llegats pietosos i impedeixen els moviments immobiliaris. L'hospital té suficient coixí de propietats per a fer front a aquests embats, no obstant li manca diner líquid per tal de sufragar les seves despeses quotidianes. Així, una ordinació dels jurats de 1486 mana que es vengui part del patrimoni per tal d'aconseguir monedes¹⁰³ i també es recomana que s'estableixin censals pels quals esdevindrà deutor però bàsicament una important institució creditora que reeixirà a partir de les pensions que rep dels diners col·locats en censals.¹⁰⁴

Segons l'*Speculum* l'hospital pacta diversos censals principalment al segle XV, ja sigui amb particulars o amb institucions. Rep pensions sobre albergs del Camp dels Tiradors, sobre la *fleca e la casa de la lana*, d'habitants de Girona, Castelló d'Empúries, Cassà de la Selva o Llagostera, i fins i tot de la universitat de Girona i del General de Catalunya.

---

¹⁰³ Aquesta ordinació està transcrita al manual del notari de l'hospital, Nicolau Roca, A. H. G., Hospital de Santa Caterina, llibre antic 239, foli 27.

¹⁰⁴C. Guilleré dedica un capítol especial a analitzar l'ús d'aquest tipus de crèdit a la Girona baix-medieval al volum C. Guilleré, *Girona medieval. Crisis i desenvolupament...*, op. cit., pàgs. 14 i 15.

Els llegats testamentaris.

L'Hospital de Santa Caterina continuarà essent durant els anys finals del segle XIV i tot el segle XV receptor de diversos llegats testamentaris que li proporcionaran entrades en metàl·lic i en béns immobles de diversa importància, si bé en disminueix el nombre en relació a les centúries anteriors. Aquesta davallada en el nombre i les quantitats llegades es pot copsar després de 1348: en els mesos de juny i juliol d'aquell fatídic any en què la Pesta està fent estralls es concentren bastants testaments en favor de l'hospital¹⁰⁵; aquest any representa un punt d'inflexió, a partir d'aquest moment el nombre de deixes testamentàries comença a davallar, potser d'acord amb les inquietuds de l'època: les crisis econòmiques afecten i fan disminuir la predisposició caritativa dels cristians, segons Michel Mollat aquests comencen a malfiar-se dels pobres, a considerar-los ociosos i culpables de llurs dificultats, i semblen preferir la caritat directa –envers els necessitats que coneixen- a donar-la a una institució que fàcilment pot caure en la gestió irresponsable.¹⁰⁶

No obstant els testaments resulten encara la manera més usual dels cristians per tal de reconciliar-se amb Déu: les darreres voluntats són la millor ocasió per practicar la caritat i les bones obres que no han realitzat en vida, i no hem d'oblidar que l'Església obliga a testar per tal que es reguli la transmissió dels béns entre els fidels. Però aquí no entrarem en l'anàlisi detallada dels llegats que rep l'hospital des de la seva creació sinó que es presentarà

---

¹⁰⁵ Aquesta observació s'ha d'incloure en una tendència generalitzada: el considerable volum de testaments datats el 1348 existents en els arxius gironins és assenyalat per C. Guilleré, *Girona medieval: l'etapa d'apogeu (1285-1360)*, Girona, 1991, pàg. 7.

¹⁰⁶ M. Mollat, *Les pauvres au Moyen Age*, op. cit., pàgs. 316-328. També afegeix que el creixement de la pobresa implica la multiplicació dels possibles beneficiaris de la caritat -no hem d'oblidar que els mendicants també fan competència en aquest sentit-, fenomen paral·lel al progressiu empitjorament de les condicions econòmiques; aquestes circumstàncies fan que els llegats testamentaris es fragmentin i esdevinguin precisos al màxim, cal una *charité bien ordonnée* segons les seves paraules a J. Imbert (dir.), *Histoire des hôpitaux en France*, op. cit., pàg. 74.

només una aproximació a aquests com a fonts d'ingressos, més o menys constants, per a la institució durant els segles XIV i XV.¹⁰⁷

L'Hospital Nou és present en la memòria i les bones intencions d'un ampli i divers grup social: artesans, juristes, clergues i petits nobles¹⁰⁸ deixen quantitats variables a la institució; molts no especifiquen cap destí concret per al seu llegat, però una part tampoc menyspreable estipulen allò que volen que es pagui amb els seus diners: poden ser per als pobres o per als pobres malalts, però també serveixen per fundar misses i aniversaris en algun dels altars de l'hospital. De tota manera no totes les donacions són en metàl·lic, també es lleguen propietats immobles –tot i que per aquests darrers segles medievals només es reben quan l'hospital és nomenat hereu universal- i llits i/o robes. En aquest sentit cal esmentar el testament de Jaume Beuda, pel qual instituï una almoïna per dotar donzelles

---

¹⁰⁷ Els testaments han estat àmpliament utilitzats com a font per a l'estudi de les formes de caritat i espiritualitat a l'època medieval, en són exemple els treballs de: M. C. Marandet, *Le souci de l'au-delà: la pratique testamentaire dans la région toulousaine (1300-1450)*, Perpinyà, 1998, 2 vols, o per l'àrea catalana l'article d'A. Borràs i Feliu, "La vida religiosa catalano-valenciana al segle XV, segons els testaments conservats a l'arxiu del Palau-Requesens" a *Documenta et scripta*, V (1993), pàgs. 141-149, i Equip Broida, *El darrer comiat dels barcelonins. Voluntats testamentàries als volts de 1400*, Barcelona, llibre inèdit, o Idem, "Actitudes religiosas de las mujeres medievales ante la muerte (los testamentos de barcelonesas de los siglos XIV i XV" a A. Muñoz Fernández (ed.), *Las mujeres en el cristianismo medieval. Imágenes teóricas y cauces de actuación religiosa*, Madrid, 1989, pàgs. 463-475. De totes maneres el referent és l'obra de J. Chiffolleau, *La comptabilité de l'au-delà. Les hommes, la mort et la religion dans la région d'Avignon à la fin du Moyen Age*, Roma: (École Française de Rome), 1980. Els testaments també permeten dibuixar el mapa de les institucions religioses i assistencials d'una ciutat determinada, com és el cas de Girona i el mapa que presenta C. Guilleré, *Diner, poder i societat a la Girona*, op. cit., pàg. 160.

¹⁰⁸ A part d'algun donzell de la ciutat destaquen les vescomtesses de Cabrera, Alamanda i Elionor, que al 1306 i 1333 respectivament, també afavoreixen l'Hospital Nou en els seus testaments, que han estat consultats en la còpia microfilmada de l'arxiu de la Casa dels Medinaceli guardada a Poblet; A.D.M. (Sevilla), Secció Cabrera i Bas, L8/10 i L-8/21.

pobres de l'hospital i una almoina de pa, roba i llenya a més de fundar un altar, i un benefici presbiterial, dedicat a la Verge Maria a la cambra de les dones el 1398¹⁰⁹.

Els testaments són, doncs, l'ocasió més freqüent per a manifestar la caritat cristiana i la preferència dels fidels per determinats grups de necessitats i institucions assistencials: són els documents que estipulen la repartició dels béns desitjada pel testador, a partir dels quals es determina una certa distribució d'aquests béns entre la gent pobre, i no és d'estranyar que l'hospital, com a institució canalitzadora de la caritat, sigui receptor de nombrosos llegats. Però com a obligació religiosa representen també un motiu d'intervenció de les autoritats eclesiàstiques en els afers hospitalaris: amb l'excusa de vetllar pel compliment de les darreres voluntats el 1371 el vicari episcopal ordena denunciar tots els llegats que rep l'hospital a Pere Rigau.¹¹⁰ I representaran també una solució pels jurats a la insolvència de l'hospital: el 1486 ordenen que es venguin part dels béns rebuts com a herències per tal de solucionar la manca de diner líquid que té el centre.¹¹¹

En aquest capítol de donacions o llegats pietosos es pot incloure també un concepte específic que consta en els registres de rebudes dels llibres de comptes: *les coses dades per amor de Déu*. Robes, llits i altres objectes són donats a l'hospital com a almoina per als *pauperes Christi* com a realització de la misericòrdia que deuen els cristians envers els seus germans desvalguts. Cal dir de nou que aquests tipus de béns són més usuals a mesura que disminueixen les donacions de grans quantitats monetàries o de possessions, tot i que és la fórmula a què poden accedir els cristians menys adinerats com els petits artesans o els pagesos.

---

¹⁰⁹ Sense oblidar que també fa ordenar la fundació d'un col·legi per a nens pobres en el seu testament A.D.G., Pergamins de la Mitra, C. 24, núm. 118., testament que malauradament no s'ha pogut consultar per problemes d'ordenació arxivística.

¹¹⁰ A. D. G., Registre de Lletres, U-66, f. 166.

¹¹¹ Ordinació ja esmentada a la nota 103, pàg. 50 del present treball.

Altres ingressos.

En els llibres de comptes de l'hospital apareixen altres tipus d'ingressos que se sumen al patrimoni i als censos, als censals i als testaments com a via d'entrada de recursos econòmics; d'entre aquests cal destacar les vendes de productes, els diners que aporten els infants de l'hospital, treballant en tallers o en cases particulars, i els bacins.

Vendes.

Molts dels censos que rep l'hospital són en cereals o altres productes, inclosos els animals; bona part d'aquests es destinen directament al consum, però alguns són venuts al mercat per tal d'ingressar diners en metàl·lic; així trobem comptes específics per a la venda de forment, mestall o oli. Una de les partides que apareix cada any és la que proporciona la venda de les robes de morts: els vestits dels pobres que havien mort a l'hospital també eren venuts a la plaça de les Cols o de les Albergueries.¹¹²

Ingressos dels infants.

Els infants recollits a l'hospital –orfes o abandonats pels seus pares¹¹³– són bàsicament una font de despeses considerable per al centre: s'han de pagar dides, les famílies que els crien... no obstant quan ja han crescut, acabada la lactància i la primera infància, cap als sis o set anys, retornen a l'hospital si no han estat adoptats prèviament. Però aquests tampoc es queden al centre, sinó que l'hospital –el seu tutor– els busca cases o tallers on treballar: el comanador estableix contractes laborals per aquests infants,

---

¹¹² Sembla que els malalts i pobres acollits vestien robes ben senzilles que els proporcionava l'hospital, les seves pertinences els eren retornades si en sortien, en cas contrari eren venudes. Ho comenta M. Mollat a J. Imbert (dir.), *Historie des hôpitaux en France*, op. cit., pàg. 119, també A. Pérez en analitzar la vida en una leproseria: A. Pérez Santamaría, "L'Hospital de Sant Llätzer o Casa dels Malalts o Masells" a A. Riu (dir), *La pobreza y la asistencia a los pobres...*, op. cit., vol. I, pàgs. 77-116.

¹¹³ A ells dediquem un apartat especial més endavant.

afermaments, les noies sovint entren com a serventes domèstiques en cases particulars i els nois com a aprenents en un taller artesanal; els seus amos els hauran de proporcionar allotjament, menjar i vestit a més d'un sou, part del qual serà per a l'hospital, com indiquen les entrades de *soldades de fadrins*. Però el comanador també participa en l'elaboració dels capítols matrimonials d'aquests, i en el cas de les noies els ha d'assegurar un dot; aquest sovint surt de les ajudes i almoines *per donzelles a maridar*¹¹⁴ que estableixen els ciutadans per tal de facilitar una vida digna a les noies; de tota manera les capitulacions pacten que si la noia mor sense descendència la seva dot tornarà a l'hospital. En certa manera es pot dir que els infants de l'hospital són part del seu futur en la mesura que retornen o paguen l'acolliment que aquest els ha proporcionat.

Bacins.

L'apartat de bacins és també present en tots els llibres de comptes de l'hospital, en aquest es registra la caritat directa que es fa a l'hospital per part dels fidels que acudeixen a les esglésies¹¹⁵. L'hospital té distribuïts per aquesta finalitat diversos bacins, recipients per almoines en moneda, a les principals esglésies de Girona, i segueix un compte especial per a cadascun d'ells: la Seu, Sant Feliu o l'església dels framenors. En aquest apartat hi ha a més un registre de les *sepmanàries*.¹¹⁶

---

¹¹⁴ Aquestes almoines han estat estudiades, pel cas barceloní per T. Vinyoles, "Ajudes a donzelles pobres a maridar", a M. Riu (dir.), *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval*, op. cit., vol. I, pàgs.

¹¹⁵ Aquests comptes permeten en certa manera quantificar l'almoïna en moneda dels fidels: allò que es dona en mà als pobres que vaguen per la ciutat i s'ajunten als voltants de les esglésies no ha quedat registrat. Els bacins també poden ser plats per pobres, almoines, aquesta forma ha estat estudiada, per exemple a M. Riu, "La ayuda a los pobres en la Barcelona medieval: el "plat dels pobres vergonyants" de la parroquia de Santa Maria del Mar" a *A pobreza e a assistència aos pobres...*, op. cit., vol. 2, pàgs. 783-811.

¹¹⁶ Segons N. Castells (i altres), *L'Hospital de Santa Caterina...*, op. cit., pàg. 41 aquestes serien dones que vivien en algun edifici annex de l'hospital i que es dedicaven a demanar caritat per als seus pobres i potser també a visitar els malalts recollits; J. Alcover, *Diccionari català-valencià-balear*, les defineix com a feina realitzada per una setmana, així com el salari que comporta. En els assentaments de les rebudes del seu bací

Però també hi ha un compte per a les esglésies de fora la ciutat, en aquest cas les almoines no eren recollides en bacins específics sinó que un *acaptador sive questor* recorria les parròquies de les rodalies per rebre en mà les almoines dels fidels; aquests baciners sortien amb l'ase en dies assenyalats, festes religioses, duent permanentment el senyal de l'hospital cosit a les seves robes i amb una llicència episcopal que exhortava els capellans a predicar l'almoina en favor de l'Hospital Nou entre els seus parroquians. Equipat, doncs, amb un bací amb la marca de l'hospital i un *sobrecartes* per guardar el pergamí de la llicència per acaptar podia també portar armes per defensar-se; permís que li concedia la salvaguarda reial atorgada el 1432 que l'eximia també de pagar barres i pontatges com a servidor que era d'una casa de caritat.

b) Principals despeses.

En aquest apartat sobre la gestió dels recursos de l'hospital cal també anotar les despeses que ha de sufragar l'hospital, és a dir el destí o ús d'aquests ingressos; en aquí només seran anotades en tant que conceptes bàsics dels llibres de comptes ja que posteriorment les despeses seran analitzades en profunditat com a costos del desenvolupament de la tasca assistencial, de la realització dels serveis hospitalaris. Així doncs, es presenten les despeses agrupant-les segons vénen presentades en els registres:

Despeses ordinàries.

En aquest grup s'hi inclouen els comptes de tot allò que es gasta en l'assistència i acolliment dels pobres i malalts, així com al manteniment del personal hospitalari i al

---

s'especifica que treballen per una setmana, per tant podem suposar que aquestes dones captaven en nom de

manteniment de la pròpia casa; són despeses que es corresponen amb les necessitats del dia a dia de l'hospital. I d'aquestes necessitats se n'ocupa el comanador, l'encarregat de veïllar pel compliment de la labor assistencial de l'hospital; aquest assenta les quantitats liquidades en un registre per tal que el procurador de l'hospital pugui comprovar el destí de les monedes que li dóna periòdicament; de totes maneres aquestes liquidacions també queden registrades en els manuals del notari de l'hospital que haurien de guardar totes les èpoques d'aquests pagaments.

Una de les principals despeses és l'alimentació dels acollits i dels treballadors, així se segueixen comptes del forment, la civada, l'ordi i el mestall i també del vi, l'oli, les espècies, els porcs i les gallines entre altres: tot allò que cal i que no és proporcionat pels camps o horts de l'hospital s'ha de comprar. També s'ha de mencionar la compra de draps i teles, tant per les vestidures dels habitants com les robes de llit i tovalloles que aquests utilitzen: draps de llana i de lli, flassades, llençols, tovalloles, vànoves... Hi incloem a més les despeses en *anades fora la ciutat* que realitza el personal hospitalari quan cal, és a dir quan es tracta d'afers de l'hospital, i fins i tot les adquisicions d'eines i llenya.

Compte dels infants.

Com ja s'ha comentat els infants acollits són un grup que ocasiona nombroses despeses a l'hospital; aquestes es registren en un capítol a part dels llibres de comptes: cal anotar el que es gasta per la lactància i nutrició de cadascun dels infants que viuen a les cases de les seves dides, així com per a donar-los vestit i calçat. Aquestes despeses poden entrar-se com a: *pagaments a dides*, les dones que els alleten i cuiden en els seus primers anys de vida a la seva casa particular, o com a *compte dels infants qui són fora de casa*; no

---

l'hospital durant una setmana.

es tracta d'adopcions, sinó que l'hospital paga per tal que aquests siguin criats en cases particulars. La despesa és considerable: els manuals del notari presenten nombroses *èpoques de llet*, rebuts dels pagaments a les dones que cuiden els infants.¹¹⁷ També podem esmentar en aquest apartat el compte de les dots que es donen a les noies de l'hospital, tot i que sovint provenen d'obres pies fundades per particulars.

Salaris.

La nòmina de l'hospital és bastant extensa, i no tot el personal que hi treballa ho fa per amor de Déu, com els confreres o donats; aquests treballadors realitzen feines molt diverses, alguns fins i tot viuen a l'hospital, altres només hi col·laboren esporàdicament. El comanador, i més tard el procurador, és qui s'encarrega de pagar als treballadors de l'hospital, tret d'aquells càrrecs o oficis que han estat escollits pel consell de la ciutat; de fet el comanador mateix és escollit cada any pels jurats i rep el seu salari de quinze sous directament del clavari de la ciutat, en canvi els diners que paga com a sous o per feines concretes li són proporcionats pel procurador de les arques de l'hospital, que és d'on el mateix procurador es treu el seu propi salari.

Entre els oficials que són escollits cada any per part dels jurats¹¹⁸ comptem el metge, el cirurgià, l'apotecari i l'advocat, a qui s'estipula el seu salari per l'any de servei a l'hospital, tot i que en alguns casos donen el seu treball per amor de Déu¹¹⁹. Però també s'escullen anualment el carnisser, el sastre i el pescater; i és que aquestes eleccions estipulen que

---

¹¹⁷ El salari establert per criar un infant és de vuit lliures l'any per alletar-lo, *pro lactandi*, i de quatre lliures per alimentar-lo quan ja és més gran, *pro nutriendi*.

¹¹⁸ Aquestes eleccions anuals, realitzades normalment cap al mes de desembre, s'escriuen també en els manuals del notari.

durant aquell període l'hospital només se servirà de determinats professionals i artesans per les feines en què se'ls necessiti: treballar com a artesà de l'hospital pot reportar considerables beneficis donades les necessitats d'una institució de les seves dimensions. Aquests artesans són pagats en funció dels encàrrecs que reben de l'hospital –i també se'n guarden les èpoques dels cobraments-, com també els altres que no són escollits i que realitzen serveis més o menys esporàdics: els botiguers de llana i els de lli, el ferrer, el calderer, el corder, l'especier, els teixidors o el traginer, entre altres. Un cas a part el mereix el notari de l'hospital, el mateix que treballa per a la universitat, que ha d'escriure en un llibre a part, o manual, tots els actes de l'hospital dels que dona fe, i que cobra del centre per la seva de redacció de tot tipus de documents: originals, trasllats, còpies... que escriu per al centre.¹²⁰

Entre els treballadors que cobren salari també hi ha el personal de servei que viu a l'hospital, que no vol dir els donats i/o confreres -el personal assistencial-¹²¹ són els "treballadors de casa": el missatge o noi dels encàrrecs, la dida que allesta els infants que viuen a l'hospital, la *dona que serveix* (segurament qui fa la bugada, neteja i potser també cuina)¹²² i l'*home que fa quest*, l'acaptador.

---

¹¹⁹ Sabem que el salari del metge podia ser de 56 sous i el de l'advocat de 50 sous, tot i que cobrava a part per les seves tasques de procurador, representant legal, de l'hospital en els plets o causes que el centre tenia oberts.

¹²⁰ S'han conservat diversos d'aquests manuals entre el fons documental de l'hospital, tots del segle XV i la majoria realitzats per Nicolau Roca, que serà el notari de la ciutat i de l'hospital durant els darrers anys d'aquest segle. Es conserven els manuals de notari dels anys 1416, 1421-1426, 1446-1447, 1459-1467, 1476, 1486-1491, 1502 i 1503-1506; A.H.G., Hospital de Santa Caterina, llibres antics 141, 114, 118, 109, 116, 239, 117 i 213.

¹²¹ Els infermers no apareixen fins 1516, i sí que tenen sou.

¹²² No s'esmenten però potser hi ha alguna altra serventa que ajuda a aquesta dona en les tasques de la cuina o de la bugada, aquesta devia ser bastant difícil donat el considerable volum de robes que hi havia a l'hospital, tal i com descriuen els inventaris del centre.

Altres càrrecs.

Sota el títol *Carrechs que lo spital ha ordinaris e forçats* apareixen els pagaments que deu l'hospital en matèria religiosa, és a dir pels cultes celebrats a la seva capella i als seus altars. Una part d'aquests corresponen als aniversaris i llums fundats a la capella de Santa Caterina, tot i que també ha de sufragar aniversaris a la Seu o en altres esglésies de la ciutat com a hereu d'aquells qui els fundaren. Com que la capella de Santa Caterina depèn de l'església de Sant Feliu l'hospital li deu una part proporcional de les ofrenes, i també de la lluminària, que s'hi fan així com el pagament d'una taxa per les sepultures en el seu cementiri, fet no exempt de disputes amb el sagristà i el clavari de Sant Feliu. Però, l'hospital també ha d'assegurar el manteniment dels beneficis fundats en els seus altars, l'altar de Santa Caterina o l'altar de Sant Mateu, així com el compliment de diverses obres pies, també com a obligacions d'hereu.

Per últim cal anotar que l'hospital té l'obligació d'allotjar i alimentar el rector de la capella i també al beneficiat de Santa Caterina, a aquest a més li ha de dispensar un pagament per les seves tasques. També cal dir que en els llibres de comptes apareix especificat el que s'ha de pagar al capellà pel sermó de la festa de Santa Caterina.

1.2. EL PERSONAL ADMINISTRATIU.

En aquesta part sobre la gestió hospitalària cal parlar també dels càrrecs administratius del centre, dels càrrecs gestors, és a dir del personal que regeix l'hospital i n'administra els seus recursos, que situats en una escala segons la seva capacitat de decisió són el comanador, el procurador i els cònsols. Al capdamunt d'aquesta gradació cal situar als

jurats de la ciutat, que són de fet els qui nomenen els cònsols des que l'hospital passa a ser tutelat directament pel municipi a principis del segle XIV; en aquest procés els jurats s'erigiran com els *generales protectores, gubernatores et principales administratores* de l'Hospital de Santa Caterina: ells vetllaran per la protecció i el compliment de les funcions assistencials assegurant-ne, controlant, una gestió responsable i racional. De fet en un inici aquesta fórmula serà només un títol, ja que delegaran les seves facultats fiscalitzadores en una junta de tres cònsols: al llarg del segle XV però s'observa com van redefinint aquest rol intervenint cada cop més en els afers hospitalaris, promulgant cada cop més ordinacions sobre la gestió del centre.¹²³

a) El comanador.

El comanador és el càrrec més alt que viu a l'hospital, ell s'ocupa de gestionar els recursos en funció de les necessitats i de procurar acolliment i atencions als necessitats. La primera notícia que tenim de l'actuació del comanador és de 1218,¹²⁴ fins aquesta data no podem precisar la seva existència; al segle XIII aquest comanador és un confrare de la mateixa comunitat que treballa a l'hospital i segons els documents ell controlaria i administraria els recursos del centre, i segurament s'encarregaria també d'acceptar i proporcionar tot allò necessari als pobres acollits. D'acord amb les seves funcions administratives el comanador representa l'hospital en tots els negocis jurídics que aquest

---

¹²³ Aquest procés serà descrit en el següent apartat sobre les relacions amb el poder municipal.

¹²⁴ A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 22: Berenguera de Sobreportes dóna diverses terres a l'*Hospitali Novo de Capite Arenii in manu et potestate fratri Guillermi comendatoris et aliorum fratrum ad amorem Dei et causa pietatis*.

estableix: vendes, donacions, capbreus i establiments... on s'especifica que l'hospital és *in manu et potestate* del comanador. Aquesta capacitat gestora però se li veurà reduïda a inicis del segle XIV, quan l'hospital passa a dependre de la tutela municipal, que li "imposa" una junta de tres cònsols que actuaran juntament amb el comanador, més aviat controlant i dirigint les seves accions, i que finalment l'escolliran.¹²⁵

Segons els pergamins conservats els cònsols no apareixen fins al 1309¹²⁶ pactant un establiment juntament amb el comanador, però no és fins al 1319 quan podem constatar realment que ells i els jurats elegeixen aquest oficial.¹²⁷ Aquest document assentarà la fórmula d'elecció del comanador pels anys successius, que es mantindrà quasi inalterada almenys fins a finals del segle XV, malgrat les seves funcions s'hagin anat especificant a través d'ordinacions o constitucions com veurem tot seguit. Els jurats i els cònsols per *inspecta necessitate et utilitate hospitalis predicti et pauperum eiusdem* ordenen a Bernat Nadal *comendatorem, gubernatorem seu administratorem* i li encomanen que regeixi, governi i administri *bene [...] et utiliter* l'hospital i els seus béns, i que procuri tot allò que calgui als pobres, malalts i infants allí recollits com als donats de l'hospital i que els tracti pietosament. El govern municipal ratifica, així, la capacitat directiva del comanador, a qui s'haurà d'obeir i a qui s'hauran de satisfer tots els drets de l'hospital, tot i que el limita posant-lo sota la

---

¹²⁵ N. Castells, N. Puigdevall i F. Reixach, *L'Hospital de Santa Caterina de Girona*, pàgs. 36-37, adjunten un quadre dels comanadors de l'Hospital Nou durant els segles XIII i XIV. Afegim a aquesta relació algun dels comanadors del segle XV: Joan Costa, Jaume Pujol, Joan Coma, Bernat Martí, Jaume Escuder, Joan Martí, Bernat Gilibert, Pere Bosch o Francesc Terra; val a dir que a partir de 1472, en què exerceix Jaume Pujol, podem constatar que el càrrec canvia cada any.

¹²⁶ Aquests primers cònsols són Jaume de Bordils, Ramon de Caselles i Pere de Cabanelles, el 1309 fimen amb fra Pere Escribà, comanador, l'establiment d'una vinya a Celrà que fou de Berenguer de Pou, A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 255.

¹²⁷ A.H.C.G., Llibre Verd, document 46. Segons l'edició de C. Guilleré, *El Llibre Verd de la ciutat de Girona*, op. cit., doc. 46, pàgs. 107-110. Val a dir que el fet que el document sigui recollit en aquest llibre de privilegis indica que aquest acte va representar un moment important per a la ciutat, i també per a l'hospital.

fiscalització/control dels cònsols: se l'obliga a que reti comptes als cònsols i a que compleixi les ordinacions dictades per aquests d'acord amb els jurats. El nou comanador en firmar el document promet complir amb totes aquestes obligacions i s'ofereix a Déu i a l'hospital.

Però en les eleccions de comanador també hi ha una clàusula sobre la comanadora, que sol ser la muller d'aquest;¹²⁸ ella també promet viure *ad servicium pauperum et infirmorum* i dispensar-los totes les atencions que necessitin segons mandat del comanador i dels cònsols.¹²⁹ Aquest matrimoni entra a viure i servir a l'hospital, tot i que les seves necessitats personals comptaran a càrrec seu llevat que no s'hagin ofert com a donats: *et nos ambos dictus Jacobus Scuder et Francina conjuges servabimus ordinaciones dicti hospitalis* és la fórmula que tanca el jurament del comanador i comanadora de 1486.

La durada del càrrec és en un primer moment indefinida, però segons les eleccions conservades de finals del segle XV aquesta s'ha reduït a un període d'un o dos anys després del qual s'ha de procedir a un nou nomenament, segurament per tal d'evitar que els càrrecs es perpetuin i els comanadors incorrin en excessos o negligències administratives. Amb aquestes intencions i també amb la voluntat d'organitzar racionalment l'administració hospitalària es concreten unes ordinacions marc que el comanador haurà de jurar en prendre possessió del càrrec i que especifiquen les tasques concretes que haurà de realitzar,¹³⁰ cada

---

¹²⁸ El 1488 els cònsols escullen Margarida, la germana del comanador, per substituir la seva dona, Antònia, difunta; A.H.G., Hospital de Santa Caterina, llibre antic 239.

¹²⁹ En aquest cas s'ofereix com a donada, i també s'obliga a que mantinguin Guillerma, la dona del difunt comanador. La comanadora s'ocuparia principalment de dispensar l'atenció que requereixen les dones recollides a l'hospital.

¹³⁰ Aquestes ordinacions s'insereixen en el manual de notari juntament amb el jurament del nou comanador als cònsols, només s'han conservat per tant les de finals del segle XV i sempre remetent a les ordinacions de 25 de febrer de 1337 o 1437, no podem concretar l'any. No seria estrany que les primeres ordinacions fossin de 1337, és l'única notícia d'un ordenament clar del funcionament i de les activitats del centre; també poden ser posteriors, perquè és al segle XV quan ens apareix definida la figura del procurador, que controlarà els diners

cop més limitades a l'activitat assistencial i més desvinculades del control econòmic, a mans del procurador.

Aquestes ordinacions estipulen que el càrrec de comanador tindrà una durada de dos anys, pel qual rebrà un salari anual de quinze sous, i quinze sous també per la comanadora, que cobrarà del procurador, doncs aquest serà el qui li proporcionarà tots els diners que necessiti per a dur a terme les seves labors assistencials. El comanador haurà de registrar totes les entrades que en rebí i fer èpoques de totes les despeses que sufragui amb elles, és a dir haurà de fer albarans de tot allò que compri per a menjar i beure i de tot allò que mani fer: sabates, robes i eines perquè ell és l'encarregat de les qüestions que afecten la vida quotidiana de l'hospital; tota aquesta documentació, i la que segueix, és la que presentarà en les auditories de comptes.¹³¹ Però a més de les despeses el comanador també ha de declarar i lliurar *dins dos jorns* totes les coses de que *fassa rebuda*, és a dir de tot allò que entri a l'hospital: el gra, les avellanes, l'oli, el vi... que es culli a les terres de l'hospital ho anotarà en el llibre de comptes que donarà al procurador, també haurà de *metre a la caixa de Sancta Catherina tots els diners de ofertes, adoracio, de l'acaptiri del camí [...] e totes altres a la dita sglesia provinents*.

A més d'aquestes disposicions administratives rep altres ordres sobre el tractament que ha de dispensar als recollits: ell i la comanadora hauran de *tractar caritativament e fraternal* als pobres, malalts i infants acollits i procurar-los tot allò que necessitin. Es fa especial referència a evitar els excessos alimentaris, per això es donarà en els àpats el

---

que usa el comanador per tal que aquest no disposi sinó dels béns necessaris per les tasques directes a què se l'ha relegat. Un fragment d'aquestes ordinacions s'adjunta a l'apèndix documental d'aquest treball.

¹³¹ Bàsicament conservem auditories de la gestió del procurador, però també se'n fan de la del comanador: el febrer 1424 es fa una auditoria dels comptes de Joan Costa, A.H.G., Hospital de Santa Caterina, llibre antic 11. Segons les ordinacions aquestes es realitzen cada mes de febrer, a més el comanador ha de mantenir al dia els llibres de comptes per si els còsols volen repassar-los.

companatge necessari [segons] *la taxació del ordinari*; a més no podrà acollir hostes per més d'un dinar o sopar, tot i que *no son entesos per hostes les leteres o nodridores dels infants del dit hospital ne lurs marits*. De fet el 1510 el comanador rep, per dictat reial, la jurisdicció sobre els comensals de l'hospital per tal que *puixe pacificar, conèixer e coercir e castigar leugerament a consell dels administradors de la dita casa* a aquells qui provoquin baralles entre els comensals i els pobres allí declinats.¹³² Sobre els infants també s'especifica que hauran de ser registrats en el *llibre dels infants*: s'hi anotaran els qui són acollits fent constar quan entren al centre, les robes que duïen, les despeses ocasionades... També portarà un registre dels malalts que entren i surten, especificant els béns que porten, la data d'entrada i la de sortida si es dona el cas.¹³³

Però el comanador i la comanadora tenen altres obligacions personals: hauran de mantenir i conservar els béns de l'hospital, dels quals faran inventari en prendre possessió del càrrec *empero no son compreses les eines de casa de fust o terra*, i no podran disposar-ne per a les seves necessitats personals de vestir i calçar, despeses que aniran a càrrec seu - l'hospital ja els dona lliit i aliment -, tot i que hauran de portar cosida a les robes el senyal del centre cada vegada que en surtin.¹³⁴ De totes maneres podran mantenir i usar lliurement els seus béns particulars i també escollir la seva sepultura: el càrrec no implica obligacions perpètuas.

Així doncs al llarg de petites reformes mogudes pels jurats es van matisant les tasques del comanador per reduir-les a la gestió bàsica del centre restant-li capacitat de decisió en matèria econòmica -i també sobre els temes religiosos i polítics ja que no podran

---

¹³² A.H.C.G., pergami 1115. Aquest document està copiat al Llibre Vermell G. Juliol, *Llibre Vermell*, op. cit., doc. 154, pàg. 382.

¹³³ Malauradament tots aquests llibres del comanador que segons els inventaris es guardaven a l'arxiu de l'hospital, no s'han conservat: ens permetrien conèixer molt millor el funcionament i els moviments de l'hospital.

¹³⁴ Com ja hem dit segurament seria el brodat d'una *roda e moles*.

presentar rector o beneficiat per la capella ni intervenir en el consell-, capacitat que es reserva el municipi per delegar-la, de manera controlada, al procurador.

b) El procurador.

Els procuradors de l'hospital que ens apareixen al segle XIII i XIV són els representants legals del centre en els plets que té en curs per altres negocis jurídics. Al segle XV, no podem dir exactament quan, apareix un nou tipus de procurador, el *procuratoris generalis*, que es convertirà en l'ecònom o clavari de l'hospital: gestionarà directament els recursos econòmics del centre per ordre i elecció del consell municipal, que sotmetrà el seu exercici a una auditoria anual per part dels seus oïdors de comptes a qui el procurador lliurarà els seus llibres d'administració.¹³⁵ El camí per a la creació/definició d'aquest càrrec gestor específic sembla iniciar-se el 1423 quan els còsols ordenen tot un seguit d'obligacions per al procurador Joan Boix, entre les quals cal citar la de recaptar els censos que es deuen a l'hospital;¹³⁶ sabem també que el 1446 els jurats promulguen una ordinació per a l'ofici del procurador per la qual el càrrec haurà de canviar cada quatre anys per tal que no es perpetui¹³⁷. Observem doncs diverses actuacions dels còsols i dels jurats, del govern municipal, per tal d'organitzar el benefici i l'ús dels recursos hospitalaris en un moment en què

---

¹³⁵ Per aquest motiu l'arxiu municipal guarda diversos llibres d'administració de l'hospital, aquests són els llibres definitius –a l'hospital hi ha els esborranys– i les despeses de traslladar-los a net corren a càrrec del procurador segons les ordinacions que ara veurem. Sobre la confecció d'una memòria administrativa vegeu: M. L. Mandingorra, "Escribir y administrar...", op.cit, o P. Simbula, E. Varela, *Navigare nel Medioevo: Il registro della Clavaria de Berenguer de Guardiola (1387-1388). Edizione e studio*, Cagliari, 2002 (en prensa).

¹³⁶ Acta recollida en el manual del notari Miquel Pere, A.H.G., Hospital de Santa Caterina, llibre antic 114.

¹³⁷ Al manual del notari Antoni de Coll, A.H.G., Hospital de Santa Caterina, llibre antic 118.

el centre ja depèn totalment del municipi i ha de fer front a possibles dificultats i irregularitats econòmiques.

Però no és fins al 1459 que podem documentar la primera redacció d'unes ordinacions completes per a l'ofici de procurador, que sol recaure en un jurista o notari, i que aquest jurarà complir en prendre possessió del seu càrrec¹³⁸ de *procuratorem et administratorem generalem* per un període estipulat de dos anys pels quals rebrà un salari de *dotze diners per liura*. Alguns d'aquests procuradors són Joan Ramada (1472), Francesc Terra (1473), Pons Julià (1486), Dalmau Ombert (1487 i 1488), Antoni Ginesta (1489 i 1490); el 1493 Ferran II mana als jurats que escullin Joan Andreu per aquest càrrec en una de les seves intervencions en els afers hospitalaris.¹³⁹

El procurador haurà de visitar un o dos cops la setmana l'hospital per observar les necessitats dels acollits, ja que en funció d'aquestes haurà de donar diners al comanador per tal que hi faci front. Es pot dir que la seva tasca està íntimament lligada a la del comanador perquè aquest li notifica les despeses i li lliura els albarans, de fet un cop al mes s'han de reunir per *comptar les despeses que ha de fer*, pressupost a partir del qual el procurador li donarà les monedes que es necessitin. I també a partir de les notificacions del comanador ha de fer el compte de tot allò que rep l'hospital en concepte de censos i altres drets; d'aquests ell mateix pagarà els deutes i càrrecs que té l'hospital. Tots aquests moviments els ha de registrar en els seus llibres de comptabilitat, mantenint les àpoques i els albarans, que mostrarà als còsols o jurats quan li ho demanin i que al febrer lliurarà als oïdors de comptes; de totes maneres aquests negocis hauran d'ésser escripturats prèviament pel notari de

---

¹³⁸ Aquestes ordinacions estan recollides i es repeteixen, per exemple, en els manuals dels anys 1459, 1465 i 1487.

¹³⁹ En l'edició de M. J. Arnall, *Lletres Reials a la Ciutat de Girona (1293-1515)*, op. cit., vol. I, doc. 656, pàgs. 943-944.

l'hospital que serà el notari de la ciutat i mantindrà un manual o llibre específic on anotarà totes les actes del centre.

Segons aquestes ordinacions també ha de jurar no malmenar els béns de l'hospital, i si ho fa restituir-los –de fet a l'inici del seu càrrec ha de comprovar l'inventari del centre acompanyat d'algun jurat o cònsol-; perquè ell només pot prendre de l'hospital el seu salari, les altres despeses les ha de pagar ell, excepció feta pels viatges fora la ciutat per afers del centre, tot i que necessita el consentiment dels jurats. Aquesta llicència també li cal si vol fer algun arrendament de delmes, terres o cases: la seva gestió està controlada directament pels còsols i els jurats.

c) Els còsols.

Els còsols constitueixen la junta rectora de l'hospital: controlen directament l'acció del comanador -i més tard, però en menor mesura, la del procurador- que necessita el seu consentiment per actuar i està lligat a les seves ordinacions. Personifiquen el control municipal al que es veu sotmès cada vegada més l'hospital, de fet són l'enllaç entre aquest i els jurats de la ciutat, que al XV ja s'anomenen *protectors i administradors generals* de l'Hospital Nou. Cada any són escollits tres còsols pels jurats¹⁴⁰ d'entre els membres del Consell General de la ciutat, mantenint-ne les característiques de composició d'aquest: un membre de la mà major (juristes, mercaders,... el patriciat urbà), un de la mà mitjana (professionals...) i un de la mà menor (menestrals o agricultors).

La seva primera aparició documental es registra el 1309, quan els còsols Jaume de Bordils, Ramon de Caselles i Pere de Cabanelles donen consentiment al comanador per

---

¹⁴⁰ Aquestes eleccions també es recullen en els manuals de notari de l'any corresponent així com en els manuals d'acords del Consell de la Ciutat.

firmar un establiment;¹⁴¹ aquest moment coincideix amb el període en què l'hospital passa a dependre de la tutela municipal i deu anys més tard¹⁴² ja escullen el comanador juntament amb els jurats, i junts també elegiran altres oficials de l'hospital.¹⁴³ Segons les fórmules documentals sembla que en un principi assessoraven i consentien, necessàriament, les funcions i accions del comanador, actuaven amb *consensu*, ja que apareixen junts en les signatures; però al segle XV, quan aquest ha perdut les seves tasques econòmiques, només consten els cònsols tancant els negocis jurídics de l'hospital (establiments, arrendaments, capítols matrimonials de les noies de l'hospital, contractes d'aprenentatge, entre d'altres) i en algun cas substituint-lo, firmant les èpoques que havia d'estendre el comanador quan el seu càrrec queda vacant, a causa de *comendatori carentis*;¹⁴⁴ és a dir, controlant directament els recursos del centre i fiscalitzant el càrrec del procurador. Representen part del poder legislatiu de l'hospital, delegat i compartit amb els jurats, per damunt de les capacitats executives del comanador, en matèria assistencial o quotidiana, i del procurador, pels afers econòmics.

1.3. RELACIONS AMB ELS PODERS PÚBLICS I ALTRES INSTITUCIONS RELIGIOSES.

Aquest breu apartat vol incidir en l'anàlisi de l'hospital i el seu entorn politicoreligiós: a més d'insistir en la tutela municipal exercida damunt el centre es volen copsar els detalls o les

---

¹⁴¹ A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 255.

¹⁴² C. Guilleré, *Llibre Verd de la Ciutat de Girona...*, op. cit., doc. 46.

¹⁴³ Aquest fet no està exempt de disputes entre els cònsols i els jurats: el 1503 els cònsols han escollit un apotecari per a l'hospital i els jurats n'han escollit un altre, arran d'aquesta divergència s'escriuen diverses cartes entre ells per tal de decidir a favor d'un d'aquests especiers, Francesc Reixach o Miquel Banider.

¹⁴⁴ Aquesta situació es dona entre 1425 i 1426 tal i com es recull en les actes del manual de notari del període, A. H. G., Hospital de Santa Caterina, llibre antic 114.

línies d'intervenció dels altres poders públics de la ciutat de Girona, és a dir la monarquia i l'Església, en concret el Bisbat de Girona, ja que també marquen o protagonitzen determinades decisions que afecten l'administració i el funcionament del centre. També és en aquesta secció on s'estudien les relacions que l'hospital manté amb altres institucions assistencials i religioses de la ciutat per copsar el complex entorn social i polític del centre, que no es pot entendre com un fet inconnex sinó íntimament lligat a la seva època i a la seva societat.

a) La intervenció dels poders públics.

Intervenció del govern municipal.

En aquest capítol es vol presentar en conjunt el que representa per l'hospital la tutela que rep del govern urbà, del qual depèn directament i que ja s'ha anat dibuixant en presentar els còsols i la fiscalització a que es veuen sotmesos el comanador i el procurador. No coneixem amb exactitud el moment concret en què l'hospital passa a dependre del municipi, només podem dir que al 1309 ja hi actuen tres còsols escollits d'entre el Consell General de la ciutat,¹⁴⁵ però no tenim cap document que l'expliqui o justifiqui. Hem d'entendre però que el govern de la ciutat pren consciència de la utilitat social de l'hospital, que es presenta com un servei imprescindible per als més necessitats i evita que aquests vaguin pel carrer o causin tensions entre els habitants; per tant en un moment en què s'està formant l'organització política de la ciutat i s'estan definit els seus àmbits d'actuació, el govern urbà també voldrà i necessitarà controlar la població marginal i transmetre no només la imatge caritativa sinó també l'interès i la preocupació davant certs problemes socials dels dirigents de la ciutat.¹⁴⁶

---

¹⁴⁵ Autors com C. Ferrer i J. Villar, "L'eclosió urbana...", op. cit., pàg. 155 parlen d'una reforma al 1317 que implica el pas de l'hospital a la tutela municipal, però no expliciten en què basen aquesta informació.

¹⁴⁶ Pensem que l'altre hospital important de la ciutat era regit per l'església.

Però per damunt d'aquests còsols hi ha els jurats de la ciutat, que són els veritables dirigents municipals, malgrat la seva actuació estigui supeditada a les decisions del Consell de la Ciutat.¹⁴⁷ Aquests sis jurats, escollits anualment d'entre les tres mans que formen part del govern urbà, tenen entre les seves funcions i/o competències intervenir en el regiment de l'hospital o si més no vetllar per la seva correcció; poden promulgar ordinacions per a modificar-ne o millorar-ne la gestió segons les informacions dels còsols, que al capdavall coneixen millor les qüestions hospitalàries i són també els qui procedeixen a la seva execució. De fet moltes decisions consulars necessitaran el consentiment dels jurats per ser realitzades. Així, aquesta piràmide de poders està encapçalada pels jurats, erigits en *generales protectores, gubernatores et principales administratores Hospitalis Novi Sancte Catherine*, que designen els còsols¹⁴⁸ i amb ells el comanador, el procurador i altres oficials.

La mà dels jurats es veu principalment en els afers econòmics de l'hospital, que depenen en última instància de les seves voluntats i que estan sotmesos a periòdiques auditories per part dels propis oïdors de comptes de la ciutat –de fet també designen el notari de la ciutat com a notari de l'hospital i que portarà els seus llibres a part-. A més publiquen diverses ordinacions per tal d'encaminar la gestió dels recursos de manera racional: manen que es vinguin llegats per obtenir diner líquid, que es comprin llençols i eines, controlen doncs els moviments econòmics i poden intervenir també en la gestió quotidiana del centre més enllà de la fiscalització a la qual el sotmeten.

De totes maneres aquesta intervenció no és sempre control: la ciutat també beneficia l'hospital a través del seu sistema impositiu, així part de les multes cobrades per l'incompliment de certes ordinacions sobre l'ofici del notariat es destinen al manteniment de la

---

¹⁴⁷ L'organigrama del govern municipal és presentat per C. Ferrer i J. Villar, "L'eclosió urbana...", op. cit., pàgs. 147-149, i S. Sobrequés, *Societat i estructura política*, op. cit.

¹⁴⁸ Eleccions consulars que es registren en els manual d'acords del Consell de la Ciutat.

capella de l'hospital,¹⁴⁹ que disposa de diversos ornaments amb el senyal de la ciutat;¹⁵⁰ encara que la universitat també deu pensions a l'hospital: el deute públic emès pel govern municipal en forma de censals, fórmula típica per eixugar-lo, fa que hagi de pagar-li pensions quan aquests censals venuts són llegats en testament. I fins i tot concedeix salvaguardes als seus treballadors: el 1483 els cònsols concedeixen salvaguarda i guiatge a l'acceptador i la seva família.¹⁵¹

L'Hospital Nou doncs, tot i ser autònom internament, queda vinculat a l'estructura política de Girona com a servei social imprescindible.

Relacions amb el poder reial.

La monarquia manté un paper escàs en el desenvolupament hospitalari gironí al llarg de l'edat mitjana, tot i que la tendència sembla canviar a finals del XV amb el regnat de Ferran el Catòlic: durant el regnat dels Reis Catòlics aquests intenten intervenir en tots els nivells de la vida pública, reconsiderant la important funció social dels hospitals, globalitzant el seu poder a tots els aspectes polítics i socials.¹⁵²

L'escassa intervenció monàrquica en la vida de l'hospital durant els segles XIV i XV es deu bàsicament a motius jurisdiccionals: els habitants de l'hospital són súbdits del rei, per tant també els afecten les disposicions que afecten als ciutadans de Girona. En aquest sentit

---

¹⁴⁹ G. Juliol, *Llibre Vermell...*, op.cit, doc. 161, pàgs. 411-414. De fet es tracta de la confirmació d'aquesta ordinació atorgada per Ferran II l'any 1512.

¹⁵⁰ Aquests objectes litúrgics que dona el municipi són pal·lis i mantells per a l'altar, que porten el senyal de la ciutat, segurament l'escut, per assenyalar la participació d'aquest en la ornamentació de la capella; cal dir que la roba era un bé molt preuat a l'època, i encara més les robes ornamentals, per això el municipi vol que quedi constància de les seves donacions.

¹⁵¹ A.H.C.G., pergami 1003.

els habitants de l'hospital es veuran afavorits per les mateixes exempcions fiscals a que es veuen afavorits els ciutadans de Girona, i Sant Feliu, en recompensa als serveis prestats com a súbdits. El 1356 i el 1358 per un ajut econòmic prestat a Pere III en motiu de la guerra amb Castella, o el 1381 per no haver format exèrcit contra Ramon Alemany de Cervelló i el seu castell de Querol; Pere III és el rei que es mostra més agraït amb els ciutadans, tot i que també els fa complir certes obligacions, al 1368 la ciutat i l'hospital han de facilitar homes per mantenir el setge de Montsoriu.¹⁵³ Els habitants de l'Hospital Nou sembla que també es veuen embolicats en els avalots contra el Call juntament amb altres conciutadans: el 1393 Joan I els eximeix de culpes en un primer moment, però més tard farà investigar i castigar la seva participació.¹⁵⁴

De totes maneres alguns monarques realitzen certes intervencions més directes a l'Hospital de Santa Caterina, bàsicament per motius econòmics. El 1294 l'infant Pere, fill del rei Pere II, fa pagar certa quantitat de cereals a l'Hospital Nou¹⁵⁵ i el 1356 el rei Pere III permet a l'Hospital Nou cobrar certs drets sobre les mercaderies. Però l'hospital no pot gaudir de tot tipus de drets reials, n'hi ha que apareixen com a incompatibles; aquest és el cas del dret de pesos i mesures que el 1348 l'hospital hereta de Pere de Cardonets, porter reial, i que l'haurà de vendre perquè com a institució no el pot cobrar.¹⁵⁶ Però aquestes cessions també tenen el seu contrapès: el 1366 l'infant Joan dicta sentència, a instància del col·lector de drets

---

¹⁵² Sobre les relacions del monarca Ferran II amb la ciutat de Girona: L. Batlle i Prats, "El rey don Fernando en los cartularios del Archivo Histórico Municipal de Gerona" a *Cuadernos de Historia Jerónimo Zurita*, 19-20 (1966-1967), pàgs. 113-156.

¹⁵³ Aquestes intervencions reials són recollides a M.J. Arnall, *Lletres reials a la Ciutat de Girona...*, op. cit.

¹⁵⁴ A.H.C.G., pergamins 628, 631 i 632.

¹⁵⁵ L'única referència a aquest privilegi la trobem a l'*Speculum I*: l'arxiu de l'hospital no en guarda el pergamí.

¹⁵⁶ Veure nota núm. 101, pàg. 50 del present treball.

reials i del batlle general de Catalunya, que obliga a pagar certes lleudes a les institucions gironines, l'Hospital Nou haurà de pagar un cens en blat i en sous per Sant Miquel.¹⁵⁷

Ferran II serà però el monarca que més intervindrà en els afers hospitalaris: confirma privilegis, i dicta ordinacions, que afecten tots els nivells de la vida al centre: com ja hem vist el 1493 ordena als jurats de la ciutat que reelegixin Joan Andreu com a procurador de l'hospital, el 1510 cedeix la jurisdicció sobre els comensals¹⁵⁸ de l'hospital al comanador, que podrà castigar les petites baralles que sorgeixin entre aquests. Ferran, a diferència de Pere III que havia intervingut sobre els homes de l'Hospital Nou com a homes del rei que eren, s'immisceix en la gestió del centre, està declarant la seva voluntat de regir i governar sobre tots els àmbits públics del seu regne.

Un altre aspecte de la participació monàrquica respon també a la caritat, a la pietat cristiana de la qual el rei havia de ser exemple: el 1219 el rei Jaume I mana vestir i alimentar un pobre de l'hospital amb els diners de les lleudes reials;¹⁵⁹ i el 1447 la reina Maria intervé a favor de Joan Guerau, un pobre que havia servit a l'hospital del qual el van fer fora *a bastonades*, perdent totes les seves pertinences i esdevenint *pobre e miserable*, per això demana la intercessió de la reina.¹⁶⁰

Però el moment més significatiu de la relació entre la monarquia i l'hospital, moment que és certament recordat (i malgrat que avui l'arxiu no en guarda el document original en trobem nombrosos esments), és la concessió de salvaguarda i guiatge que el 1432 el rei

---

¹⁵⁷ A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 994.

¹⁵⁸ S'entenen per comensals tots aquells que seien i menjaven al refector de l'hospital: el comanador, els capellans de l'hospital, alguns hostes esporàdics o pelegrins, i potser algun pobre allí recollit; parlarem dels comensals en l'apartat sobre l'atenció que reben els pobres acollits a l'hospital.

¹⁵⁹ Obligació que consta també a l'*Speculum I* com a càrrec que l'hospital ha de pagar.

¹⁶⁰ Aquesta carta està editada a M. J. Arnall, *Lletres Reials a la Ciutat de Girona...*, op. cit., doc. 523, vol. 1, pàgs. 797-798.

Alfons concedeix a l'hospital.¹⁶¹ Per aquesta salvaguarda el rei eximeix de pontatge i altres impostos i permet de dur armes prohibides a l'acaptador de l'hospital donat la misericòrdia que s'hi practica i l'elevat nombre de persones que hi treballen per amor de Déu. Aquest privilegi serà confirmat per Felip II en document signat el 1585, però segurament ja hauria estat ratificat informalment tal com data la inscripció que es manté a l'entrada de l'actual Hospital de Santa Caterina, 1571.¹⁶²

Les jerarquies eclesiàstiques: intervenció episcopal.

L'Hospital Nou és un hospital municipal, però les característiques d'aquest tipus de centres el mantenen vinculat en certa mesura a les autoritats religioses, ja que les seves funcions no es limiten a procurar atenció als desvalguts sinó també a vetllar per la seva salut espiritual;¹⁶³ i tampoc cal oblidar que durant els segles XIV i XV part dels seus recursos encara provenen de la caritat dels cristians, manifestada en el major dels casos a través dels testaments que estan obligats a fer per imperatiu dels poders eclesiàstics o atada per les exhortacions sinodals.¹⁶⁴

El bisbe és la principal autoritat religiosa de l'hospital, ell ha de procurar que es dispensi la *cura animarum* als acollits,¹⁶⁵ per tant intervé en la majoria d'afers de la capella i

---

¹⁶¹ Aquesta salvaguarda també es recull a G. Juliol, *Llibre Vermell...*, op. cit., doc. 202, pàgs. 534. En el recull de privilegis de l'hospital realitzat entorn els segles XVIII i XIX hi consta la transcripció del document original custodiat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó així com una traducció jurada d'aquest.

¹⁶² Inscripció transcrita a la nota 75, pàg. 40, del present treball.

¹⁶³ Sobre l'atenció espiritual dispensada a l'hospital, vegeu l'apartat corresponent d'aquest estudi.

¹⁶⁴ Es conserva l'exhortació sinodal del bisbe a practicar la caritat a favor de l'Hospital Nou del 14 d'abril de 1371, A.D.G., Processos medievals, núm. 312.

¹⁶⁵ De l'atenció espiritual se'n parla també en detall en l'apartat que segueix sobre els serveis dispensats als pobres i malalts recollits a l'hospital.

els altars de l'hospital. El 1225 va concedir llicència, prèviament aprovada per el papa¹⁶⁶ per a construir l'església i el cementiri de l'hospital que vinculava directament a la parròquia de Sant Feliu, vinculació que el faria intervenir en algunes disputes ocasionades pel pagament de part de les ofrenes a la parròquia mare, i més tard aprova que sigui mantinguda de les rendes del mas Riera de Cassà de la Selva -de fet ja ha estipulat que el rector serà allotjat i alimentat a l'hospital-. També concedeix permís per a la construcció i consagració d'altres altars: el 1234 permet la constitució d'un benefici a l'altar de Santa Caterina, el qual cedeix al patronat consular, i el 1330 ratifica la construcció d'un altar dedicada a Sant Mateu a la cambra dels homes.¹⁶⁷ Per tot això en les visites pastorals cal una parada a l'Hospital de Santa Caterina, però només consta en la de visita de 1512 on es comprova l'estat de les capelles i els altars del centre i s'informa també de les misses i aniversaris que s'hi han fundat, recordant al rector i al beneficiat la seva obligació de complir-les.¹⁶⁸ Cal dir que el papat intervindrà també en benefici de l'hospital en determinats moments, així el 1419 aixeca la prohibició de dir missa i donar la extremunció en temps d'interdit i permet al rector de l'hospital celebrar els oficis tot i que amb les portes tancades, en veu baixa i sense tocar les campanes.¹⁶⁹

El bisbe a més, com a pare de tots els fidels de la diòcesi, ha de procurar també l'atenció als més pobres exhortant als fidels amb recursos a practicar la caritat; una via és a través de les exhortacions sinodals en les que obliga als capellans a predicar l'almoina a

---

¹⁶⁶ Recordem que segons el Concili Laterà que intenta regular la gestió hospitalària obliga a aquests centres a disposar d'una capella o església; aquests dictàmens conciliars són recollits per M. Mollat a J. Imbert (dir.), *Histoire des hôpitaux en France.*, op. cit. Vegeu nota 42, pàg. 27, d'aquest treball.

¹⁶⁷ Aquests documents ja han estat referenciats en parlar dels càrrecs que l'hospital deu a les institucions religioses. El motiu de l'advocació d'aquest altar a Sant Mateu no s'explicita, però proposem una hipòtesi a la nota núm. 197, pàg. 84.

¹⁶⁸ Al 1512 també visita l'hospital Nou perquè d'ell depèn el col·legi d'en beuda, portat per dos beneficiats que s'ocupen també de la capella de la Verge i altres obres pies.

l'Hospital Nou entre els seus parroquians.¹⁷⁰ Però la forma més directa i periòdica és concedint llicències pels acaptadors de l'hospital, aquests recorren les esglésies de la ciutat i del seu territori demanant caritat amb el permís, en pergamí, del bisbe, en el qual es demana l'almoina al seu favor donat que allí es realitzen les set obres de misericòrdia i concedint quaranta dies d'indulgència per als benefactors.¹⁷¹ De tota manera el bisbe vol controlar directament tota la caritat donada a l'hospital, així el 1371 mana que es denunciïn els llegats testamentaris que rep a Pere Rigau per tal de vetllar pel compliment de les darreres voluntats.

Tampoc hem d'oblidar que més enllà de la seva intervenció obligada pel seu càrrec, els bisbes també afavoreixen personalment l'Hospital Nou: el 1354 el bisbe Berenguer hi llega dos llits, el 1367 el bisbe Enec dona diners per dotar donzelles de l'hospital.¹⁷² L'atenció espiritual que procuren com a autoritat episcopal es veu complementada per la seva col·laboració en els aspectes assistencials a títol individual, com a manera, potser, de predicar amb l'exemple.

b) Relacions amb altres institucions religioses.

L'hospital de Santa Caterina no és l'únic hospital de la ciutat, però com els altres funciona autònomament, sense coordinació entre ells, tot i que semblen repartir-se diverses tipologies d'acollits: l'Hospital de Pedret acull els leprosos, l'Hospital de Na Clara allotjaria als pelegrins i l'Hospital Vell i l'Hospital Nou assisteixen als pobres malalts que no tenen sostre,

---

¹⁶⁹ Llicència esmentada en alguns informes d'època contemporània: A.H.G., Hospital de Santa Caterina, caps 140, lligall 708.

¹⁷⁰ F. Eiximenis destacava la caritat dels mercaders d'entre la de la resta de la població: *solament mercaders són grans almoiners e grans pares e frares de la cosa pública, majorment quant són bons hòmens e ab bona consciència a Regiment de la cosa pública*, cap. 33.

¹⁷¹ Es conserven les llicències de 1374, 1409, 1448, 1452, 1458, 1469, 1410, 1476, 1479 i 1480: A.D.G., Llicències per demanar caritat, volums 1, 2, 4 i 5.

¹⁷² A.D.G., *Notularum* G-28, foli 112 i G-49, foli 107.

tot i que poden albergar algun pelegrí, i que l'Hospital Vell; ara bé, sembla que només el nostre hospital acolliria els infants abandonats, ja que en els inventaris de l'Hospital de la Seu no es documenten objectes ni robes per a ells. De tota manera, com ja s'ha dit, la documentació de l'Hospital Nou no dóna notícia de contactes entre ells: són diferents les seves funcions i també les seves direccions. En canvi sí que veiem que de vegades l'hospital ha de relacionar-se amb l'Almoina del Pa de la Seu i amb algun dels convents de mendicants, sobretot amb els framenors. Aquests contactes es deuen la majoria de vegades a qüestions sobre llegats: en diverses ocasions els testadors fan deixes a una o més d'aquestes institucions que han de ser acomplides per l'hereu universal, que pot ser també una d'elles; llavors s'estableixen pactes i contractes sobre la divisió de dominis o el compliment de les causes pies fundades pel testador.¹⁷³ Aquest és el motiu més usual pel qual l'hospital estableix negocis amb l'Almoina del Pa i els framenors, tot i que d'ells també recull certes aportacions periòdiques perquè mantenen un bací per a l'hospital;¹⁷⁴ de fet aquestes tres institucions reben gran part de la caritat que desprenen els gironins, que fins i tot escullen ser enterrats en els seus cementiris o amb els seus hàbits (sovint dels franciscans o dels predicadors). La caritat és doncs el que tenen en comú moltes d'aquestes institucions religioses -val a dir que els mendicants també viuen de i practiquen l'almoina- i també el que les uneix o posa en relació.

I cal parlar o anotar les vinculacions entre l'Hospital Nou i la parròquia de Sant Feliu, si bé no són degudes a aspectes caritatius sí que ho són per qüestions religioses: en la fundació de l'església de l'hospital s'estipula que aquesta dependrà d'una parròquia mare,

---

¹⁷³ També s'estableixen divisions de domini amb l'església de Sant Martí i la confraria de la Verge de la Seu.

¹⁷⁴ També hi ha un bací de l'hospital a la Seu, el compte del qual apareix en els llibres d'administració de l'hospital.

Sant Feliu.¹⁷⁵ El capítol de canonges de Sant Feliu serà qui n'escollirà el rector i el sagristà segon o el clavari, segons època, seran els encarregats de percebre allò que l'església de l'hospital li deu pel que fa a les ofrenes rebudes i a les sepultures del seu cementiri; de fet aquestes percepcions provoquen diverses disputes entre l'hospital i el sagristà (que representa el capítol): el 1326 aquest reclama el pagament per les candeles i llums que s'institueixen a la capella, i el 1405 el clavari acorda substituir el pagament per les ofrenes per un cens anual.¹⁷⁶ Els conflictes però són recurrents i el 1445 han de pactar la sepultura de Francesc Vinyes, beneficiat de la capella de Santa Caterina: s'acorda enterrar-lo al cementiri de l'hospital, però els oficis seran celebrats pels canonges de Sant Feliu que rebran part de les oblacions i ofrenes que es facin a la capella per aquest motiu.¹⁷⁷

Finalment vull apuntar els estrets vincles que uneixen l'Hospital Nou i el col·legi d'en Beuda: no només comparteixen les parets i la porta d'accés a les seves mútues dependències des de la creació d'aquest darrer sinó també el favor o caritat de Jaume Beuda, un mercader que s'adiu al model que ens descrivia Francesc Eiximenis. Aquest mercader, membre d'una important família de Girona havia estat consol de l'hospital, en el seu testament de 1398¹⁷⁸ hi funda una capella (i un benefici presbiterial en ella) dedicada a la Verge Maria a la cambra de les dones –els homes ja tenen un altar sota l'advocació de Sant Mateu a la seva cambra- i dues obres pies, una que proporciona pa, roba i llenya¹⁷⁹ i l'altra dots a les noies de l'hospital; no s'oblida doncs dels infants que recull l'hospital i intenta assegurar-los el futur: facilitant el casament a les noies i donant instrucció als nens. Funda un col·legi de gramàtica i filosofia per a nens pobres que serà construït al costat de l'hospital, a

---

¹⁷⁵ A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 27.

¹⁷⁶ A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergamins 412 i 1174.

¹⁷⁷ A.H.G., Hospital de Santa Caterina, llibre antic 118.

¹⁷⁸ A.D.G., Pergamins de la Mitra, C. 24, núm. 118.

¹⁷⁹ Aquesta fundació s'inclou també a G. Juliol, *Llibre Vermell...*, op. cit., doc. 75, pàgs. 161-162.

les seves terres, i administrat pels dos beneficiats de la capella de la Verge Maria que en seran també els professors i asseguraran a més el compliment de les altres obres pies fundades.¹⁸⁰ A partir d'aquest moment l'hospital i el col·legi inicien una llarga col·laboració: les seves dependències comuniquen i el col·legi ha empetitit l'hospital, així el 1420 es decideix traslladar les habitacions dels escolars a un altre costat, tot i que ambdós usaran les mateixes latrines.¹⁸¹ La condició eclesiàstica dels administradors fa que el 1478 el bisbe s'aturi al col·legi en la seva visita pastoral i a més s'interessi per la gestió de la capella de la cambra de les dones de l'hospital; interrogant sobre diversos aspectes quotidians i administratius del centre acaba deduint que els capellans no són els millors gestors i transfereix aquesta competència a un procurador.¹⁸²

Observem que l'hospital i el col·legi, tot i dependre de règims diferents –un és de gestió municipal i l'altre episcopal-, es complementen: assisteixen pietosament als infants, el primer els acull i cria i el segon els assegura una opció de futur per tal que de grans no hagin de tornar a l'hospital. La seva estreta relació ens mostra que el municipi i l'església són conscients que la pobresa és una situació que es pot i cal alleugerir –i no dic solucionar- per evitar amenaces posteriors, com és l'existència d'un col·lectiu no integrat mínimament en la societat; i ambdós poders també són conscients que les tasques assistencials necessiten una gestió ordenada perquè aquestes institucions no esdevinguin, per elles mateixes, una amenaça econòmica.

---

¹⁸⁰ Malauradament no hem pogut consultar el pergami del testament de Jaume Beuda per problemes de col·locació arxivística, de totes maneres coneixem el seu funcionament per altres referències documentals i per la visita del bisbe de 1478 (A.D.G., Visites pastorals, núm 25). En aquest col·legi per a nens, a la visita no hi consta cap nena, se'ls ensenyava a llegir i a escriure a través del Pare Nostre, el Credo... així, mentre rebien certa instrucció bàsica eren educats també com a bons cristians.

¹⁸¹ A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 1232.

¹⁸² A.D.G., Visites pastorals, núm 25.

2. ELS SERVEIS HOSPITALARIS.

Les llicències per demanar caritat són exhortacions del bisbe dirigides als capellans de la diòcesi per tal que prediquin, des dels seus púlpits, als seus parroquians l'almoïna a favor de l'Hospital de Santa Caterina.¹⁸³ *Certificam nos* [el bisbe] *per tenor de la present* [la llicència en pergami] *que en lo Hospital Nou de Gerona son complides continuament les set obres de misericòrdia*, així és com comencen aquests documents, amb la justificació de l'almoïna: l'hospital mereix la caritat dels fidels perquè en ell es realitzen les obres de misericòrdia, en ell es demostra l'amor al pròxim, que encara que pobre també és una criatura divina; i aquestes obres són les que Déu recordarà i considerarà en el Judici Final: *Perquè vaig patir fam i em vau donar menjar; vaig passar set i em vau donar de beure; era estranger i em vau acollir; anava nu i em vàreu vestir; estava malalt i em vàreu visitar; era a la presó i em vau venir a veure*¹⁸⁴. A l'hospital s'alimenta l'afamat, es dona de beure a qui té set, es vesteix a qui va nu, s'allotja el pelegrí, es visiten els malalts i es procura sepultura als difunts.¹⁸⁵ Segons la fórmula exacta que recullen aquests documents episcopals a l'Hospital Nou *pobres sans e*

---

¹⁸³ Sant Vicent Ferrer també predicava a favor de l'almoïna en els seus sermons; en el sermó *In vigilia ascensionis domini Iesu Christi*, usa la pràctica de la caritat per ensenyar als fidels a resar bé: *Una semblança: si hun hom volie donar diners per amor de Déu, e fahye fer una crida, que tot hom que vingués a la sua fenestra, quan los pobres vindrien, alçarien los huylls e estendrien les mans: " Senyor, e donau-me'n a mi!", "Mas, a mi!", etc.; sus axí devem fer nosaltres en nostres necessitats: levar les mans a Déu; e açò deuen prehicar los qui preyquen: "Petite et accipietis; omnis qui petit accipit". St.Vicent Ferrer, *Sermons*, edició "Els Nostres Clàssics", Barcelona, 1932-1977.*

¹⁸⁴ Mateu 25, 35-36. Aquestes són les sis obres de misericòrdia corporals en les que es basa el deure de caritat, la tercera de les virtuts teològiques: "Sempre que ho fèieu a un d'aquests germans meus tan petits, m'ho fèieu a mi" (Mateu 25, 40). La setena obra de misericòrdia, donar sepultura als difunts s'afegeix al segle XII.

¹⁸⁵ A l'Hospital Nou no es treballa per a la redempció dels captius, tasca específica de la que s'ocuparien els frares mercedaris de Girona, que tenen el seu convent no massa lluny de l'hospital, a l'altre costat del riu Onyar.

malalts son ben recollits e tractats de les coses necessaries, els infants aqui posats qui no es sabut esser lus pares ne lus mares hi són nodrits i criats per dides que paga l'hospital i quan tenen edat als nois se'ls ensenya algun ofici del que puguen viure i les fembres maridades, i s'hi afegeix e altres moltes bones obres.

En aquest apartat observarem detingudament com es practiquen aquestes bones obres, és a dir com es desenvolupa la pràctica de la caritat a l'hospital: es presenten els serveis que el centre ofereix a la població necessitada.

2.1. POBLACIÓ ASSISTIDA.

Abans d'analitzar els serveis que ofereix l'hospital ens aturarem a presentar els beneficiaris d'aquesta caritat hospitalària per entendre una mica millor quines són les circumstàncies de les seves necessitats: qui són aquests *pobres recollits*, per què viuen a l'hospital. L'Hospital de Santa Caterina és un hospital típicament medieval en el sentit que acull tota mena de persones necessitades o desvalgudes, ja ho siguin per motius de malaltia, d'edat o de manca de recursos; perquè aquestes són les tres principals raons que aboquen la població a la misèria i a la indigència, són persones que no poden sobreviure del seu treball, que no poden viure autònomament. Només s'exclou als malalts contagiosos, que durant l'Edat Mitjana seran tipificats com a leprosos, ells disposen d'un centre específic a l'altra banda de la ciutat, també fora muralles, l'Hospital dels Mesells. I és que als segles XIV i XV encara no es pot parlar d'especialització hospitalària, de fet l'hospital no procura atenció sanitària, no és una institució mèdica (tot i que té un metge en nòmina), sinó que existeix per oferir sostre i menjar al pobre. No pretén encara curar sinó alleujar, la societat medieval no es planteja el problema de la pobresa perquè considera que és una situació d'ordre divina i en tot cas el que cal fer és pal·liar els patiments d'aquests pobres, considerats necessaris en la

divisió social medieval. De tota manera en aquests segles sí que notem una primera discriminació d'acord amb els canvis econòmics i socials del moment: en un temps de dificultats econòmiques recurrents cal discernir entre el pobre ociós i el pobre veritable, perquè el rodamón no mereix ser acollit, pot i no vol treballar, és una persona perillosa, capaç de trastocar la pau social i se l'ha d'expulsar.¹⁸⁶

Així doncs els veritables pobres, que realment no poden guanyar-se el pa, són els que troben lloc a l'hospital: hi són allotjats, alimentats, vestits i es vetlla també per a la seva salut espiritual. Segons el nombre de llits¹⁸⁷ podem conèixer el nombre d'homes i dones pobres que hi vivien: en una visita pastoral de 1512¹⁸⁸ es compten 12 llits per a homes i 6 per a dones, a més hi ha també una cambra per a un o dos *orats*. Val a dir que aquestes són les dues separacions bàsiques que es donen a l'hospital: una cambra per a homes, una per a dones i una per als *orats*. Sí, sembla un hospital de dimensions reduïdes, però la ciutat, pensem-hi, ja compta amb un altre hospital per a pobres i un altre per als leprosos i pelegrins.

---

¹⁸⁶ A finals del segle XIV es documenten les primeres mesures i lleis contra rodamons i contra la ociositat: s'ordena l'obligatorietat del treball sota penes de fuetajament i presó; *Dans les decisions touchant les vagabonds et mendians de la fin du XVè et du début du XVIè siècle s'esquisse déjà la doctrine sociale moderne qui joint la répression à l'organisation d'une bienfaisance contrôlée*, vegeu B. Geremek, *Les marginaux parisiens aux XIVè et XVè siècles*, op. cit., pàg. 37.

Els pensadors de l'època també prediquen aquesta nova concepció del pobre, ja sigui en sermons o en llibres per als poders públics: segons Francesc Eiximenis *los pobres que són vers pobres deuen romandre aquí* [dins la comunitat] *sens nenguna molèstia que no els deu ésser fetat* però *"los altres, si es vol sien orbs, o sens punys, o sens peus, o llebrosos, o en quina manera sien afollats, tots deuen entendre en qualque ocupació"*, al *Regiment de la cosa pública*; fragments citats a J. L. Martín, "La pobreza y los pobres en los textos literarios del siglo XIV", op. cit., vol. 2, pàgs. 594-595.

¹⁸⁷ Informació no massa precisa, ja que en un llit hi podien dormir fins a dues o tres persones, com assenyala M. Mollat, *Les pauvres au Moyen Age*, op. cit., pàgs. 191-192.

¹⁸⁸ A.D.G., Visites pastorals, llibre 31, foli 53v.

Detinguem-nos ara amb les diverses tipologies d'acollits abans d'estudiar els serveis que reben.¹⁸⁹

a) Els homes i les dones pobres.

El concepte o la categoria "pobre" és bastant ambigua com a adjectiu, de fet les fonts que citen l'hospital solen parlar de *pauperi Christi*, és a dir els pobres de Jesucrist, aquells que no tenen res per viure només la caritat, gent vinguda a menys per malaltia, edat o manca de recursos. Són ells però els que defineixen el motiu de ser de l'hospital que s'anomenarà ja des de la seva fundació *hospitali pauperum*, és a dir construït *ad opus et sustentacionem Christi pauperum ad ipsum declinancium*. L'hospital és, doncs, bàsicament un alberg per a pobres.

El temps d'acollida d'aquests és indefinit, de fet no s'especifica. Sabem però que hi tenen llit i un plat a taula, però malauradament no s'han conservat els registres d'entrades que ens informarien una mica més de la seva condició o procedència. Només coneixem el nom d'alguns d'ells, com en Joan Guerau, el *pobre i miserable* per qui la reina Maria intercedeix l'any 1449¹⁹⁰, però ell, com d'altres, havia donat tots els seus béns a l'hospital per entrar-hi a treballar com a donat, però el van fer fora a *bastonades* i es quedà sense res. Jaume I també havia intercedit a favor d'un pobre, anònim, ordenant que fos proveït a partir de les lleudes reials.-¹⁹¹

Aquests pobres entren a l'hospital quasi sense res, quasi perquè els seus pocs béns passen a l'hospital, se'ls retornen si en marxen o es venen –els diners resultants són part dels

---

¹⁸⁹ No entraré en la descripció detallada de les tipologies de persones pobres, em remeto als articles de B. Geremek, "El marginado", op. cit., pàgs. 359-386 i M. Mollat, "Pauvres et marginaux" a *Acta Mediaevalia*, 5-6 (1984-1985), pàgs. 73-82.

¹⁹⁰ M. J. Arnall, *Lletres reials a la ciutat de Girona*, op. cit, doc. 523, pàgs. 797-798.

ingressos hospitalaris- si moren, com es feu amb les robes d'una dona *mesquina* que morí a l'hospital sense fer testament.¹⁹² Michel Mollat descriu el pobre que podia arribar a l'hospital segons la iconografia de l'època: quasi despullat i molt prim, com a imatge de la indigència i de la gana, ple d'úlceres i caminant amb bastó per mostrar la seva malaltia i els seus defectes físics i sovint al costat d'un gos com la seva única companyia.¹⁹³

Homes i dones reben la mateixa acollida, en habitacions separades, però no seria estrany que l'hospital oferís llit també a les dones prenyades que no poden fer front al seu estat, normalment a causa d'embarassos fora del matrimoni.¹⁹⁴

b) Els pelegrins.

Bronislaw Geremek presenta un glossari medieval segons el qual *hospitale est domus ubi peregrini vel miseri suscipiuntur in hospicium*, distingint que *Domus Dei recipiat infirmos et in hospitalibus aliis viri sani vagabundi pernoctent*.¹⁹⁵ L'Hospital de Santa Caterina sabem que acull pobres transeünts o pelegrins que no s'entenen com a hostes i només poden rebre un àpat i dormir-hi una nit en dependències separades.

La seva situació, prop d'una porta de la ciutat i a la vora del camí que venia de Barcelona, indica que és un lloc de pas obligat per als pelegrins que travessaven els territoris catalans; en ell potser s'hostatjaven aquelles persones que marxaven de la península o sortien en

---

¹⁹¹ Document ja citat a la nota 100, pàg. 50.

¹⁹² A.H.C.G., Beneficència, Llibres d'administració de l'hospital, lligall 1, doc. 1 (1428).

¹⁹³ M. Mollat, *Les pauvres au Moyen Age*, op. cit., pàg. 84. Un altre estudi sobre la imatge dels pobres en la pintura és: S.-A., Buxó Massaguer, "Iconografia de la pobresa en la pintura catalana de los siglos XII-XV", op. cit., vol. 2, pàgs. 49-79.

¹⁹⁴ Apareixen explícitament en informes del segle XVIII, A.H.G., Hospital de Santa Caterina, capsa 140, lligall 708. També cal citar, com a estudi sobre les dones pobres i marginades l'article de T. Vinyoles, "Unes notes sobre les marginades a Barcelona als segles XIV i XV" a *Acta Mediaevalia*, 2 (1981), pàgs. 191-285.

¹⁹⁵ B. Geremek, *Les marginaux parisiens*, op. cit., pàgs. 191 i 197.

pelegrinatge cap a Roma. De fet, a l'entrada nord de la ciutat ja hi ha un hospital que per l'advocació de la seva capella, a sant Jaume, ens fa pensar que acollia pelegrins compostel·lans, és a dir per aquells que tot just acabaven d'entrar a la península.¹⁹⁶

c) Els malalts.

Al segle XIII trobem dues vegades citats els *infirmos* que jeuen a l'hospital, al segle XIV les referències es multipliquen donant compte de la distinció que reben com a pobres; per a ells precisament es construirà l'altar de sant Mateu¹⁹⁷ a la cambra dels homes per tal que puguin escoltar missa sense haver-se d'aixecar del llit. L'altar instituit amb la mateixa finalitat a la cambra de les dones, sota l'advocació de la Verge, és bastant més tardà: instituit per Jaume Beuda el 1398.¹⁹⁸

Segurament no tots aquests malalts eren pobres; com els vells, hi ha gent de certa posició social que preveient un futur sense ningú al seu servei ni al seu voltant opten per recollir-se a l'hospital a canvi d'una donació més o menys considerable de béns o diners. Aquest és el cas de Vitó de Respat que el 1365 *enor infirmities corporales et sustentor et alimenter in Hospitali Novo* hi dona tots els seus béns, *volens [...] hospitale et pauperes eius remunerare*¹⁹⁹ o també el de Pere Balí,²⁰⁰ un mercer malalt que viu a l'hospital en fer el testament l'any 1343; alguns d'aquests malalts, tot i tenir pocs recursos, també fan testament:

---

¹⁹⁶ Les fonts ens parlen de l'Hospital dels Pelegrins o de Sant Jaume, que es pot identificar amb l'Hospital de Na Clara, però en tenim escasses informacions. La capella de Sant Jaume de l'Hospital de Pedret, dels Mesells, pot donar a entendre que allí també es rebien pelegrins; ambdós estaven situats prop de l'entrada nord de la ciutat.

¹⁹⁷ Dedicat a aquest sant potser perquè se'l considera el sant patró dels banquers i recaptadors, com eren alguns dels cònsols que promouen l'altar. O potser perquè en el seu evangeli apareixen els principals textos que formulen la doctrina de la caritat cap als pobres.

¹⁹⁸ A.D.G., Pergamins de la Mitra, C.24, núm. 118.

¹⁹⁹ A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 991.

²⁰⁰ A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 705.

Barcelona, el 1334, *detenta egritudine de qua mori morte timeo corporali* deixa només divuit sous a l'hospital i divuit al seu marit.²⁰¹

La visita pastoral de 1512 detalla que a la cambra dels homes hi ha tres llits per *pauperes infirmos* i a la de les dones hi dormen *tres mulieres infirmas*, i en alguns inventaris del XV consta una cambra específica per als *nafrats*, ferits. Entre aquestes vagues al·lusions a la malaltia hi ha el cas d'una dona *itropicha* –que patia algun tipus de tumor- que morí a l'hospital, les robes de la qual foren venudes a la plaça de les Cols.²⁰² Dins aquest grup també s'hi pot incloure els orats –els que són considerats bojós o alienats-: els homes tenen una cambra a part, les dones *insensates* tenen tres llits entre les altres.²⁰³

Els malalts que vivien a l'hospital eren registrats en un llibre pel comanador, que anotava també els béns que hi posseïen, però aquests llibres no s'han conservat. Fra Gaspar Roig i Jalpí conta que al XVII els monjos del Carme visitaven els malalts de l'Hospital de Santa Caterina, no seria estrany que aquesta obra de misericòrdia fos realitzada també a l'edat mitjana.²⁰⁴

d) Els vells.

Si la malaltia podia abocar fàcilment a la misèria perquè implicava no tenir força o capacitat per a treballar la vellesa multiplicava la inseguretat, la desprotecció física i econòmica, i més encara en el cas de les vídues.²⁰⁵ No els trobem especificats en els

---

²⁰¹ A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 528.

²⁰² A.H.C.G., Beneficència, Llibres d'administració de l'Hospital, lligall 1, doc. 1 (1428).

²⁰³ Pel tractament de la pobresa a l'època medieval vegeu l'obra: H. Tropé, *Locura y sociedad en la Valencia de los siglos XV-XVII*, València, 1994.

²⁰⁴ Fra Gaspar Roig i Jalpí, *Resumen historial de las grandezas*, op. cit, pàgs. 394-395.

²⁰⁵ Ens dóna una aproximació a la imatge de la vellesa l'article de J. Valdeón, "El ritmo del individuo: en las puertas de la pobreza, de la enfermedad, de la vejez, de la muerte" a *La Vida Cotidiana en la Edad Media* (VIII Semana de Estudios Medievales de Najera), Logroño, 1998, pàgs. 275-288.

documents ni llibres de l'hospital, però com a grup marginal els hem de pressuposar. Els indicis de la seva presència són alguns testaments i donacions: el 1387 els cònsols i el comanador prometen cuidar i acollir Arnau Escany que els donarà 200 sous en el seu testament, hem d'imaginar un home ja gran que preveu les dificultats que li poden sobrevenir en la seva vellesa i prefereix viure a l'hospital que adquireix quasi les funcions d'un asil actual.²⁰⁶ El 1468 una dona anomenada Caterina fa un important llegat a l'Hospital Nou amb la condició que aquest aculli el seu espòs després de la seva mort: un home gran o malalt que depenia exclusivament de la seva muller.²⁰⁷

d) Els infants abandonats.²⁰⁸

Els infants abandonats constituïen un grup considerable entre la població de l'hospital. L'abandonament de nadons era un fet freqüent en l'època, en un moment en què part de la població es veia incapaç de suportar les despeses que ocasionava un infant a la llar o entre dones que no estaven casades i no podien suportar la censura social que implicava. L'hospital és conscient d'aquest fenomen social i facilita un abandonament sense vergonya: els inventaris parlen d'un *torn pels infants* situat a la porta de l'hort de l'hospital, així els pares podien deixar el fill a l'hospital sense ser vistos.

Aquests infants són acollits a l'hospital, alguns, pocs, s'hi quedaran a viure i seran alimentats per una dida que hi viu i hi treballa, però gran part d'aquests són col·locats en cases de matrimonis de la ciutat o dels voltants que són pagats per criar-los. Ja grans l'hospital procura contractes d'aprenentatge als nois o també de treball, com a servents, per a

---

²⁰⁶ A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 1075.

²⁰⁷ A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 1322.

²⁰⁸ El tema es desenvolupa àmpliament en un apartat posterior sobre el servei d'orfenat que oferia l'hospital, on s'inclou també una breu bibliografia sobre aquesta qüestió.

nois i noies; a elles a més l'hospital procura una dot per tal que es puguin casar, dots que solen provenir de les fonts d'obres pies instituïdes per a aquesta fi a l'hospital. Per a aquests infants el 1398 Jaume Beuda funda un col·legi de gramàtica: els nens hi viuran i hi aprendran les lletres.

Els llibres en què eren anotats no s'han conservat, però el fons documental de l'hospital recull diverses èpoques dels pagaments a les dides dels infants; a més els llibres d'administració tenen un compte especial sobre les despeses dels *infants qui son fora de casa*. Aquests infants són mostrats al cor de l'església durant la missa del diumenge, perquè els fidels vegin que allí es practica la misericòrdia cap a ells.

2.2. ESPAI I EQUIPAMENTS.

Situació.

El vell Hospital Nou fou totalment derruït el 1653 i en el seu solar s'hi construí el baluard de Sant Francesc per tal de millorar la xarxa defensiva de la ciutat, l'edifici havia estat bastant malmès precisament per la seva situació *extramuros* i fou la diana de nombrosos projectils francesos durant el seu darrer (però no últim) setge de Girona. A mitjan segle XVII desapareix el que havia estat l'hospital, un indret bellíssim segons el cronista de l'època fra Gaspar Roig i Jalpí: *Era sin duda uno de los más bellos, y hermosos edificios de Hospital, que hubiese en España, porque sobre ser muy capaz, estaba hecho con gran perfección, y comodidad para los pobres enfermos, y sanos, y para los oficiales de su servicio. El punto es excelentísimo en la orilla del camino real de Barcelona, que pasaba por el poniente, y del río Oñar que corre por la parte oriental, y por allí una frondosidad de árboles muy deliciosa, y la frescura de sus*

*muchas y muy regaladas fuentes...*²⁰⁹ La manca de restes arquitectòniques que ens permetin situar l'antic hospital s'ha pogut solucionar però gràcies als testimonis escrits d'autors com Roig i Jalpí però també a partir de referències documentals, sobretot a través de les afrontacions de les terres de l'entorn que apareixen en capbreus i compravendes.²¹⁰ Segons totes aquestes informacions l'Hospital de Santa Caterina estaria situat al costat de l'actual Mercat Municipal, al que avui és la plaça Calvet i Rubalcava. Dues troballes arqueològiques semblen confirmar aquesta situació: el 1936, com diu Joaquim Pla i Cargol,²¹¹ es trobaren restes de capitells i columnes durant la construcció d'un refugi antiaeri sota el baluard, aquests haurien format part del pati o claustre de l'hospital; la segona, més recent, és la localització d'unes sepultures en les excavacions realitzades al començament del carrer Ultònia que podrien ben ser part del cementiri hospitalari.

Així doncs podem imaginar l'Hospital de Santa Caterina fora muralles, a tocar de la porta de la ciutat per on entraven aquells que venien del sud, de Barcelona; de fet la seva entrada donaria precisament al Camí Barcelonès o Camí Reial que comunicava Girona amb la capital, i per la part de darrere tocava amb el Camí de Caldes, avui carrer de la Rutlla, que anava vorejant l'Onyar i on hi hauria la font de l'Hospital Nou, a la qual s'accedia per un carrer que travessava el recinte hospitalari i comunicava aquests dos camins.²¹² La seva situació és

---

²⁰⁹ G. Roig i Jalpí, *Resumen historial de las grandezas*, op. cit, pàgs. 394-395; fragment citat per L. Batlle, "Demolición del Hospital de Santa Catalina en 1654" a *Revista de Gerona*, 74 (1976), pàgs. 8-10.

²¹⁰ A partir d'aquestes referències s'ha pogut fer un mapa del emplaçament de l'Hospital Nou, tot i que aquesta zona de l'areny encara és poc coneguda en comparació a altres barris de la ciutat dels quals ja es pot presentar un dibuix bastant ajustat del seu aspecte en època medieval. J. Canal (i altres), *La ciutat de Girona en la primera meitat del segle XIV*, Girona, 1998.

²¹¹ Van aparèixer "trozos de fuste de columna y algunos capiteles de factura muy sencilla que posiblemente formaron parte de unos claustros pertenecientes a dicho hospital" a J. Pla i Cargol, *Gerona Histórica*, Girona, 1947 (3a edició), pàg. 62.

²¹² Aquesta font surt esmentada per primera vegada el 1345, A.H.C.G., pergami 315; segons J. Canal, *La ciutat de Girona*, op. cit, pàg. 59

típica en el sentit que manté les característiques d'emplaçament d'un hospital medieval: col·locat estratègicament en un lloc de pas i prop de l'entrada a la ciutat per tal d'allotjar els pelegrins i viatgers i de mantenir a una relativa distància els pobres, fora de la ciutat però a prop, recordant-los que viuen en els límits, quasi al marge de la societat, però accessibles per poder rebre caritat. En definitiva, està aïllat en un sector marginal de la ciutat, precisament en aquesta zona és on a mitjan segle XIV s'hi instal·len els tiradors –o tixadors-, els artesans dedicats a l'adobament dels draps: necessiten l'aigua de l'Onyar i de la riera d'en Cugusacs i un lloc apartat per no molestar els veïns amb les pudors que provoca el seu treball, i allà, entre camps i horts, només les sentirà la gent de l'hospital, que és precisament qui els lloga les parcel·les per a les seves cases i tallers, solucionant econòmicament les possibles molèsties.²¹³

El complex hospitalari.

Edificis, cementiri i horts estarien envoltats i protegits per un mur, tot i que les propietats de l'hospital s'estenen més enllà d'aquest (HORTS, camps i vinyes), però no totes es treballen directament per l'hospital sinó que moltes estan arrendades.

Pel que fa a les característiques de l'edifici hem de pensar que a Catalunya no existeix una arquitectura pròpiament hospitalària sinó que es mantenen els trets definidors de l'arquitectura gòtica civil.²¹⁴ Hem de pressuposar que l'espai originari fou una casa particular que es va anar ampliant amb la consolidació de l'activitat assistencial; no només es devia

---

²¹³ Aquests artesans foren apartats dels voltants del convent dels framenors i traslladats al nou emplaçament; J. Canal, *La ciutat de Girona*, op. cit, pàg. 59.

²¹⁴ Sobre l'arquitectura gòtica hospitalària una aproximació pot ser la de I. Moretti, "Ospedale" a *Enciclopedia dell'Arte Medievale*, v.8, pàgs. 906-917. I sobre els hospitals catalans, vegeu: N. De Dalmases, "Arquitectura gòtica civil" a *Art de Catalunya. Ars Cataloniae*, Barcelona, 1998, v. 3, pàgs. 148-154, també J. Adell, "L'hospital

ampliar aquesta casa sinó que s'hi devien annexonar altres edificis als voltants, segurament a l'entorn d'un porxo o pati porticat, el *pati del pou*. Aquesta estructura és bastant característica per a aquest tipus de centres a la Catalunya baix-medieval;²¹⁵ en aquest cas però l'església estaria separada de la resta d'edificacions. Aquest pati, segons diuen les fonts, fou modificat el 1420²¹⁶ quan es van ampliar les cases del col·legi d'en Beuda, fet que implicà reformes arquitectòniques a l'Hospital de Santa Caterina; en van quedar afectats el refector i la cuina de l'hospital i també les latrines, que segurament devien estar instal·lades a una banda del pati i tancades per una petita paret; aquestes eren comunes amb el col·legi, ja que tots dos estan obligats a buidar-les.

Les cases de l'edifici estaven formades per diverses habitacions de dimensions variables; les més grans correspondrien a les cambres dels acollits, la cambra dels homes i la cambra de les dones. Observant les característiques d'altres edificis hospitalaris catalans hem de pensar que aquestes devien ser grans sales rectangulars cobertes per un embigat de dues vessants amb arcs diafragmàtics²¹⁷. En aquestes sales els llits distribuïen en dues fileres a banda i banda de les dues parets més llargues; no hi ha habitacions individuals, sinó que cada llit es pot aïllar mitjançant unes cortines, que documentem en els inventaris de l'hospital. D'entre els altres edificis n'hi devia haver d'exclusius per a acollir els pelegrins o la gent de pas.

---

dels pobres de Santa Magdalena de Montblanc i l'arquitectura hospitalària medieval a Catalunya" a *Acta Mediaevalia*, 4 (1983), pàgs. 239-263.

²¹⁵ Vegeu N. De Dalmases, "Arquitectura gòtica civil", op. cit, pàg. 149.

²¹⁶ A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 1232.

²¹⁷ També podria estar coberta per una volta de canó, però aquesta estructura no és dona tant en el gòtic "hospitalari" català.

Distribució interior.

Gràcies als inventaris podem conèixer quines dependències formaven l'hospital, però malauradament no podem detallar la distribució exacta, tampoc disposem de cap planell: l'hospital no es va construir tot al mateix temps sinó que, com a edifici orgànic, va anar creixent segons les seves necessitats, i les funcions i dimensions de cada cambra van anar variant amb el temps. Però se'n pot dissenyar un esquema.

S'accedia a l'hospital per una porta, segurament al peu del Camí Barcelonès, que devia donar a una entrada –rebedor-, aquesta es comunicava amb la casa o habitació de l'arxiu i al pati.²¹⁸ Aquest pati, porticat segons els inventaris, feia la funció de distribuïdor: des d'ell es deuria accedir a les dependències de servei o avituallament, a les cambres dels homes, de les dones i dels infants, i als edificis destinats al personal que treballa a l'hospital, aquesta part es va veure afectada per una gran modificació a finals del segle XV, variació que es pot seguir en els inventaris d'aquells anys, entre 1472 i 1488. Entre els espais dedicats a l'abastament de l'hospital trobem la cuina, la sala o refetor, el celler i el pastador –al costat hi hauria l'estable-; la sala i la cuina es van modificar en construir-s'hi l'accés al col·legi d'en Beuda. En els edificis reservats al personal hospitalari trobem les dependències del comanador i les cambres del lector, del rector de l'església, del beneficiat de la capella de Santa Caterina (des d'on s'accediria a un terrat), del missatger i a altres habitacions. Al costat d'aquestes dependències hi deuria haver un espai dedicat als estadants temporals, com s'identifica la presència de la *cuina dels romeus*.²¹⁹ Hem de dir que aquesta part es va veure molt transformada també per la reforma de finals del segle XV: se'ns parla de l'obra nova, d'un edifici on es traslladen les cambres del missatger, alguns magatzems i la cambra dels

---

²¹⁸ Ja hem dit que l'església quedava separada de la resta del conjunt.

²¹⁹ L'inventari de 1472 cita la *cuina dels romeus*, que hem d'entendre com la cuina dels pelegrins, cal dir però, que el concepte "romeu" només s'utilitza per descriure aquells que viatgen a Roma.

orats. A través d'aquest edifici, que disposava d'un terrat en el pis superior, es passava a l'hort de l'hospital.

Els inventaris ens descriuen els objectes que trobem a cada sala i ens permeten fer-nos una idea de com era la vida quotidiana a l'Hospital de Santa Caterina. Cal remarcar però que la disposició dels objectes a l'espai pot semblar desordenada, és a dir, que no segueix un ordre establert, però el criteri que regia la seva col·locació era el criteri d'utilitat.²²⁰

Presentem breument l'interior d'aquestes cambres:²²¹

Arxiu.- L'arxiu és una habitació situada a l'entrada de l'hospital on es guarda documentació del centre, objectes litúrgics i per acaptar, eines i altres coses de valor desades o no en caixes, cofres o armaris, alguns tancats amb pany i clau.

Destaquen els objectes que fan servir els acaptadors en la seva tasca per acaptar: bacins i escudelles de fusta amb el senyal de l'hospital –segurament una roda serrada-, *esquelles* i cobertors, o un *sobrecartes* per protegir la llicència per demanar caritat que han de dur al damunt quan surten a treballar.

Hi ha també diversos objectes litúrgics guardats en dos armaris. En un s'hi troben les robes de més valor que vesteixen en ocasions especials l'església i les capelles de l'hospital: tovalloles amb dibuixos figurats, mantells amb el senyal de Santa Caterina, una corona d'or per a la Verge Maria, una vànova per als infants morts... A l'altre armari s'hi guarden els objectes litúrgics més cars: una custòdia i una creu d'argent, un calze amb els emblemes de la ciutat, un oratori antic de fusta pintada de la Verge i un caixonet amb relíquies de sants. L'església està ben dotada a nivell ornamental, perquè a més hi ha altres creus de fusta i de

---

²²⁰ F. Sabaté, "Els objectes de la vida quotidiana a les llars barcelonines al començament del segle XIV" a *Anuario de Estudios Medievales*, 20 (1990), pàg. 58. Vegeu també: Equip Broida, "Ús de l'espai en els castells i torres dels segles XIV i XV" a *Fortaleses, torres guaites i castells de la Catalunya medieval*. Acta Mediaevalia-Annex 3, Barcelona, 1986, pàgs. 217-295.

²²¹ Els objectes seran descrits amb més profunditat en parlar de la realització dels serveis hospitalaris.

ferro; i fins i tot allí també hi ha alguns llibres litúrgics: un llibre d'hores, un evangeliari i un missal de paper.

Com a objectes de gran valor a l'arxiu també es guarden els documents i llibres de l'hospital: són documents que acrediten les propietats del centre i llibres que registren els moviments d'entrades i sortides de malalts-pobres i també els econòmics. Hi trobem diversos sacs d'escriptures i cartes antigues i llibres en pergami, entre aquests els llibres dels infants, dels malalts i morts, dels censos; també hi ha altres llibres en paper on s'anoten els deutes, les heretats, els comptes i altres llevadors. I és que allí també hi ha la caixa on es col·loquen els diners que entren a l'hospital: *una caixa ab Ill panyis qui es caixa dels deposits*.

Veiem que a l'arxiu hi ha les coses de valor, moltes tancades en caixes amb pany i clau. Però a més hi ha altres eines i robes diverses: casulles, coixins, tenalles, una podadora, un martell, canelobres, cortines, brides per als animals o cadenes, grillons i manilles de ferro.

L'entrada i el pati del pou.- Tornem a l'entrada de l'hospital, plena bàsicament d'eines com una serra i una escala, però també de caixes i arquibancs amb objectes diversos. Destaca una cadira per als malalts, per poder traslladar-los, teles de lli per cobrir el pa pastat i per dur-lo al forn, i també diverses robes d'infants com *cossets*, *corpells* i *camises*. Aquí també hi trobem la incipient farmàcia de l'Hospital de Santa Caterina que tant de renom aconseguirà: pots de vidre, petites capsas de fusta, pots i sacs amb plantes i espècies seques... i un *caixó amb caixonets amb coses per l'ofici de barber*.

Com ja s'ha comentat des de l'entrada s'accedia al pati del pou, aquest segurament era porticat i servia per distribuir la resta de dependències de l'hospital. En ell a més del pou i els poals necessaris hi havia bancs per seure i un oratori dedicat a Sant Cosme i Sant Damià, sants patrons dels metges i farmacèutics. També hi ha eines per a l'hort com arades, pales, rastells, fangues o podalls; i és que l'hort estava just al costat dels edificis, disposava d'una

sínia per regar i també d'un torn a on eren abandonats els infants que es deixaven a l'hospital. En aquest pati també s'hi guardava la llenya que encenia els focs per escalfar i cuinar. S'ha de dir que aquest es veié reduït en construir-se les cases del col·legi d'en Beuda, no obstant el 1420 recuperà les seves dimensions arran del trasllat d'aquest col·legi a una altra ala de l'hospital.

Estable, celler, sala, cuina i pastador.- Aquests són els espais destinats a l'abastament alimentari de l'hospital. L'estable però guardava els animals usats en les tasques agrícoles i pels acaptadors: dos muls i un ase. El celler servia per emmagatzemar el vi que es consumia a l'hospital provinent de les vinyes que aquest posseïa, per això hi trobem gerres i botes pel vi; però també hi ha recipients per fer i guardar l'oli a part de múltiples objectes diversos com cistelles, caixes, olles, escudelles i *llumaners*, era el rebost de l'hospital. Al pastador hi descobrim tot allò necessari per a fer el pa, llevat del forn –no sabem si l'hospital en disposava, segurament no-: una pastera, sedassos per passar farina, alfàbies, posts i pales per portar el pa al forn, flassades amb l'escut de l'hospital –potser per repartir el pa entre pobres de la ciutat- i altres peroles i sacs.

A la cuina hi ha els estris per cuinar i servir el menjar; aquest es feia al foc, usant asts, *capasters*, cavalls de ferro, cadenes per enfilars olles, paelles i cassoles, i se servia en escudelles, conques, talladors o llosses, per citar alguns objectes. Es menjava a la sala o refetor, on hi havia bancs, cadires i *taules de petges*; segons l'inventari de 1489 al refetor hi hauria dues taules, una on menjava el comanador i els capellans i una altra per la *companya* –per als altres treballadors i per als hostes o visitants-. En aquesta sala, en construir-se el col·legi, s'hi feu l'accés a aquest, així tothom qui volia entrar i sortir-ne havia de passar per l'hospital, del qual el comanador guardava la clau; aquest accés havia fet disminuir les

dimensions del menjador, que s'engrandí el 1420²²² annexionant-hi l'estable, que fou traslladat.

Dormitoris.- Si ens detenim a les cambres de l'hospital trobem primer l'habitació dels infants, que patí considerables modificacions al llarg del segle XV. En aquest espai destinat als lactants i post-lactants que no s'havien col·locat en dides de fora hi trobem quatre llits i diverses caixes amb robes de llit, tovalles i tovallons; també hi ha diversos *carrets* per als malalts i un *brassol*. En el palau o cambra dels homes hi ha uns 11 llits, dos llits per a morts, una caixa per a infants morts i molta roba de llit; aquests estan col·locats a banda i banda de la sala i separats per cortinatges que els aïllen més o menys dels altres; al 1330 s'hi afegeix un altar a Sant Mateu per tal que els malalts puguin oir missa des del llit. A la cambra de les dones hi ha sis llits, allí Jaume Beuda hi instituirà una capella a la Verge Maria. També hem d'assenyalar la presència d'un edifici o cambra per a la gent de pas, ho testimonia la presència d'una cuina dels *romeus*, on hi poden menjar un sol àpat i dormir-hi una nit. Prop d'aquest espai hi ha dues cambres més, de les quals no s'especifica la utilitat, a part de la cambra del missatger i de l'escolà, cadascuna dotada d'un llit, flassades, caixes als peus del llit i una taula.

Les dependències –perquè no té una cambra sinó diverses- del comanador són el que més s'assemblen a les habitacions de les cases particulars medievals: un llit –considerablement millor als de la resta-, travessers, una estrada davant del llit amb diversos calaixos, caixes de llit, un banc... En les caixes de la seva habitació hi ha desades diverses robes per a infants, també hi ha *un pentinador i un mantell per a batejar infants*. Al costat de les cambres del comanador hi ha dues cambres més per al servei de l'hospital, és a dir per als donats i les donades que viuen i treballen a l'hospital, també dotades d'un llit ben equipat i

---

²²² Els edificis del col·legi estaven dins l'hospital, entre el mur i el palau de les dones. Les obres de 1420 foren

alguna taula. Val a dir que a part trobem les habitacions del lector, del rector i del beneficiat de Santa Caterina, cadascuna amb el seu propi llit i les seves caixes; el rector a més disposa d'una *taula ab petges* i té un *retaule petit ab el crucifix devant Nostra Dona*.

A través d'un passadís es devia passar a la part nova, on es troben diverses habitacions, segurament per al personal, un graner on es guardava el forment, anomenat *cambra del caragol*, amb senalles, garbells i altres eines, i una *cambra dels orats*, on hi ha un llit i *dos costals de llit*, segurament per poder aferrar el malalt.

Església.- Com ja s'ha dit l'església de l'hospital estava al costat d'aquest però en un edifici a part; estava perfectament equipada per al culte –fins i tot tenia un cor-, tant a nivell de robes com d'ornaments, a més de llibres diversos: casulles, camises o maniples són algunes de les robes que vestien els capellans, també es distingeixen les robes per l'ofici de morts; canelobres, donapaus, crucifixos, oratoris, faristols, una trona de fusta per predicar, bancs per seure, bacins, un ciri pasqual o calzes d'argent, són alguns dels ornaments d'orfebreria o fusta que omplen l'espai, espai que és cobert de teles (cortines, frontals d'altar, pal·lis...) de diversos valors: de seda, de fils d'or, amb imatges i brodats, i fins i tot algunes són d'*obra antiga*. L'església és també on trobem una gran concentració de llibres de temàtica litúrgica i religiosa: al cor hi ha desats els llibres de cants, com els antifoners, però també n'hi ha d'altres; en pergamí destaquen tres missals, *un llibre appellat ordinari*, un psalteri, un responser, un antifoner, un llibre on consta la "*commemoració de Santa Caterina*", un que recull la llegenda de Sant Blai, una consuetat, un epistoler i alguns més. En paper hi ha algunes constitucions sinodals.²²³ S'ha de dir que amb l'avanç del segle XV es veu créixer el

---

realitzades pel fuster i mestre d'obres Narcís Serra el 1420.

²²³ Seria interessantíssim poder-los consultar però no s'han guardat en el seu lloc o arxiu original, fet que dificulta el seu coneixement.

nombre de llibres que hi ha a l'església, i augmenten en major percentatge els volums en paper.

L'altar major de l'església és presidit per una imatge de la Verge, i una altra imatge no identificada més petita; també hi ha un retaule de la Verònica i un petit altar a la Verge del Roser; en ell hi trobem mantells, vels i una diadema per a la Verge. L'altra capella important és la capella de Santa Caterina, també amb pal·lis de vellut i seda amb la imatge de Santa Caterina –i el senyal de les moles-, el senyal de la ciutat o amb imatges de la Verge Maria. Un altre altar no consagrat d'aquesta església és l'altar de Sant Jordi i Sant Blai, que disposen de pocs guarniments: en el primer hi ha un mantell de Sant Jordi i el Drac, i en el segon hi ha algun canelobre, frontals d'altar i pal·lis.

2.3. SERVEIS ASSISTENCIALS.

Com ja s'ha dit l'hospital ofereix un lloc on viure als pobres malalts que hi acudeixen, allí poden disposar d'un llit i de menjar sense haver de pagar per ells: no poden treballar ni guanyar un salari, per tant l'hospital és la seva única alternativa de residència i de supervivència. L'hospital és doncs un alberg per a pobres, els dóna asil o cobert per un temps indeterminat; l'estada d'un malalt pot allargar-se, o no, fins la seva curació, fins que és capaç de guanyar-se el pa per si sol, o fins la seva defunció, de fet l'hospital no els acull per guarir-los sinó només per alleugerir els seus patiments. Tan sols es regula el temps d'estada dels pelegrins o pobres transeünts, que només poden sojornar a l'hospital per una nit i només poden rebre un àpat; aquests tenen unes dependències a part, com la *cuina dels romeus*, separades de les habitacions dels residents permanents. En les ordinacions del comanador es fa un esment especial al tracte que han de rebre aquest pelegrins, especifiquen que *lo dit*

comanador no gosi prometre tenir ni acullir en lo dit hospital hostes alguns qui mengen a la dita casa mes avant de un dinar o sopar, tot i que no s'entenen com a hostes les dides dels infants ni llurs marits car costum loable de la dita casa es que a tals es donat menjar e beure e loch per a dormir quant a la dita casa arriben e venen.

El comanador és l'encarregat d'acceptar i acollir els pobres malalts que demanen asil, per tant és qui en pondera les necessitats i els accepta. La documentació hospitalària francesa permet establir com es realitzava l'entrada d'un malalt a l'hospital:²²⁴ aquest és despullat de les seves robes i rentat, neteja que pot respondre a motius higiènic però també rituals, ja que simbolitza també la purificació espiritual del malalt, que cal que abandoni el pecat de la seva condició, per això a més d'aquest rentat també s'ha de confessar. No podem establir aquest procediment a l'Hospital de Santa Caterina, només sabem –per les ordinations- que el comanador havia de registrar les entrades de malalts en el *llibre de malalts e de morts* on ha d'anotar *los béns que aquell portava*; aquestes possessions *integrament se li restituesquen* en marxar de l'hospital, sortida que també consta, fins i tot si és per defunció, en aquest cas les robes –i monedes- s'han de lliurar al procurador que ven les vestidures al mercat i ingressa els guanys a les arques de l'hospital.²²⁵

---

²²⁴ Michael Mollat descriu l'entrada dels pobres als hospitals a J. Imbert (dir.), *Histoire des hopitaux en France*, op.cit, pàg. 119. També a D. Le Blévec, *La part du pauvre...*, op. cit., pàg. 787.

²²⁵ El valencià Jaume Roig, que fou metge i administrador d'un hospital de València, descriu irònicament com fou acollit en un hospital –on la caritat no semblava regir les accions de ningú-: *Aviat em sobrevingué una gran fretura i em reprenqué una gran malaltia. Ni la mare ni la tia no em van acollir, ni mai van bullir ordi per a mi. Em vaig dirigir fora del portal, cap a l'hospital anomenat d'en Clapers. Aquella nit l'hospitalera (la falsa hipòcrita!) i la seva mossa m'escorcollaren el cinturó i la bossa, fins al folre del meu gipó. Com que no hi trobaren ni una moneda, ella em va dir: -Avui dormireu sense llençols, i demà anireu a captar: aquest hospital no dóna l'abast ni té diners per mantenir tants pobres ni fornir-los llits. Tot just pot fer les obres i pagar les dides [...]. Tindreu foc i sal, i només l'estatge. El pa, el vi, el companatge, si en voleu caldrà que us el cerqueu!*, J. Roig, *Espill*, versió a cura d'Antònia Carré, Barcelona, 1994, pàgs. 19-20.

Així un cop acollit el pobre malalt li és assignat un llit compartit des d'on, si no pot aixecar-se, menja i escolta els oficis celebrats a l'altar de la seva cambra; l'hospital també li proporciona alguna peça de vestir per vestir-se i abrigar-se –les seves robes es guarden a l'entrada en *una caixa on esta l'estopa dels malalts*-. Però si el malalt pot valer-se mínimament per si mateix menja en una taula amb bancs que hi ha a la cambra, i també pot sortir del centre per anar a mendicar una mica de menjar a la ciutat. Per sortir de l'hospital, però, necessita el permís del comanador, que és qui guarda les claus de la porta, i ha de dur cosida sobre les robes el senyal de l'hospital. El comanador, doncs, s'ha d'assegurar que no els falti de res, ha de procurar per la seva comoditat, però del tracte directe amb els malalts se n'ocupen principalment els confreres o els donats i les donades (i més tard els infermers): ells els donen de menjar, els renten si cal i estan atents a llurs demandes.

a) Menjar i dormir a l'hospital.

El llit i l'aliment són l'únic que assegura l'hospital als pobres recollits, són les necessitats diàries que el comanador els ha de procurar i que els altres treballadors els han de dispensar; són els elements definidors de la quotidianitat hospitalària i en els que ens detindrem en aquest apartat a partir de les informacions que ens donen els inventaris del centre.²²⁶

L'element principal de les cambres dels homes i de les dones és el llit; com ja s'ha esmentat la majoria dels inventaris del segle XV compten vint llits per als homes i sis per a les dones –disposats a banda i banda de les habitacions-, tot i que segurament eren ocupats per dues, o potser tres, persones. El llit consta bàsicament de *colga, marfague, matalaf, travesser*

---

²²⁶ Sobre la vida quotidiana als hospitals, vegeu: A. Gironella, "La cultura de la caritat: inventari dels béns de l'Hospital de la Seu (Girona, 31 gener 1342)" a *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XLII (2001), pàgs. 163-177.

e flassada, és a dir una estructura simple de fusta que sosté una peça de cuir resistent damunt la qual es posa el jaç o màfega de palla, que així queda suficientment alçada, a sobre d'aquest hi ha un matalàs per fer més còmode el llit, un coixí o *travesser* i un cobrellit o flassada; la roba de llit però també pot ampliar-se amb alguna altra flassada o vànova, i un parell de llençols de lli. Cadascun d'aquests llits on jeien els *infirmi ibi declinantibus* es podia aïllar dels altres a través d'una estructura de *vergues de ferro* per on es corrien unes cortines; aquest tipus de separació però a finals del segle XV es transforma en cambrons de fusta individuals que tanquen el llit en una petita habitació.

Segons els llibres de comptes i les èpoques conservades la roba de llit és una de les principals despeses de l'hospital, fins i tot els jurats promulguen ordinacions per tal de que se'n comprí conscients que era una de les necessitats més importants del centre. En alguns testaments es deixen quantitats expresses per tal de comprar lli per a fer llençols i flassades; i també els llits poden ser donats en testament. El lli és la fibra tèxtil per excel·lència de l'hospital, amb ell es teixeixen les vànoves, els llençols, les tovalloles... tot i que també documentem algunes flassades de llana –a l'hospital hi ha *dos torns de filar llana*–; però no totes les teles es compren: a l'hospital hi ha *tres marres de picar lli, una spadella i un scuiador de picar lli*, i a més s'intenten amortitzar al màxim doncs sinó els inventaris no citarien les múltiples peces de roba esquinçades o podrides que segurament són apedaçades fins a l'últim moment, just al costat d'on es guarden les eines per a treballar el lli hi ha també *una capseta amb fils*; com ja s'ha comentat la roba era un objecte car i molt valorat en l'època medieval i significava una despesa considerable per a l'hospital. Tots aquests teixits servien per a abrigar i cobrir als malalts, però desconeixem les robes que vestien: segurament l'hospital els proporcionaria alguna senzilla camisa, també de lli, per a poder moure's decentment per l'interior del centre, per exemple, segons Michel Mollat, per anar a les latrines

quan ho necessiten, –de fet documentem escasses camises i peces de vestir a les cambres dels malalts- i també algun tipus de calçat, doncs el comanador està obligat segons les ordinacions a procurar-lo als acollits. De totes maneres si els pobres sortien a captar fora de l'hospital havien de dur obligatòriament el senyal de l'hospital cosida a les seves robes.²²⁷ Les peces que més abunden són, en canvi, les tovalles i els tovallons, així com *axugamans*, *torcaboques* i *torcacoltells*, aquestes servirien per netejar els jacentes quan menjaven o si més no per evitar que s'embrutessin. Cal dir que totes aquestes teles es presenten guardades en les múltiples caixes, arques i cofres que hi ha a les cambres dels malalts, algunes tancades amb pany i clau.

Però com diu també Michel Mollat les àmplies cambres dels malalts podien ser llocs molt freds i humits²²⁸ i segurament els cobrellits no eren suficients per a escalfar als malalts, per tant es pot suposar l'existència d'alguna llar de foc o braser a cada cambra per tal de donar calor als acollits: la gran quantitat de llenya que comprava, i rebia en llegats, l'hospital no deuria servir únicament per a cuinar. Però s'esmenten escassos utensilis de foc a les habitacions. En canvi sí que trobem documentats nombrosos canelobres i *llumaners* que il·luminaven les àmplies sales de l'hospital, objectes entre els quals cal afegir les *llums* o llànties sufragades per obres pies que cremaven durant la nit per al record de les ànimes dels difunts però que a més donaven un punt de llum als espais i permetien, per exemple, que els malalts s'aixequessin i poguessin arribar a les latrines que hi havia en algun racó del pati.

Molts dels malalts havien de menjar al mateix llit on jeien ajudats pels confreres o donats de l'hospital, els que podien aixecar-se però seien a la taula –als inventaris consta *una taula ab dos banchs en on mengien los pobres*- que hi havia a la seva cambra; de totes

---

²²⁷ Com ja hem comentat segurament seria el senyal de Santa Caterina, *roda e moles*.

maneres el centre tenia un refetor, la sala, amb tres taules amb els seus respectius bancs, una *taula ab dos capitells per menjar lo comanador e capellans*, una altra *taula per menjar los infants* i una altra taula amb cavallets per a altres comensals²²⁹.

Sembla que la dieta de l'hospital és bastant variada, inclús podria superar la d'un petit artesà que sobrevisqui fora dels murs del centre. Aquesta es fonamentaria en tres aliments bàsics: els cereals, consumits majoritàriament en forma de pa, el vi i l'oli;²³⁰ tant en el celler com al pastador s'hi troben nombrosos utensilis i recipients per a contenir i manipular aquests aliments. El celler disposa de múltiples bótes, semals i gerres de diferent cabuda per a tenir-hi el vi; també hi ha diverses *pedres olieres* per a moldre l'oli i gerres per a guardar-lo. L'hospital a més fa el seu propi pa: a la *casa del pastador* hi ha una pastera i múltiples sedassos per passar i pastar la farina així com diverses *pales de fusta de forn* per portar a coure el pa, tot i que no es fa referència a l'existència d'un forn propi.²³¹ El cereal més abundant és el blat, hi ha una habitació expressa per a *guardar el froment* anomenada *cambra del caragol*, però sabem que l'hospital també rep entrades d'ordi i de civada. Tots aquests productes li són

---

²²⁸ M. Mollat, J. Imbert, *Histoire des hôpitaux en France*, op. cit, pàgs. 122-123.

²²⁹ Aquests comensals serien segurament les dides, o els seus marits, dels infants que són alimentats en cases particulars i que venen a buscar-los o tornar-los o per altres motius, i potser també algun pelegrí o convidat molt esporàdic (els pelegrins tenien la seva pròpia cuina on tenien dret a prendre un àpat). La tercera taula segurament era per als donats de l'hospital, tot i que una donada es reserva un lloc a la taula del comanador, A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 468. El 1510 Ferran II dona jurisdicció al comanador sobre els comensals de l'hospital, G. Juliol, *El Llibre Vermell de la ciutat de Girona*, op. cit., doc. 154, pàg. 382.

²³⁰ Aquests són els tres productes fonamentals de la dieta mediterrània medieval. Sobre l'alimentació a l'època medieval, vegeu: M. Montanari, *Alimentazione e culture nel Medioevo*, Roma, 1988, Idem, *El hambre y el abundancia*, Barcelona, 1993. Per la dieta dels pobres catalans, vegeu: M. Echaniz, "La alimentación de los pobres asistidos por la Pia Almoína de la Catedral de Barcelona según los libros de cuentas de 1283 i 1284" a *Alimentació i societat a la Catalunya medieval*, Barcelona, 1988, pàgs. 173-263.

²³¹ Potser part d'aquest pa no era consumit a l'hospital, sinó que se'n devia repartir entre els pobres; un inventari ens permet veure com s'identificava perfectament el pa i altres objectes de l'hospital: aquest pa era cobert amb tovalloles que tenien la marca de l'hospital, marca que també tenien els bacins del centre.

proporcionats bàsicament de les rendes que cobra dels seus emfiteutes, però cal dir que a vegades se'n ha de comprar a fora i a vegades es pot vendre l'excedent.

Però el pa, el vi i l'oli no són l'únic que es consumeix a l'hospital, sabem que el centre compra ous, gallines i altres carns i també peix, però a més disposa d'un hort que li proporciona verdures i hortalisses. Tots aquests aliments formen el *companatge*, allò que acompanya al pa o al *farro* bàsic del menú; un *companatge*, que cal dir-ho, té unes mesures estipulades *segons taxació* que el comanador ha de vigilar que es respectin, que no se'n doni ni de més ni de menys. Hem de pensar que la combinatòria d'aliments variava en funció del comensal i del dia: els receptaris medievals indiquen certes dietes per als malalts (escudelles, poca fruita...) i les festes es celebren incloent alguna vianda especial. Val a dir també que segons l'estat dels acollits també necessiten un tipus de cocció especial: no és el mateix per al cos el menjar fregit que les bullidures.²³²

La llar de foc és la cuina medieval per excel·lència, damunt la llar es col·loquen cadenes i cadenats de ferro d'on es penjen les olles per bullir; sobre les brases es col·loquen les graelles i els asters, els trespeus que suporten les paelles i giradores per fregir, les greixoneres per recollir el greix o els ferros foguers per apartar els tions. La majoria d'objectes de cuina són fets de ferro o de coure, o algun tipus de metall, que els fa resistents al foc; però el metall no és l'únic material de cuina, la fusta i la ceràmica també hi són presents²³³. Aquest menjar cuit a l'ast, bullit o fregit se sol servir acompanyat d'alguna salsa més o menys elaborada, picada al morter –sovint de pedra-, i es porta a taula, per ser consumit, en

---

²³² També se'ns descriu la dieta alimentària en els hospitals a D. Le Blévec, *La part du pauvre*, op. cit, pàgs. 791. Jaume Roig, op. cit., pàg. 20 diu que *durant una setmana hi vaig menjar bledes, cols i verdures crues, força amanida, però mai carn cuinada*; hi va ingressar per una *febre terçana*, i en va sortir *mig guarit*.

²³³ Pel que fa a l'ús de la ceràmica en l'àmbit de la cuina és interessant la recerca de l'EQUIP BROIDA, « Els atuells de terrissa a les llars barcelonines vers l'any 1400 » a *Ceràmica grisa i terrissa popular de la Catalunya medieval*. Acta Mediaevalia-Annex 2, Barcelona, 1984, pàgs. 199-239 .

talladors –plats plans on es talla el pa o la carn-, *servidores* de fusta pintada i *escudelles* (en aquest cas de fusta), una mena de bols per a menjar els plats més líquids o sucosos amb els dits o acompanyats amb un bocí de pa o si no bevent-los, com deuen fer els malalts que no poden incorporar-se. Com es pot deduir l'àpat s'acompanya de vi, però l'aigua no hi falta –extreta del pou del pati mitjançant un poal- ja sigui per beure o rentar-se –mans i dits- abans, durant o després de menjar, aquesta ha de ser la utilitat de diversos recipients, com les conques i *lloses*, que poden ser d'aram o ceràmica; que no solen faltar a la taula, així com els tovallons o eixugamans²³⁴.

Personal al servei dels pobres.

Com ja s'ha vist els pobres malalts necessiten moltes atencions: se'ls ha de rentar, donar-los el menjar, vetllar-los quan tenen febres, preparar-los per rebre sepultura... D'aquest tracte directe se'n ocupa la comunitat de confreres i/o donats de l'hospital.

Durant el segle XIII sabem de l'existència d'un petit grup de confreres que assisteixen personalment als pobres. Aquests confreres estan experimentant un nou model d'espiritualitat que els porta a servir a Déu servint als pobres però sense professar tots els vots monàstics; són, per tant, una comunitat semi-religiosa que s'ha desenvolupat, segurament, a partir d'un grup de laics pietosos que s'uniren en una confraria, la confraria de Sant Martí, per tal de viure practicant la caritat. Aquests confreres però ens apareixen a les fonts documentals com a *fratres* –no consta la presència de dones o *sorores*-, homes que han abandonat llurs béns per a dur una vida pietosa seguint, segurament, la regla de Sant Agustí, una norma elaborada per a guiar i modelar la vida i activitat d'aquestes comunitats semi-monàstiques que professen

---

²³⁴ VINYOLES, T., *La vida quotidiana a Barcelona vers 1400*, Barcelona, 1985, pàgs. 155-174, ens explica com són els àpats medievals, recolzant-se en paraules de Francesc Eiximenis i les seves reflexions sobre els seus conciutadans.

els vots de pobresa, castedat i obediència.²³⁵ Malauradament no coneixem massa detalls de la vida d'aquests frares de l'hospital, només sabem que d'entre ells s'escull un comanador que s'ocuparà dels afers administratius i de gestió però que actuarà amb el consens de la comunitat en determinades qüestions de relativa importància: el 1212 consten en la compra dels terrenys els confreres Pere de *Todilano* i Bernat i Ramon de Llofriú; el 1225 apareixen en la fundació i dotació de la capella els frares Arnau de Llagostera i Guillem Duran amb fra Guillem com a comanador. El grup oscil·la entre els cinc o sis membres, però el 1240 és la darrera data on s'esmenten aquests frares firmant una donació de terres amb Bernat Duran de comanador.

Hem de suposar que la comunitat continuarà duent a terme la seva activitat assistencial sobrevivint a les reformes administratives que vinculen l'hospital al municipi i que impliquen la col·locació d'un comanador escollit pel govern de la ciutat –no sabem si continua essent un membre de la comunitat, a vegades pot ser el mateix capellà –o algú aliè a ella- i també la supervisió de tres cònsols. No és fins al 1330 que podem parlar amb seguretat d'una nova figura o fórmula de treballadors, els donats i les donades, aquests homes constituïran la plantilla assistencial bàsica de l'hospital, ells s'ocuparan d'atendre als pobres acollits almenys des de mitjans del segle XIV i fins a inicis del segle XV,²³⁶ doncs per aquest període no s'esmenten altres assistents. Però des de 1424 fins al 1516 no tenim notícia d'altres treballadors pietosos: els llibres de comptes només esmenten els treballadors assalariats i no

---

²³⁵ La regla de Sant Agustí s'usarà per enquadrar les comunitats religioses no reglades que floreixen als segles XII i XIII estimulades per noves inquietuds espirituals massa heterodoxes i sense control eclesial i serà imposada des del Concili de Vienne de 1311, que regularà també l'administració dels hospitals, ja assajada al Concili Laterà de 1215. Aquestes comunitats hospitalàries són descrites per M. Mollat a J. Imbert (dir.), *Histoire des hôpitaux en France*, op. cit., pàgs. 110-116, i per D. Le Blévec, *La part du pauvre*, op. cit., pàgs. 698-712.

²³⁶ El 1424 documentem el darrer contracte de donada, A.H.G., Hospital de Santa Caterina, llibre antic 114, foli 24v.

els que donen llur treball per amor de Déu: dides, missatges o la *dona que treballa a casa*, i a partir de 1516 podem parlar d'infermers.

Però detenim-nos en la figura dels donats i les donades ja que són ells els qui proporcionen els serveis assistencials en el temps que ens ocupa. L'arxiu de l'hospital ha conservat només els contractes de cinc donades²³⁷ de 1330, 1357, 1363, 1379 i 1391 així com l'anotació en els manuals de notari de dues donacions de dones de 1423 i 1424²³⁸, però sabem també de la presència de diversos donats ja que al 1343 quatre d'ells reben petits llegats testamentaris²³⁹; així doncs, la comunitat de donats i donades deu oscil·lar entre els vuit o deu membres entre homes i dones.

El primer document d'una donada és de 1330, de fet en aquest no s'esmenta com a tal sinó que Bonanata, filla d'un ciutadà de Girona, *volens vitam meam depurare ad servicium Dei et locum eligere ad opera misericordie* escull l'Hospital Nou per viure al servei de Déu i dels pobres allí recollits i a més els dona mil cinc-cents sous; a canvi exigeix que l'hospital li doni tot el que necessiti per viure (llit, menjar, vestit i calçat) *diebus omnibus vite mee tam in sanitate quam in infirmitate* amb certes condicions: seurà a la taula del comanador i dormirà a la cambra de l'antiga comanadora²⁴⁰, podrà disposar dels diners que guanyi filant i no haurà de dur el senyal de l'hospital quan en vulgui sortir, però també promet que *stabo bene et honeste et caste et servabo ordinationes et constitutiones dicti hospitalis que iam per me audite et plene intellectu fuerunt*. Entra a viure i a treballar a l'hospital jurant complir tot allò que se li ordeni. Bonanata en el seu testament de 1336, pel qual estableix ser enterrada al

---

²³⁷ A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergamins 468, 909, 983, 1056 i 1060.

²³⁸ A.H.G., Hospital de Santa Caterina, llibre antic 114, foli 16.

²³⁹ A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 705. A més un testament de 1336, precisament d'una donada, fa diversos llegats als conversos de l'hospital, A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 564.

²⁴⁰ Donats i donades mengen al refector; aquesta donada té habitació pròpia, però nos sabem on dormien els altres donats i donades, si tenen una habitació per ells o dormen en dependències allunyades.

cementiri del centre, no s'oblida de les altres persones que com ella vivien i treballaven per amor de Déu a l'hospital i dóna deu sous a un convers i trenta sous *de quibus fiat pietancia die mortis mee omnibus conversis hominibus et mulieribus*.²⁴¹

Aquests conversos serien el precedent més directe dels donats i donades; vint anys més tard ja trobem estipulada la fórmula d'aquesta donació personal que ens permet conèixer en què consisteix el seu treball així com les seves implicacions i motivacions.²⁴² El 1379, per seguir un exemple, Geralda, vídua d'un fuster, *in remissionem peccatorum meorum [...] dono et offero me ipsam in donatam Deo et Hospitali Novo Gerunde*, on viurà al servei dels pobres; a més hi dóna tots els seus béns per ser acceptada de cor i sense possessions. L'hospital però l'haurà de proveir *toto tempore vite mee in dicto hospitalis in potu, vestitu et calciatu et in aliis michi necessariis*; ella promet treballar *ad servicium pauperum et alia negocia dicti hospitalis* i complir amb obediència el que li manin els cònsols, mantenir-se casta i no maltractar als pobres ni als donats.²⁴³ Els cònsols i el comanador per la seva part accepten la seva donació i prometen allotjar-la, alimentar-la i proveir-la de tot allò que li calgui.

Aquestes dones són vídues de petits artesans gironins que prenen una decisió bastant important: rebutgen la vida que els reserva la societat com a vídues²⁴⁴ –val a dir que no gaire afavoridora- per donar-se al servei de Déu, però un servei explícit: l'atenció als pobres. En el seu concepte de caritat i pietat aquestes dones inclouen l'activitat, l'acció personal a favor de les persones més necessitades, superant la pura donació de béns materials.

---

²⁴¹ I també als *clericis dicti hospitalis ac omnibus infirmis ibi iacentibus*. A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 564.

²⁴² Com ja s'ha dit només es conserven els documents de cinc donades.

²⁴³ Segurament les donades estarien sota les ordres directes de la comanadora i atendrien a les dones pobres.

Les *donades* constitueixen un exemple d'aquesta espiritualitat activa que remou la societat medieval, un exemple que ens recorda bastant el model de les beguines, només que elles es vinculen a una institució en concret, per viure en aquesta i només per aquesta. Aquesta espiritualitat ens mostra clarament la seva vessant pública, d'intervenció en el món, per això també aixequen recels entre les autoritats eclesiàstiques: com comenta Assumpta Serra *sin embargo, todo parece indicar que casi todas terminaron rigiéndose por la Regla de San Agustín o de San Benito*²⁴⁵, i segurament les nostres *donades* seran obligades a seguir una regla, a limitar la llibertat de la seva opció.

Daniel Le Blévec²⁴⁶ no obstant recorda que els donats i les donades es mouen per un sentiment de caritat que amaga cert punt d'egoisme: es donen per amor de Déu però saben que aquesta acció els assegura un futur digne, és a dir tenen sostre i menjar assegurat la resta de la seva vida; aquesta comoditat pot fer que a vegades oblidin llurs obligacions, potser per això el 1449 es va fer fora a *bastonades* a Joan Guerau, que hi havia donat tots els seus béns i hi treballava. Aquest autor assenyala també que el fet que l'hospital es presenti com una residència per a aquells qui volen assegurar-se una vellesa sense preocupacions pot comportar diversos problemes econòmics als centres i fins i tot evidenciar palpables desequilibris entre "assistents" i assistits; però nosaltres no coneixem la proporció exacta entre pobres i personal assistencial.²⁴⁷

---

²⁴⁴ Bonanata és filla d'un ciutadà de Girona, en el seu acte es pot intuir una vocació religiosa no motivada pel seu estat de viduetat, sinó escollit voluntàriament, com els exemples que ens proposen T. Vinyes, E. Varela, "Vocacions femenines del segle XV" a *Analecta Sacra Tarraconensia*, 71 (1998), pàgs. 889-906.

²⁴⁵ A. SERRA, "La religiosidad femenina en el mundo rural catalán en la Baja Edad Media" a A. Muñoz (ed.), *Las mujeres en el cristianismo medieval: imágenes teóricas y cauces de actuación religiosa*, Madrid, 1989, pàg. 327.

²⁴⁶ D. Le Blévec, *La part du pauvre*, op. cit., pàgs. 707-712.

²⁴⁷ Dada difícil d'establir també per M. Mollat, *Les pauvres au Moyen Age*, op. cit., pàgs. 179-180.

S'ha parlat fins ara dels treballadors que tracten directament les necessitats d'alimentació i cura dels malalts, tot i que no podem assegurar que aquests els proporcionessin atencions mèdiques,²⁴⁸ però la plantilla de l'hospital del segle XV es completa amb altres assalariats, alguns dels quals no viuen a l'hospital, que es dediquen a fer altres tasques per a l'hospital –i els pobres- però sense relacionar-s'hi directament, en podríem anomenar el *personel de service* segons l'expressió de Michel Mollat.²⁴⁹ A l'hospital hi ha moltes feines per fer: cuinar, netejar les robes, mantenir les instal·lacions, conrear els horts... aquestes tasques són realitzades segurament per un nombre indeterminat de serventes i jornalers però en els comptes dels salaris hi consten *la dona que treballa a la casa* i *el missatge de casa*,²⁵⁰ aquest darrer sabem del cert que viu a l'hospital, a finals del segle XV té una cambra pròpia, però no podem descartar que la serventa també disposés d'alguna petita habitació. Aquesta "dona de la casa" deuria ser una criada o serventa que netejaria les sales i les robes de l'hospital i també cuinaria per als residents; de totes maneres, donades les dimensions del centre i l'enorme volum de llençols, flassades, tovallons, eixugamans i altres que hi havia, no hem de descartar que fos ajudada per altres serventes contractades temporalment: la bugada per sí sola ja devia ser una tasca ben feixuga i difícil. El missatge de la casa seria el noi dels encàrrecs que faria petites feines per a l'hospital, entre les quals també hauria de treballar l'hort i potser fins i tot reparar alguna eina o el teulat, per exemple; l'hort i les terres que l'hospital tenia per als seu sosteniment directe serien treballades per

---

²⁴⁸ En el següent apartat es parlarà explícitament de l'atenció mèdica dispensada a l'hospital.

²⁴⁹ A J. Imbert, *Histoire des hôpitaux en France*, op. cit., pàg. 112. També en un apartat posterior parlem del personal religiós de l'Hospital de Santa Caterina.

²⁵⁰ En els comptes de salaris també apareix *la dida de casa*, tasca de la qual parlarem en la secció sobre l'acollida als infants abandonats, i el *questor*, personatge que ja hem presentat anteriorment. Dins d'aquest grup de treballadors de la casa no hi incloem els artesans que treballen de manera periòdica o esporàdicament per l'hospital.

algun jornalero esporàdic, el 1338 s'estipula que els qui facin tragines i batudes per l'hospital podran rebre pa integral de blat, enlloc de pa blanc, i vi.

b) L'atenció medicosanitària.

L'hospital medieval no és un centre sanitari, només acull malalts perquè la seva afecció els situa a les portes de la indigència, els impedeix realitzar un treball que els doni per viure: "*socialment l'infirmitas est surtout marquée négativement, comme faiblesse, incapacité au travail, manque de statut social et de dignité, état de dépendance*".²⁵¹ Però a més la mentalitat medieval associa la malaltia al pecat, entenent que aquesta és un càstig diví que s'ha de sofrir amb paciència i que només la voluntat divina guarirà, es considera com una teràpia espiritual. Però el malalt també s'assimila al Crist sofrent, i com a tal també ha de rebre la caritat i ajuda dels cristians per ensenyar-li, amb amor, a no desviar-se del seu camí, a acceptar allò que Déu li ha donat; és per això que rep auxili a l'hospital: per alleugerir els seus patiments i per vetllar per la seva salut espiritual. També pot ser, per tant, "metge" per als seus benefactors: qui és caritatiu amb el malalt guareix la seva pròpia ànima.²⁵²

Aquesta concepció de la malaltia ens permet entendre la manca de referència a la pràctica mèdica a l'Hospital de Santa Caterina al llarg dels segles XIII i XIV, durant els quals només es cita als malalts com a *infirmi ibi declinancium* o *iacentes* receptors de la caritat dels testadors i dels diversos fundadors de llums o altars. Però per aquests anys no hem de descartar les visites més o menys periòdiques d'algun metge per tal de proporcionar alguns remeis per guarir o disminuir el dolor. Pensem que en aquests moments s'està desenvolupant i consolidant la medicina escolàstica, entenent que Déu permet a certs homes

---

²⁵¹ J. Agrimi et C. Crisciani, "Charité et assistance dans la civilisation chrétienne médiévale" a M. D. Grmek (dir.), *Histoire de la pensée médicale en Occident. I: Antiquité et Moyen Age*, Paris, 1995, pàg. 153.

²⁵² Idem.

usar de la racionalitat per a ajudar als qui ho necessiten, una medicina però poc empírica i rudimentària.²⁵³ De totes maneres en aquesta època els veritables artesans de la medicina són els barbers o cirurgians: ells administren determinades cures, com les sagnies, i sovint entren en conflicte de competències amb els veritables metges. I segurament, tal com a assenyalat A. Rubió Vela a València, la competència també podia venir de les remeieres – “curanderes”-,²⁵⁴ dones que havien après amb la pràctica a conèixer el cos i a tractar-ne diverses afeccions; i si no era per curar segurament algunes d’aquestes, les llevadores, eren les que assistien en el part a les dones prenyades que arribaven a l’hospital.²⁵⁵

El segle XV però suposa, segons els historiadors de la medicina, una progressiva professionalització del saber mèdic, aquest va sortint de les universitats i es consolida l’ofici de metge ja que es revaloritza la seva funció social.²⁵⁶ Aquest procés és paral·lel a la medicalització dels hospitals, doncs s’entén que els malalts necessiten unes atencions especials que inclús poden ajudar-los a sortir del seu estat; els poders públics, a més, prenen consciència de que superar la malaltia pot suposar evitar la indigència. A finals del segle XV la modernització dels hospitals implica no només millores administratives sinó també

---

²⁵³ Sobre la ciència mèdica en època medieval vegeu, per exemple: M. D. Grmek (dir.), *Histoire de la pensée médicale*, op. cit., L. García Ballester, *Historia social de la medicina en la España de los siglos XIII al XVI*, Madrid, 1976, Ídem, *La medicina a la València medieval: medicina i societat en un país medieval mediterrani*, València, 1989, o J. Arrizabalaga (i altres), *La salut en la història d’Europa*, Barcelona, 1998.

²⁵⁴ Aquest autor ha documentat la presència de diverses *metgessas* treballant, esporàdicament en hospitals valencians, A. Rubió Vela, “La asistencia hospitalaria infantil en la Valencia del siglo XIV: pobres, huérfanos y expósitos” a *Dynamis*, v. 2 (1982), pàgs. 159-191.

²⁵⁵ Els coneixements pràctics, no científics o escolàstics, d’aquestes dones fan que sovint siguin malvistes i desautoritzades: el control del cos, en època medieval, és una qüestió masculina; tècnicament a partir del 1300 se’ls prohibeix estudiar la medicina reglada, no poden anar a l’Estudi General. Vegeu M. Cabré, T. Ortiz (eds.), *Sanadoras, matronas y médicas en Europa. Siglos XII-XX*, Barcelona, 2001.

²⁵⁶ M. Mollat recorda el que implicà el fenomen de la Pesta en la concienciació de les autoritats municipals de la necessitat de certes mesures higièniques i tractaments específics per tal que la malaltia no esdevingués un

l'especialització dels centres en l'acollida d'un determinat tipus de pobre, el malalt, per tal d'atendre'l i, si es pot, curar-lo.

Segons les informacions de l'Hospital de Santa Caterina no es pot assegurar o verificar aquest procés de medicalització en el centre, les dades que ens parlen dels professionals de la medicina provenen principalment dels llibres d'administració, i tots són del segle XV. Aquests llibres de comptes recullen les despeses efectuades pel pagament dels salaris al metge, al barber i a l'apotecari; aquests oficials són escollits anualment pels jurats de la ciutat -per això aquesta elecció queda registrada també en els manuals del notari de l'hospital- que estipulen també el seu salari per l'any de servei si no és que treballen per *amore Dei*, per caritat. Malauradament desconeixem si aquests oficials estaven sotmesos a algunes ordinacions o obligacions precises.

El metge, *magister in medicina sive fisicus*²⁵⁷, segurament estaria obligat a realitzar visites periòdiques a l'hospital, setmanalment, per comprovar les cures o atencions que necessitaven els malalts.²⁵⁸ Aquests podien ser administrades pel barber, o cirurgià, o per l'apotecari. El barber, especialista en efectuar les sagnies –molt útils segons la mentalitat medieval per eliminar els excessos de sang que pertorben l'equilibri dels humors, base de la salut- té alguns dels seus utensilis a l'hospital: a la sala de l'entrada es guarda *un caixó amb caixonets i pots per l'ofici de barber*, on també hi ha unes pinces i diverses *basinas* que utilitza en el seu treball

---

problema social, és a dir com assimilen que la malaltia és un fet mínimament evitable, a J. Imbert, *Histoire des hôpitaux en France*, op.cit, pàg. 132.

²⁵⁷ Els metges són personatges bastant importants que poden ser admesos entre els patriciats urbans, a Girona és el cas –per exemple- dels Sarriera, tal i com comenta C. Guilleré, *Girona medieval. Crisis i desenvolupament (1360-1460)*, op. cit., pàgs. 68-69.

²⁵⁸ Hem parlat d'alguna de les malalties que afectaven als pobres de l'hospital en presentar els malalts com a receptors de la caritat hospitalària: és a dir la dona *itropicha* i els *orats* –de la resta d'*infimi* citats no se n'especifiquen les afeccions-.

També al segle XV podem situar els precedents de la farmàcia que farà famós l'Hospital de santa Caterina en l'actualitat: a l'entrada hi trobem diversos pots de vidre i de ceràmica així com alguns *saquets* amb plantes seques i altres barrals de vidre on es guarden, segur els productes i remeis que administra l'apotecari als malalts de l'hospital;²⁵⁹ al 1502 per exemple es troben a l'arxiu trenta-tres *ampolles de vidre entre grans e poques ab diverses aygues e olis*.

QUADRE D'OFICIALS MÈDICO-SANITARIS.

	<i>Metge</i>	<i>Cirurgià</i>	<i>Apotecari.</i>
1446	Bernat de Llor	Joan Creus	Guillem Coll
1447		Bernat Nonell	Pere Domènech
1486	Jaume Serra	Joan Arnau	Antoni Domènech
1487	Jaume Serra	Joan Arnau	
1488	Francesc Camós	Pere Pi	Narcís Cerdà
1490	Jaume Serra	Guillem Ferrer	Antoni Massanet

Les tasques mèdiques que es desenvolupen a l'hospital ens queden confirmades per l'existència d'un oratori sota l'advocació de Sant Cosme i Sant Damià al pati del pou de l'hospital; aquests són els sants patrons de metges i farmacèutics, per tant es consagra un espai al centre per tal que protegeixin i guiïn les cures dispensades als malalts, s'evidencia doncs el valor que es dona a aquests oficis i els estrets vincles que els uneixen a la tasca hospitalària.

---

²⁵⁹ Al celler de l'hospital hi ha també dos *alambits*, que servien per destil·lar begudes, que també podien tenir alguna aplicació medicinal.

D'altra banda tampoc podem confirmar la presència de personal sanitari especialitzat fins al 1516, any en que es documenten per primera vegada els infermers com a treballadors assalariats en el tractament dels malalts i que tenen la seva pròpia cambra, per tant hi viuen: hi ha un llit, per tant podem aventurar que siguin dos o tres.

Cal esmentar també en aquest apartat sobre els aspectes sanitaris algunes notes sobre la higiene hospitalària, que com assenyala D. Le Blévec s'entén cada vegada més com a quelcom indispensable per a evitar o remeiar certes malalties. Aquest autor parla dels banys, la neteja i les latrines, com als puntals d'aquesta preocupació higiènica²⁶⁰; a l'hospital de Santa Caterina hi trobem diverses bazines que no es descriuen amb exactitud però que poden servir per a rentar els malalts més o menys assíduament o si més no per fer la bugada i mantenir netes i amb condicions les robes que els cobreixen; el centre també disposa d'unes latrines al fons del pati que són buidades periòdicament. I en una sala de l'hospital hi trobem una pala per *destrempar la calç*, producte usat principalment com a desinfectant. De totes maneres aquestes mesures higièniques o profilàctiques també poden portar a substituir les cortines que separaven els llits per uns cambrons de fusta que documentem el 1502.

c) La cura de les ànimes.

Tots els pobres, quan entren a l'hospital, són confessats, és a dir són absolts – rentats- dels seus pecats: l'hospital és també un lloc religiós on es procura per la salut espiritual d'aquells que hi viuen. L'hospital també ha de vetllar perquè el pobre accepti allò que li ha estat donat amb paciència i resignació; però la vessant espiritual del pobre, i per tant de l'hospital, es complementa amb la seva instrumentalització com a salvador d'ànimes: fer

---

²⁶⁰ D. Le Blévec, *La part du pauvre*, op. cit., pàgs. 793-797.

caritat al pobre, imatge de Crist, és demostrar l'amor a/de Déu i de depurar, per tant, els pecats del benefactor. Així les misses que se celebren al centre no són només per als pobres recollits sinó també perquè aquests recordin en les seves oracions les ànimes dels benefactors.

La llicència papal de 1225 per a construir la capella recorda l'obligació segons el Concili Laterà de 1215 que tot hospital ha de disposar d'una església on oferir els serveis espirituals als seus habitants, encara que ha d'estar vinculada a una parròquia propera; segons *concedit constitucio Domini Innocencii edita in Consilio Lateranensi* la capella de l'hospital quedarà lligada a la parròquia de Sant Feliu de Girona. Aquest manament es concreta dos mesos mes tard per dictamen del bisbe de Girona, que ordena l'edificació d'una església i la seva advocació a Santa Caterina. Aquesta dependrà del capítol de Sant Feliu que n'escollirà el rector, que *matricis ecclesie instituat* [...] *qui promitat obedienciam et reverenciam episcopo*; aquest capellà però viurà i serà mantingut en i per l'hospital, i administrarà els recursos destinats al manteniment de la capella;²⁶¹ ell haurà de fer tots els oficis religiosos que es requereixin al centre, d'ell *curam recipiat animarum*. El vincle amb l'església de Sant Feliu però es demostrarà també per l'obligació de l'hospital de pagar-li part de les ofrenes que rebí aquesta capella així com el pagament de drets per les sepultures que s'hi realitzin: *ita scilicet quod predictum oratorium sit obediens et subiectum sue parrochiali ecclesie, et in signum subieccionis libra cere in festo Natalis Domini*; s'especifica però que allí només seran servits religiosament els habitants de l'hospital: *valeant proprii ministerio sacerdotis gaudentes et cimiterium competentes habentes in quo tam sepeliantur pauperes infirmi ibidem convenientes et fratres eiusdem hospitalis sive conversi qui seculo renunciantes mutato habitu seculari religioni illius loci*. El rector de l'hospital, per tant, no podrà administrar

els sacraments eclesiàstics ni enterrar altres transeünts ni parroquians, dret reservat a l'església mare. De totes maneres l'hospital podrà retenir i *convertere in usus suos et pauperum Christi* les oblacions i beneficis que els fidels faran per la festivitat de Santa Caterina.

El 1234 Bernat Duran hi institueix un benefici presbiterial a l'altar de Santa Caterina per tal de complementar les tasques religioses requerides²⁶²; aquest *semper faciat moram et residenciam* [a l'hospital] *et in illo hospitali vivat de fructibus et proventibus* de les rendes dels masos que ha cedit al benefici²⁶³. Aquest beneficiat en canvi podrà ser escollit pels cònsols de l'hospital segons la confirmació episcopal rebuda el 1324.²⁶⁴

L'església, annexada a l'edifici hospitalari, està perfectament equipada per al culte²⁶⁵, tal i com ens detallen els inventaris. L'altar major està presidit per *una imatge de Nostra Dona ab lo bus amb mantells de drap de seda blau sotils*, per la qual es disposen diversos mantells per cobrir-la i també una diadema, escultura que està col·locada davant *lo retaula ab la Veronica*; al seu voltant es guarden nombroses cortines, pal·lis i frontals d'altar, molts de seda i la majoria figurats: amb la cara de Jesús, *ab ausells vermells e blaus*, amb *obres morisques verdes ab franges de moltes colors* o també ab obres antigues; i entre aquests també destaca una *cortina negra que penja davant l'altar amb la imatge de Sant Jordi i el drac*, que més tard es convertirà en un altar a Sant Jordi, o *un pali d'or e de seda amb la*

---

²⁶¹ Segons el document de donació del mas Riera a la capella al 1225, A.D.G., Pergamins de la Mitra, C. 24, núm. 77.

²⁶² A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 41.

²⁶³ Segons els inventaris estudiats, a més d'establir-se una possible distribució de les dependències hospitalàries, s'ha pogut observar que el rector de l'església i el beneficiat de Santa Caterina disposaven de les seves pròpies cambres, així com el *lector* i, en determinats moments també el *questor*.

²⁶⁴ A.D.G., *Notularum*, G-4, foli 93v.-94.

senal de la ciutat, tela que hauria estat pagada i donada per la ciutat, entre altres. Però els objectes litúrgics no es redueixen als vestiments de l'església, entre els quals també hi podem incloure les robes del capellà com diverses camises romanes i casulles; també cal destacar les obres d'orfebreria: encensers de llautó, canelobres de ferro, una *capsa d'argent per el cos de Crist*, una *caldereta d'aram* o un ciri pasqual *enferrat*; i també un parell de creus de fusta o el *caxonet per reservar lo Corpus lo Divendres Sant*. Davant d'aquest altar s'estendria la nau de l'església amb set bancs de fusta i una *trona de fust per prehicar*. Però l'espai més destacable de l'edifici és la capella de Santa Caterina equipada amb nombrosos ornaments de tela d'apreciat valor, moltes de les quals porten la imatge de Santa Caterina i tenen brodats els seus símbols, uns *senyals de moles* amb les quals, segons la llegenda, es torturà aquesta verge i màrtir i que serà segurament la marca de l'hospital; en aquesta capella també trobem alguns pal·lis donats per la ciutat i un frontal per a l'altar de Sant Blai. I no podem oblidar que al cor de l'església s'hi troben la majoria de llibres religiosos de l'hospital –alguns també són vora l'altar-, la majoria en pergamí i enquadernats amb *posts*: diversos missals, un psalteri, un responser, un antifoner, un evangeliari i una consuetat; entre els llibres en paper destaquen un que conté les constitucions sinodals i un altre amb la *commemoració de Santa Caterina*.

De totes maneres els objectes litúrgics més apreciats, antics –se'ns parla d'un *oratori antic de fusta de la Verge*- o d'ús quotidià es guarden a l'arxiu de l'hospital. Entre els objectes usats habitualment hi ha el material per acaptar: bacins de fusta, escudelles, un *covertor ab senyal de l'hospital*, una esqueleta i un *sobrecartes* per guardar la llicència per demanar caritat. Però a l'arxiu hi ha dos armaris on es desen les coses de més valor; en un d'ells hi ha

---

²⁶⁵ La visita pastoral més completa és de 1511, A.D.G., Visites pastorals, llibre 31; se'ns presenten els objectes litúrgics que ornamenten cada capella i altar així com les misses que es diuen i els oficis que se celebren en cadascun d'ells.

més ornaments tèxtils, la majoria de vellut o seda, amb motius diversos brodats en elles; a l'altra armari hi destaquen una *custòdia d'argent ab una creu petita d'argent*, un *calzer d'argent daurat ab les armes de la ciutat*, una *corona antiga per la Verge Maria* de or i fins i tot un *caxonet amb algunes relíquies*.

Cal dir que a l'església no se celebren només els oficis regulars, sinó també diverses misses d'aniversari fundades per fidels que volen assegurar-se la seva salvació a través de l'oració dels *pauperes Christi*. Aquesta voluntat de ser recordats en les pregàries dels pobres mou a altres persones a instituir llums i llànties per tal que cremin durant la nit i vetllin els sons i els pensaments dels malalts; cal anotar que era una manera útil per a l'hospital d'estalviar excessives despeses en cera i oli de cremar. Però l'església no és l'únic lloc de l'hospital on se celebren les misses, amb el temps es consagraran diversos espais dins del centre per tal que els malalts puguin seguir els serveis religiosos des del llit estant; aquesta és una necessitat constatada ja el 1330, quan els còsols i els capítol de Sant Feliu acorden la construcció d'un altar dedicat a Sant Mateu a la cambra dels malalts per tal que *els pauperes infirmi in dicto hospitali iacentes de lectis suis videre possent corpus Christi in elevacione eiusdem ad suarum consolacionem animarum*. Aquest altar quedarà vinculat a la parròquia de Sant Feliu, que rebrà part de les ofrenes que s'hi realitzin, i només el rector de l'hospital hi podrà dir missa –algunes fundades per obres pies–; el seu equipament consta de: *primo dos canalobres de ferro, item una vergue de ferro, item un pali de obre morischa sotil ab frontal de seda, item cinc tovalles qui stan en lo dit altar, item una ara ab cubertor de obre morischa, item hun faristol, item un donador de pau*. Però les dones trigaran més a poder escoltar els oficis religiosos des de la seva cambra: el 1398 Jaume Beuda hi institueix un altar dedicat a la Verge Maria i hi funda dos beneficis presbiterials ostentats pels mateixos administradors del seu col·legi que estaran obligats a celebrar-hi les misses requerides.

Però entre els serveis espirituals donats a l'hospital cal anomenar també el de rebre sepultura, de fet proporcionar un enterrament digne als cristians es considera entre les set obres de misericòrdia. L'hospital disposa del seu propi cementiri per tal d'enterrar els seus malalts i treballadors, tot i que ha de pagar part de les oblacions rebudes per aquestes sepultures a Sant Feliu. Segons els testaments sabem que són diverses les persones que escullen el cementiri del centre com al lloc del seu darrer repòs: dues donades s'hi fan enterrar, Bonanata i Maria, el 1336 i el 1336, també alguns malalts que ho disposen en les seves darreres voluntats com Barcelona, el 1334, i Guillem Julià el 1410; si no hi eren enterrats per defecte, aquests malalts eren vetllats i traslladats al túmul amb alguns objectes específics: a les seves cambres hi ha *dos llits de morts* i *una caixa per infants morts*, així com diverses tovalloles per cobrir els difunts. Però l'elecció de sepultura no estava exempta de disputes: el 1446 Francesc Vinyes, prevere beneficiat de Santa Caterina, havia escollit ser enterrat en el cementiri de l'hospital, però els còsols i el sagristà de Sant Feliu hauran de pactar el repartiment de les ofrenes que es realitzin per aquest motiu.

d) L'orfenat.

L'Hospital de Santa Caterina ofereix un altre servei social que la resta d'hospitals gironins no dispensen: acull als infants abandonats i/o orfes.²⁶⁶ L'abandonament d'infants és un fet bastant freqüent en la societat medieval per part d'unes famílies que es veuen incapaces de fer front a les despeses d'alimentació d'un fill o filla o per part de mares –o pares– que volen evitar la vergonya i la infàmia d'un fill/a il·legítim/a, nascut fora del

---

²⁶⁶ Vegeu els articles de A. Rubió Vela, "La asistencia hospitalaria infantil en la Valencia del siglo XIV", op. cit., Idem, "Infancia y marginación. Instituciones trecentistas para el socorro de la infancia en Valencia" a *Revista d'Història Medieval*, 1 (1991), pàgs. 111-154, i també l'estudi de T. Vinyoles, M. González, "Els infants

matrimoni, a més que per una dona sola havia de ser bastant difícil mantenir un infant; però alguns d'aquests també podien haver nascut a l'hospital, fills d'un mare pobre que no tenia recursos ni per ella mateixa. De fet a l'hort de l'hospital hi ha un *torn dels infants* on segurament es deixen els infants per tal que el centre els proporcioni allò que els seus pares no es poden oferir; és comprensible que siguin abandonats a la porta de l'hort, ja que és un lloc que queda apartat de les mirades curioses dels veïns i dels transeünts.

Quan un infant és recollit a l'hospital el comanador l'ha de registrar en el *llibre dels infants*²⁶⁷ i a partir d'aquell moment ell, en nom de l'hospital, n'esdevé el seu tutor i haurà de vetllar per ell o ella fins a la seva majoria d'edat, fins que trobi ofici o es casi –també pactarà com a tutor legal dels nois i noies els seus capítols matrimonials-. Les ordinacions del comanador marquen tot allò que ha d'anotar en ell llibre i indiquen, per tant, les obligacions que té respecte al tractament d'aquests infants. El primer que ha de registrar és *la jornada que algun infant hi sera aportat designant la hora e lo nom e quines robes portava e la edat e si albaran portava aquell sia ben estojat e feta a la carta del dit llibre*: ha d'assabentar-se dels anys que té i de si ha estat batejat; els pares solien escriure una petita nota o albarà que lligaven o embolicaven a les robes de l'infant on informaven del nom i bateig d'aquest, i fins i tot si tenien intencions de recuperar-lo quan llur situació econòmica millorés.²⁶⁸ Si l'infant no havia estat batejat l'hospital li donava nom i bateig, així a la cambra del comanador hi ha

---

abandonats a les portes de l'Hospital de Barcelona" a M. Riu (dir.), *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval*, op. cit., v. 2, pàgs. 191-285.

²⁶⁷ Malauradament no s'han conservat.

²⁶⁸ Val a dir que es coneixien els pares d'alguns d'aquests infants, que demanarien –per raons diverses, però segurament per motius de pobresa- expressament al comanador que a collís llur fill, A. Rubió Vela, "La asistencia hospitalaria infantil en la Valencia del siglo XIV", op. cit., pàg. 181. Al 1503 els jurats de la ciutat ordenen que els infants que es van col·locar a l'hospital en temps de pestilència i per necessitat siguin tornats als seus pares, que a més hauran de pagar les despeses ocasionades pel nen o nena, A.H.G., Hospital de Santa Caterina, llibre antic 213, foli 15v.

desats *un pentinador qui serveix per batejar los infants i un mantell burell per batejar los infants.*

Després cal anotar *a qui sera encomenat per aletar e quines robes li seran donades e quant deu haver de salari per jorn*, és a dir es busca una dida perquè alletí i criï l'infant. La gran majoria d'aquests són donats a una dida que se'ls emporta a casa seva i allí els alimenta i els procura tot allò que necessiten a compte de l'hospital: el centre els dóna la roba i el calçat per als infants o sinó els paga perquè n'adquireixin; també a la cambra del comanador es guarden diverses *robetes pels infants* en una caixa, i en un cofre de l'entrada hi ha *camises, corpells, cossets i draps dels infants* –segurament les que duïen quan van arribar-. Els pagaments a les dides, registrats també com a *comptes dels infants qui són fora de casa* suposen una despesa considerable –cobren vuit lliures l'any per alletar-los i quatre per alimentar-los- i se'n guarden les èpoques, èpoques de llet, en els manuals de notari:

*Salvator Vilabona parrochie de Vilaubino confiteor et recognosco vobis discreto
Dalmacio Ombert notario regio civi Gerunde procuratori generali Hospitalis Novi
Gerunde quod solvistis michi numerando viginti sex solidos pro rata quadraginta
unus solidorum michi debitis et pertinentis usque et per totum decembris mensem
proxime lapsum racione salarii mei mulieris lectandi Margaritam infantam dicti
hospitalis.*

Aquestes èpoques indiquen la diversa procedència de les dides, sovint de parròquies de Girona i la rodalia però també de més enllà, de llocs bastant allunyats com Anglès o Amer; val a dir però que sol ser el marit qui les cobra. *Empero si l'infant sera malalt o de mal nodrir [...] sera escrit tota vegada que sesdevendra mudar tal infant de una casa a altra per nodrir hoc les robes que apres li seran donades.* De totes maneres el centre té una *dida de casa* per alletar els infants durant l'impàs transcorregut abans no són col·locats en una casa particular.

Aquestes dides, o sinó altres dones, també alimenten els nens i nenes quan ja són més grans i ja poden prendre altres aliments, és a dir transcorreguts uns trenta mesos d'alletament. Després aquestes cuidadores els tindran *pro nutriendo* dels quatre als vuit anys aproximadament;²⁶⁹ així fora de l'hospital aprenen també a parlar i a caminar. Però a aquestes edats molts d'aquests infants tornen a l'hospital, on la dida –tot i que no ho podem assegurar, pot ser també la comanadora- s'ocuparà d'ells: tenen la seva pròpia cambra, durant un temps compartida amb les dones, on hi ha cinc llits ben equipats i diverses caixes plenes de robes per cobrir-los i rentar-los, com vànoves, tovalloles, flassades, llençols o tovalloles;²⁷⁰ i mengen al refector de l'hospital on hi ha una *taula per menjar los infants*. El 1448 els jurats promulguen una ordinació on es mana que el diumenge els infants que acull l'hospital siguin mostrats a l'església durant la missa i el sermó per tal que els malalts i visitants vegin *els beneficis i caritats que fa l'hospital per amor de Déu*.²⁷¹

Als vuit o nou anys, si no han estat reclamats pels seus pares o donats en adopció,²⁷² el centre els busca una col·locació, un treball: pels nens es solen pactar contractes d'aprenentatge en algun taller artesanal i les nenes solen entrar com a serventes en cases particulars. Aquestes *cartes d'afermaments* registren també en el llibre dels infants –i en els manuals-, però el comanador les ha d'establir amb el consentiment consular; en aquestes cartes el mestre o l'amo prometen donar residència (llit i menjar) i un sou al noi o noia, part del qual s'ingressa a l'hospital com a *soldadas de fadrins*. La tutela de l'hospital finalitza quan *l'infant o infanta sera collocada a matrimoni*, perquè el comanador pacta també els seus

---

²⁶⁹ T. Vinyoles, M. González, "Els infants abandonats a les portes de l'Hospital de Barcelona", op. cit.

²⁷⁰ També hi ha una *carreta per anar los malalts* i un *brassol* per als nadons.

²⁷¹ Aquesta exposició dels nens devia afavorir la donació de llegats a favor de l'hospital, i concretament a favor dels infants: el 1478 es lliga una quantitat expressa per a benefici dels infants de l'hospital, A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 1290.

capítols matrimonials i anota el casament en el llibre: *ab qui e ab quant a dot, en poder de qual notari son les cartes nupcials, designant quan de son dot ha esser restituit al dit hospital e en cas que tal alumna moris sens infants qui no pervingan en edat de fer testament.*²⁷³ I també anotarà, si és el cas, *la jornada que aquell infant moria*, que serà enterrat en el cementiri de l'hospital.

Val la pena recordar de nou que al 1398 Jaume Beuda, que fou cònsol de l'hospital, funda un col·legi de gramàtica i de filosofia per a dotze escolars, aquest edifici es construirà al costat de l'hospital i mantindrà i educarà els nens que en ell van ser recollits –per a les nenes ha instituit una obra pia per a dotar-les- per tal que rebin certa formació cristiana i cívica amb la qual puguin enfrontar-se i integrar-se a la societat que els envolta.

---

²⁷² L'any 1360 Bartomeua adopta Margarida, una nena de l'hospital de dos anys i tres mesos, i promet als còsols cuidar-la i mantenir-la com si fos la seva pròpia filla, A.H.C.G., pergami 496.

²⁷³ Aquestes dots provenen algunes d'*ajudes a donzelles pobres a maridar*. Jaume Beuda també fundarà obra pia *per donzelles maridar*, A.D.G., Pergamins de la Mitra, C. 24, doc. 118.

L'etapa baix-medieval de l'Hospital de Santa Caterina es clou amb un procés ja irreversible de modernització, es troba immers en una evolució que el condueix cap a la consolidació de la seva utilitat i eficàcia com a servei social. El segle XIV va suposar per a l'hospital el seu definitiu assentament com a institució canalitzadora de la caritat dels gironins: rebia els llegats testamentaris i les donacions pietoses –de béns i persones- d'aquells que volien col·laborar en fer una mica millor la vida dels pobres. En aquesta centúria però, a la caritat que inspirava la seva existència s'hi afegeix la intervenció del poder municipal que creu que ha de controlar la població marginal de la ciutat i per tant necessita fiscalitzar i conduir les accions i el funcionament de l'hospital, per poder assegurar el compliment de la tasca assistencial, ja no com a deure cristià sinó com a necessitat social. Aquesta transformació de la filosofia o intenció que mou l'acció hospitalària s'ha d'entendre dins dels canvis econòmics i socials que modifiquen la concepció de la pobresa; aquesta deixa de ser una condició espiritual i/o de santedat –el pobre era la imatge de Crist- per esdevenir o percebre's com a problema social; de totes maneres cal dir que el component religiós no desapareixerà: al segle XIX les dècimes encara al·ludeixen a la misericòrdia cristiana per tal que els fidels pensin en els sofriments dels malalts, els visitin i els beneficiïn.

Durant el segle XV l'Hospital Nou queda definitivament vinculat al govern de la ciutat, el qual a través de diferents ordinacions i reformes intentarà, i aconseguirà, racionalitzar el funcionament del centre. Aquest camí comú implica diverses modificacions en la gestió de l'hospital, introduïdes pel municipi amb la intenció de fer-lo un centre útil i eficaç. D'una banda cal parlar de les reformes econòmiques que fan que l'hospital superi la seva excessiva dependència dels llegats i de les donacions pietoses i prengui certa independència

econòmica dotant-lo d'unes fonts d'ingressos més estables: rendes, lloguers i pensions de censals, per fer front a les despeses necessàries. Les modificacions administratives estan encaminades a proporcionar un organigrama clar a l'hospital, definint els càrrecs i les funcions específiques del comanador i del procurador, i situant-los sota la fiscalització del municipi, que ordena i controla les seves actuacions i els sotmet a auditories de comptes anuals. Aquesta racionalització administrativa es percep en les mateixes fonts documentals de l'hospital: trobem els primers llibres de comptes del centre, els quals aniran millorant i clarificant els seus assentaments per tal d'estructurar i fixar la memòria administrativa de la institució.

D'altra banda cal parlar d'una progressiva medicalització de l'hospital: els pobres no només seran recollits com a persones desvalgudes sinó com a malalts; s'entendrà que llur incapacitat física els impedeix treballar i guanyar-se el pa, per tant s'intentarà sanar-los per tal que recuperin la seva autonomia i no visquin en constant dependència de les institucions benèfiques. El metge, el cirurgià i l'apotecari esdevindran tres oficials fonamentals en el dia a dia de l'hospital, els seus coneixements resultaran imprescindibles per a guarir, i treure de la indigència als *pobres e malalts*. I no cal oblidar la funció d'orfenat que adquireix, i perfecciona, el centre al llarg del segle XV: acull als infants orfes i abandonats de la ciutat, els alimenta i manté, els proporciona certa educació cristiana i cívica i els ofereix una col·locació, contractes d'aprenentatge i de treball, i també dots per al seu matrimoni. Aquesta és una tasca realitzada amb la voluntat d'evitar que aquests nois i noies esdevinguin persones marginals i més tard hagin d'entrar a l'hospital com a *pobres miserables*.

L'Hospital de Santa Caterina encara l'època moderna essent un centre de beneficència municipal, un servei atent a les necessitats socials del seu moment, és a dir situant la seva utilitat social per damunt dels deures cristians, sotmetent la caritat a una

racionalització i transformant-la en una actitud en pro del bé públic. Aquesta evolució no és única ni exclusiva per a la ciutat de Girona, sinó que cal situar-la en un context de modernització dels hospitals a nivell català i europeu; aquest procés fa que uns hospitals desapareguin i altres esdevinguin hospitals generals, com el nostre. Caldrà però, estudiar el camí fet per els altres hospitals gironins per copsar les característiques pròpies d'aquesta modernització a la ciutat de Girona, un estudi que malgrat l'escassetat de fonts documentals – els altres hospitals de la ciutat han deixat molt pocs testimonis escrits- cal realitzar per tal de poder precisar les tendències en la concepció de la pobresa i l'assistència a l'època medieval.

DOCUMENTAL²⁷⁴

1

1212, març 21. Girona.

Venda d'una peça de terra a l'areny a favor de la confraria de Sant Martí, amb el consentiment del bisbe Arnau, a favor de l'Hospital per 500 sous per a edificar-hi un hospital.

A. Original: A.H.G, Hospital de Santa Caterina, pergami 19. (Pergami: 570 x 370 mm).

Bon estat de conservació.

Hec est semper omnibus [...] ²⁷⁵ presentibus [et] [futuribus] nos Petrus de Todilano /2 et frater Bernardus et [Raimundus de Lofrido] per nos et per omnes [nostros] futuros assensu et voluntate /3 [domini] Arnalli Dei gratia Gerundensis episcopi vendimus, donamus et cum hac [...] valitura liberando [concedimus] /4 et tradimus domus Hospitalis de Capite Arenii et omnibus confratribus ²⁷⁶ suis tam presentibus quam futuris unam fexiam terre illius, scilicet ordini /5 Sancti Martini que vocatur de ipsis Passaturis que affrontat: ab oriente in rivo Undaris, a meridie in condamine dicti Sancti Martini et in /6 terminis ibi fixis, ab occidente in strata Barchinone, a circio in alodio Sancte Marie Sedis et in tenedone Petri Hermengaudi et Martini de Scala /7 fratris sui. Sicut de his ·IIII· affrontacionibus predicta fexia includitur cum

²⁷⁴ S'ha intentat respectar els textos al màxim, només s'hi han afegit els signes de puntuació i s'ha normalitzat l'ús de majúscules i minúscules, segons la normativa actual, per tal de fer-los més entenedors.

²⁷⁵ *El pergami està malmès a la part superior esquerra, la qual cosa impedeix la lectura de les tres primeres línies.*

²⁷⁶ *confratribus interlineat.*

exitibus et ingressibus, et pertinentiis ac tenedonibus et cum /8 omnibus aliis in se habentibus sibi que qualicumque modo pertinentibus. Sic illam, dicto Hospitalis de Capite Arenii et omnibus confratribus /9 suis presentibus et futuris, inperpetuum tradimus, donamus, vendimus per francum et liberum alodium pro quingentos solidos Barchinone, /10 quos omnes confitemur bene numerando recepisse, et de bonis confratrum ipsius hospitalis penes nos²⁷⁷ accepisse. Renunciando omni excepcioni non /11 [numerate]²⁷⁸ pecunie, nos autem quingentos solidos conveniendo, promittimus Deo et ecclesie Sancti Martini, stipulando in manu et potestate dicti domini episcopi, dare et stabilire in honore ad restituendam scilicet dictam fexiam terre ad comodum dicte ecclesie Sancti Martini. /13 Et ideo de iure et potestate ipsius ecclesie Sancti Martini et nostri successorumque nostrorum in dominium et proprietatem supra dicti Hospitalis /14 de Capite Arenii et omnium confratrum²⁷⁹ suorum presentium et futurorum mitimus ad faciendum domos et hospitem et ad quicquid /15 aliud ibi facere voluerint de abisso usque ad celum, ad omnem voluntatem omni tempore ipsius hospitalis ibi et inde faciendam /16 pro franco alodio sine aliquo retentu et sine impedimento alicuius viventis. Et si aliquo iure, scripto vel non scripto, legali vel /17 divino, publico vel privato, sive humano seu canonico, generali vel speciali, sive aliqua excepcione vel occasione in futurum huic /18 contractui obviam ire possemus illi iuri omnino renunciamus.

Actum est hoc duodecimo kalendas aprilis anno Domini millesimo /19 ducentesimo undecimo.

Bernardus canonicus ac regularis [*Senya*]. Raimundus de Laufrido canonicus.

---

²⁷⁷ Penes nos *interlineat*.

²⁷⁸ *Forat al marge esquerre de 2 cm.*

²⁷⁹ confratrum *interlineat*.

/20 Petrus presbiter ac canonicus. [Sig]+[num] Franciscus hoc firmo. [Senya] Berengarius de Albugiano iudex ordinarius silueque²⁸⁰ archidiaconus.

/21 [Sig]+[num] Deodatus de Terradis Bisulluni archilevita.

/22 [Sig]+[num] Arnallus Dei gratia Gerundensis episcopus. B. de Montepalatio Impuritani archilevita. Ego Magister Pontius presbiter canonicus Gerundensis subscribo.

/23 Alamandus de Aquaviva Gerundensis archilevita. [Senya] Petri de Pineto.

/24 [Sig]+ [num] Raimundus Gerundensis archilevita. Arbitus Scripta [Senya] signo corroborato ista. [Senya] Petrus de Caciano.

/25 Ego Guillelmus de Cabanelli [Senya] subscribo. Ego Gaufredus Meterius subscribo. [Senya] Petrus de Locustaria presbiter et sacrista Sedis.

/26 [Senya] Raimundus de Monte Rubeo. Ego Guillelmus de Ficulneis sub[Senya]scribo.

/27 [Senya] Petrus de Caciano. [Sig]+[num] Guillelmus de Palaciolo. [Sig]+[num] Raimundus Dei gracia Tarrachone archiepiscopus confirmo.

/28 [Sig]+[num] Guillelmus presbiter qui hoc scripsi cum litteris suprascriptis in ·III· et ·X· linea die et anno quo supra.

/29 Bernardus Stephani levita et publicus scriptor Gerunde subscribo [Signe].

2

1225, juliol 23. Girona.

Concessió de llicència, atorgada pel bisbe de Girona, a favor de l'Hospital Nou de Girona per a construir una església dedicada a Santa Caterina i un cementiri al recinte de l'hospital.

---

²⁸⁰ Així al document.

A. Original: A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 27. (Pergami: 490 x 245 mm).

Bon estat de conservació. Carta partida per ABC.

Quoniam religiosam vitam eligentibus congrua nos oportet consideratione prospice ne cuiusque /2 necessitatis occasio aut de fides faciat aut robur conversacionis infringat. Idcirco nos Alamandus Dei gracia /3 Gerundensis episcopus dilectis filiis fratribus Hospitalis Novi Gerunde qui circa obsequia pauperum Christi sunt diligenter /4 intenti auctoritate mea et Gerundensis ecclesie cui Deo auctore presidemus pium eorum prepositum ac desiderium in Do- /5 mino comandantes indulgemus ut oratorium quo plannum indigere noscuntur ad honorem Dei et sancte Catarine con- /6 struere valeant proprii ministerio sacerdotis gaudentes et cimiterium competentes habentes in quo tam sepeliantur /7 pauperes infirmi ibidem convenientes et fratres eiusdem hospitalis sive conversi qui seculo renunciantes mutato habitu /8 seculari religioni illius loci se omnino reddiderunt sine preiudicio tamen et gravamine matricis ecclesie et aliarum con- /9 vicinarum ecclesiarum. Ita, scilicet, quod predictum oratorium sit obediens et subiectum sue parrochiali ecclesie, et in sig- /10 num subieccionis libra cere in festo Natalis Domini ei prestetur sacerdos autem qui ibi divina celebraverit ad /11 presentacionem ministri ipsius hospitalis a rectore matricis ecclesie instituatur qui promitat obedienciam et reveren- /12 ciam episcopo et ab eodem curam recipiat animarum. Institutus autem in consulto episcopo et sine cause cognicione /13 ab hospitalis ministro removeri non possit promitat etiam tam ipse quam rector hospitalis sub iure iurando quod /14 parrochianos matricis ecclesie et aliarum convicinarum ecclesiarum non recipiant in divinis nisi transeuntes fortuito nec /15 oblaciones eorum accipiant, et si quas forte receperint eas ecclesie cuius sunt parrochiani restituant neque eos in ci- /16 miterio suo sepeliant nec eis sacramenta ecclesiastica conferant set sint omnia iura salva et illesa matrici ecclesie /17 et aliis convicinis

ecclesiis tam in sepulturis et oblacionibus quam etiam in ceteris ecclesiasticis sacramentis. Indul- /18 gemus etiam predicto hospitali intuitu pietatis et misericordie et ad sustentacionem pauperum Christi ut omnes oblaciones et /19 ceteri beneficia que a Christi fidelibus in festo sancte Caterine ibidem advenientibus fuerunt collata predicti fratres /20 possint retinere et convertere in usus suos et pauperum Christi.

Actum est hoc X kalendas augusti anno Domini ·M·CC· / 21 vicesimo quinto.

Sig+num fratris Guillelmi procuratoris Hospitalis Novi de Passaturis que supradicta omnia²⁸¹ / promito attendere et observare per me et per omnes meos successores meos et²⁸² sacra- / mento confirmo. /22 Alamandus gracia Dei Gerundensis episcopus. /23 Eg+o Guillelmus de Montegrino Gerundensis sacrista subscribo. Ego Raimundus de Basso Impuritani archilevita subscribo. /24 [*Senya*] Petrus presbiter capelano Hospitalis Novi de Passaturis qui supradicta omnia promito attendere et observare per me et per omnes /25 meos et sacramento confirmo. [Sig]+[num] Raimundus de Monte Rubeo Gerundensis archilevita. [Sig]+[num] Petrus de Caciano Gerundensis precentor. /26 [*Senya*] Ego B. de Albuciano subscribo. Ego Guillelmus de Cabatalli [Sig]+[num] subscribo. [*Senya*] Petri de Pineto. /27 Sig+num fratris Arnalli de Locustaria. Sig+num fratris Guillelmi Durandi qui signo puncti firmo et hec /28 supradicta singula et universa promitimus in omnibus et per omnia observare /29 [*Senya*] G. Marchesius Gerundensis ecclesie presbiter canonicus subscribo. Ego Guillelmus de Ficulneis sub [*Senya*] scribo. /30 [*Senya*] Ego Bernardus de Cuitelius Gerundensis ecclesie presbiter canonicus subscribo. [*Senya*] Berengarius de Albuciano iudex ordinarius silueque²⁸³ archidiaconus. /31 Hoc probat arbitrio dictus sacriste secundus. /32

---

²⁸¹ A continuació la signatura autògrafa del bisbe i marcat amb un calderó continua el text de promito ... sacra.

²⁸² A continuació sacra i a la següent línia dues signatures autògrafes seguides de mento confirmo.

²⁸³ Així al document.

[Sig] +[num] G. de Villa Nova. Ego Petrus de Cistella presbiter canonicus ecclesie Gerundensis subscribo. /33 [*Senya*] Ego Egidius presbiter et canonicus subscribo.

/34 [*Signe*] Bonus Homo qui hoc scripsit die et anno qui superius.

ABC

ABC

ABC

3

1371, desembre 22. Girona.

Testament de Maria, filla de Pere Mitjà.

- A. Original: A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 1026. Notari: Guillem de Donç.
(Pergami: 300 x 340 mm). Bon estat de conservació.

In Christi nomine et eius gracia amen ego Maria filia Petri Mediani quondam parrochie de Bierto iacens in infirmitate /2 de qua mori morte timeo corporali in meo tamen bono sensu plenaque memoria et loquela existens meum condo facio et ordino testamentum /3 in quo pono et eligo manumissores meos et huic mei testamenti executores scilicet: comendatorem Hospitalis Novi Gerunde qui nunc /4 est et pro tempore fuerit Petrum Terres marcasserium Gerunde et Guillermam filiam dicti Petri Mediani quondam sororem meam qui- /5 bus predictis manumissoribus meis et duobus eorum in solidum plenam dono et confero potestatem petendi et exhigendi et recipiendi omnia /6 et singula bona et iura mea universa et singula quicumque michi debeantur et spectent nunc vel etiam in futurum cum instrumentis vel /7 sine qualicumque racione sive causa; et faciendi apocham et apochas fines, deffiniciones generales et speciales et pacta de ulterius non petendo, et /8 etiam vendendi et alienandi de bonis meis ad imperpetuum vel ad tempus pro execucione huius mei testamenti dicens cum encanto et /9 sine encanto et cum curritore et sine et illis precii et personis et sub illis pactis,

modis, formis et condicionibus quibus eisdem manu- /10 missoribus meis seu duobus eorum in solidum visum sint faciendum. Et ea dividendi et distribuendi prout inferius in hoc meo /11 testamento scriptum invenerint ac etiam ordinatum. Et omnia alia et singula faciendi et exercendi circa huiusmodi manumissorie efficiendi /12 quecumque in iudiciis exhiguntur et que ego in eisdem facere possem si tunc viverem et in eisdem personaliter interesssem. In primis /13 autem et ante omnia volo et mando iniurias meas restitui et debita mea persolvi de bonis meis simpliciter et de plano et sine scriptum /14 iudiciario et figura secundum Deum et in foro mee noticie et cognicioni predictorum manumissorum meourm. Et eligo sepulturam meam in /15 cimiterio predicti Hospitalis Novi Gerunde. Et primo dimitto uxori predicti Petri Terres marcasserii Gerunde unam tunicam meam albam. /16 Item dimitto predictae Guillerme sorori mee unam tunicam meam cum suo corporali albo et cum fabulis panni lividis coloris. /17 Item dimitto pro missis canendis in ecclesia beate Catherine de Gerunda pro anima mea et omnium fidelium deffunctorum decem solidos /18 barchinonensis de terno. Item dimitto Margarite spitalerie predicti hospitalis amore Dei quinque solidos dicte monete. Item dimitto Ana fori- /19 ratera comoranti in dicto hospitali amore Dei tres solidos dicte monete. Item dimitto Margarite comoranti in dicto hospitali /20 cum comendatore ipsius hospitalis amore Dei unum epitogium meum lividum cum pellibus modici valoris. In omnibus vero aliis bonis meis /21 mobilibus et immobilibus iuribus accionibus et demandis michi ubique nunc vel etiam infuturum pertinentibus et pertinere debentibus que- /22 cumque titulo, causa, iure vel modo preter hec de quibus superius sum testata. Instituo et facio heredem meum universalem predictum /22 Hospitale Novum Gerunde. Hec est enim ultima mea voluntas quam laudo concedo et firmo et quam volo valere iure testamenti /24 que si non valet valeret ac aut non valebit iure testamenti saltim volo que valeat iure codicillorum vel iure alterius cuius- /25 libet mee ultime voluntatis quo melius de iure aut de consuetudine valere poterit et tenere.

Actum est hoc Gerunde vicesima /26 secunda die decembris anno a nativitate Domini millesimo trecentesimo septuagesimo primo.

S[ig]+num Marie testatricis predicte /27 que hoc testamentum facio firmo firmarique rogo.

/28 Testes vocati et rogati huius testamenti sunt: discretus Petrus de Monteacuto presbiter beneficiatus in ecclesia /29 Sancte Catherine Gerunde, Bernardus de Monteacuto civis Barchinone, Andreas Gremalli donato predicti /30 hospitalis, Jacobus Riquerii parrochie de Cilrano, Berengarius Sayerii bracerius Gerunde, Johannes Dales oriundus /31 loci Sancti Gironcii de Corosan regni Francie et Franciscus Crespiani oriundus Gerunde.

/32 Eg[Signe]o Guillelmus de Donç notarius publicus substitutus auctoritate regia a Jasperto de Campolongo publico Gerunde notario hec scribi feci et clausi.

4

1379, juliol 4. Girona.

Donació de Geralda a favor de l'Hospital Nou (de Santa Caterina) de tots els seus béns i d'ella mateixa com a donada.

A. Original: A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 1056. Notari: Pere Pinós.
(Pergami: 430 x 345 mm). Bon estat de conservació.

Noverint universi quod ego Geralda, uxor Petri Bassoni quondam fusterii Gerunde, ad honorem Domini nostri Ihesu Christi, et gloriose beate Marie virginis /2 matris eius, et sancte Caterine virginis et totius curie celestis, in remissionem peccatorum meorum, gratis et ex certa sciencia dono et offero me ipsam in donatam Deo et Hospi- /3 tali Novo Gerunde in manibus et posse vestri venerabilium Jacobi de Burdillis, Petri de Pulcroloco et Bernardi de Villario

consulum, et Francisci de Savarresio comendatoris /4 dicti Hospitalis Novi Gerunde. Ita quod ego sim donata dicti hospitalis et toto tempore vite mee stem et in habitem in dicto hospitali et intendam et intendere habeam continue ad /5 servicium pauperum et ad alia negocia iamdicti hospitalis. Item hospitali et vobis dictis consulibus et comendatori nomine eiusdem hospitalis offero et dono in presenti donacione /6 pura et irrevocabili inter vivos omnia et singula bona mea mobilia et immobilia, presenciam et futura, ubique ac omnia iura et acciones meas, michi nunc vel in futurum /7 ubique pertinentes et pertinere debentes quovismodo, quam donacionem omnium et singulorum predictorum dicto hospitali et vobis, dictis consulibus et comendatori nomine /8 ipsius hospitalis et successoribus vestris in regimine eiusdem, perpetuo facio prout melius et utilius ad vestrum et ipsorum in hac parte successorum bonum et sanum /9 intellectum potest intelligi sive dici. Constituens me predicta que dicto hospitali et vobis nomine eiusdem dono vestros et vestrorum in hac parte successorum nomine possidere vel /10 qui donet inde corporalem et vacuum accepitis possessionem vel quasi quam herat vobis et vestris successoribus in regimine dicti hospitalis, quacumque volueritis acci- /11 pere et eam acceptam penes vos et vestros in hac parte successores nomine dicti hospitalis perpetuo retinere. Cedendo nichilominus et dando eidem hospitali et vobis /12 nomine eiusdem et vestris successoribus in ipsius regimine in dictis bonis et iuribus meis presentibus et futuris que dicto hospitali, dono omnia iura et loca mea, omnesque /13 voces, vices, raciones et acciones meas, reales et personales, mixtas, utiles et directas, ordinarias et rei persecutorias et alias quascumque, tam generales quam speciales, michi et /14 meis in predictis pertinentes et pertinere debentes quoquomodo; quibus iuribus, locis, vocibus, vicibus, racionibus et accionibus meis predictis possitis vos et vestri /15 successores in dicto hospitali uti agere, deffendere, precedere ac etiam experiri in iudicio et extra iudicium. Faciendo et constituendo inde dictum hospitale et vos eius nomine /16 veros dominos et procuratores ut in

rem dicti hospitalis, propriam prefactam autem donacionem dicto hospitali et vobis eius nomine, facio sub hac condicione et retencione /17 que vos et vestri successores in regimini dicti hospitalis teneamini de bonis dicti hospitalis michi providere toto tempore vite mee in dicto hospitali in cibo, potu, vestitu /18 et calciatu et in aliis michi necessariis, tam in²⁸⁴ sanitate quam in infirmitate, et non possitis inde me excere seu expellere nisi in casibus infrascriptis. Ego autem /19 promitto vobis dictis consulibus et comendatori nomine dicti hospitalis, virtute subscripti iuramenti, quod ero dicto hospitali et vobis et successoribus vestris in eo racione /20 eiusdem legalis et fidelis et intendam ad servicium pauperum et alia negocia dicti hospitalis licita et honesta faciam fideliter et utiliter iure posse et eius incomoda /21 cuitabo, promitto autem, sub virtute iuramenti subscripti, quod ego stabo regimini et obediencie vestri et vestrorum successorum in regimine dicti hospitalis et vivam /22 caste toto tempore vite mee et furtum aliquod non committa nec me habebo maliciose aut propterea et utraque adversus pauperes vel donatos dicti hospitalis. Et si /23 forte quod Deus auctoritate aliquod facerent in contrarium premissorum vel aliquorum ex ipsis liceat vobis et vestris successoribus in regimine dicti hospitalis et possitis /24 me exercere et expellere et expellire a dicto hospitali et non teneamini eo casu ad dandum michi provisionem aliquam donacione predicta per me dicto hospitali facta in sitis robore /25 et valore penitus permanente. Et sic promitto vobis dictis consulibus et comendatori et vestris successoribus in dicto hospitali ac etiam sponte iuro per Deum et eius Sancte Quatuor Evangelia coporaliter a me tacta predictam donacionem et omnia alia et singula supradicta rata, grata et firma semper habere, tenere et servire eaque atten- /27 dere et complire, et non contrafacere vel venire aliqua racione, iure, modo vel causa. Revocando expresse quoscumque testamenta, codicillos et alias ultimas voluntates per me /28 dudum condita et facta. Et nos dicti Jacobus de Burdillis, Petrus de Pulcroloco et

---

²⁸⁴ in *repetit.*

Bernardus de Villario consules, et Franciscus de Savarresio comen- /29 dator dicti hospitalis consencientes predictis ac dictam donacionem nomine dicti hospitalis recipientes et acceptantes laudamus hec et firmamus. Et per nos /30 et successores nostros in regimine dicti hospitalis promittimus vobis dicte Geralde quod de bonis dicti hospitalis providebimus et providere faciemus vobis in dicto /31 hospitali in comestione et potu, vestitu et calciamento et in aliis vobis necessariis, quamdiu vixeritis, tam in sanitate quam in infirmitate, nisi in casibus superius /32 expresatis. Et si forte per defectu premissorum dampnum aliquod vel interesse suscinueritis vel missiones aliquas seu expresas, inde feceritis in iudicio /33 vel extra quovismodo totum vobis restituere et fideliter emendare promittimus de bonis dicti hospitalis, obligando ad hoc vobis omnia bona iamdicti hospitalis habita /34 et habenda ubique volentes, tam nos dicti consules et comendator quam ego dicta Geralda quod de hiis fiant duo publica instrumenta, quorum unum tradatur nobis dictis /35 consulibus et comendatori, et alterum tradatur michi dicte Geralde, per notarium infrascriptum.

Actum est hoc Gerunde quarta die iulii anno a nativitate Domini /36 millesimo trecentesimo septuagesimo nono.

S[ig]+num Geralde predicte que hec firmo et laudo pariterque iuro. S[ig]+++na Jacobi de Burdillis, /37 Petri de Pulcroloco et Bernardi de Villario consulum. S[ig]+num Francisci de Savarresio comendatoris predictorum qui hec firmamus et laudamus.

/38 Testes huius rei sunt: Iohannes Salort scriptor Gerunde et Bernardus de Fabrica comorans cum dicto Jacobo de Burdillis.

/39 Eg-[Signe]o Petrus Pinos, notarius publicus substitutus auctoritate regia a Jasperto de Campolongo, publico Gerunde notario, hec scribi feci et clausi cum /40 raso et emendato in linia quarta ubi dicitur et, et in sexta ubi ponitur futura ubique, et in nona ubi scribitur vestro, et in XVII ubi continetur /41 providere, et in XXXVI ubi dicitur predicte.

1406, març 3. Girona

Conveni entre Francesc Vidal, clavari de Sant Feliu, i els cónsols i el comanador de l'Hospital Nou, pel qual s'estableix que l'hospital pagarà 25 sous al claver per les ofrenes fetes a l'altar de Santa Elena de la capella de Santa Caterina.

- A. Original: A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergami 1174. Notari: Pere Pinós.
(Pergami: 385 x 385 mm). Bon estat de conservació. Carta partida per ABC.

ABC

ABC

Noverint universi quod ego Franciscus Vitalis, claviger ecclesie Sancti Felicis Gerunde, sciens et attendens per actum et conventum fuit inter /2 me ex una parte et vos, venerabiles Guillelmum Domenge, legum doctorem, Jacobum Beuda et Franciscum Stephani, consules Hospitalis /3 Novi Gerunde ex parte altera, pro utilitate beneficii clavis dicte ecclesie quod ego obtineo ac etiam pro utilitate dicti Hospitalis Noui quod per omnibus /4 offertis denariorum et aliorum qui et que offerentur in capella Sancte Caterine dicti Hospitalis Novi et in altaribus que sunt in domibus eiusdem /5 hospitalis, michi dicto clavigero et beneficio clavis dicte ecclesie Sancti Felicis et successoribus meis in eo pertinentibus et pertinere debentibus, vos /6 dicti consules et successores vestri in regimine dicti hospitalis, detis et dare teneamini michi et successoribus meis in dicto beneficio /7 clavis dicte ecclesie quolibet anno perpetuo

in festo Sancti Mathei quinque solidos et sex denarios barchinonensis de terno. Et per omnes ipse offerte /8 sint perpetuo dicti Hospitalis Novi, et per ego per me et successores meos in dicto beneficio, de et cum consensu honorabilis domini abbatis /9 et capituli dicte ecclesie Sancti Felicis Gerunde faciam vobis dictis consulibus et successoribus vestris in regimine dicti hospitalis reduccionem /10 perpetuam de dictis offertis ad dictos quinque solidos et sex denarios annuales et censuales; attendens etiam per habito per me colloquio et tractatu /11 super istis cum dictis dominis abbate et capitulo dicte ecclesie Sancti Felicis. Idem domini abbas et capitulum dederunt michi licenciam ipsam /12 reduccionem ad inperpetuum faciendi et firmandi. Ideo ego dictus claviger, per me et successores meos in dicto beneficio clavis dicte ecclesie /13 Sancti Felicis, de voluntate et expresso consensu dictorum dominorum abbatis et capituli ipsius ecclesie Sancti Felicis reduco et torno vobis dictis venera- /14 bilibus consulibus et successoribus vestris in regimine dicti hospitalis ad imperpetuum dictas offertas, michi et successoribus meis in dicto beneficio /15 clavis spectantes et pertinentes, que offerentur in dicta capella Sancte Caterine et in altaribus que sunt in domibus dicti hospitalis ad dictum, /16 videlicet, censum quinque solidorum et sex denariorum annualium et rendalium, michi et successoribus meis in dicto beneficio clavis fiendum /17 et prestandum quolibet anno perpetuo in dicto festo Sancti Mathei; in quibus offertis intelliguntur et comprehenduntur denarii et incensus et alia /18 michi et successoribus meis in dicto beneficio clavis spectantes et pertinentes; at, spectancia et pertinencia, que offerentur in dictis capella /19 et altaribus in diebus Jovis et Veneris Sanctis ita per decetero et perpetuo dicte offerte sint dicti hospitalis et non teneamini eas michi vel succes- /20 soribus meis in dicto beneficio clavis dare seu tradere, immo sint ipsius hospitalis perpetuo. Sed in locum et compensacionem ipsarum offertarum /21 dictum hospitale et vos et successores vestri in regimine dicti hospitalis teneatur et teneamini dare et solvere michi et successoribus meis in

dicto /22 beneficio clavis quolibet anno perpetuo in dicto festo Sancti Mathei dictos quinque solidos et sex denarios annuales et rendales. Et sic per me /23 et successores meos in dicto beneficio clavis promitto vobis dictis venerabilibus consulibus et successoribus vestris in regimine dicti hospitalis /24 et notario infrascripto tanquam publice persone, stipulanti et recipienti hec a me, legitime, nomine omnium quorum interest et intererit ac poterit /25 interesse per dictam reductione et omnia alia et singula supradicta rata, grata, et firma semper habere, tenere et servare et nunquam revocare /26 nec contrafacere vel venire aliqua ratione, iure, modo vel causa sub bonorum dicti beneficii clavis ubique obligatione. Et nos, dicti Guillelmus /27 Domenge, Jacobus Beuda et Franciscus Stephani, consules dicti Hospitalis Novi Gerunde consencientes predictis laudamus hoc et firmamus, /28 et per nos et successores nostros in regimine dicti hospitalis promittimus vobis dicto Francisco Vitalis clavigero dicte ecclesie Sancti Felicis Gerunde /29 et vestris successoribus in dicto beneficio clavis per nos et successores nostri in regimine dicti hospitalis solvemus et solvent quolibet anno /30 perpetuo in dicto festo Sancti Mathei vobis dicto clavigero et successoribus vestris in dicto beneficio clavis ratione dicte reductionis offeratarum /31 predictarum dictos quinque solidos et sex denarios, dicte monete annuales et rendales, obligando ad hoc vobis dicto clavigero et successoribus vestris /32 in dicto beneficio clavis et notario infrascripto tanquam publice persone stipulati et recipienti hoc a nobis, legitime, nomine omnium quorum interest /33 et intererit ac poterit interesse omnia bona dicti hospitalis habita et habenda ubique. Et nos Dominicus Jurati abbas secularis ecclesie Sancti Felicis /34 Gerunde et capitulu ipsius ecclesie, convocatum de nostri dicti abbatis mandato per Petrum Oliveres clericum et portarium dicti capituli, prout ipse /35 portarius retuerut notario infrascripto, et congregatum in capella Sanctorum Angelorum, sita in dicta ecclesia Sancti Felicis; ubi interfuimus nos dictus abbas /36 et Bartholomeus Riboti minor dierum et Bernardus Guixar, canonici dicte ecclesie,

insimul congregati et inibi capitulantes, et capitulum dicte /37 ecclesie, fficientes cerciorati per dictum beneficium clavis non fuit in predictis rerum nec in aliquo deceptum immo fuit et est in predictis utilitas dicti /38 beneficii procurata; consentimus ad predicta eaque, laudamus et firmamus. De quibus omnibus ego dictus claviger et nos dicti consules volumus /39 et mandamus fieri duo publica instrumenta, quorum unum tradatur michi dicto clavigero, et aliud tradatur nobis dictis consulibus per notarium infra- /40 scriptum.

Quod fuit actum Gerunde firmatumque et laudatum videlicet per dicti Franciscum Vitalis, clavigerum, et per dictos venerabiles Guillelmum /41 Domenge, Jacobum Beuda et Franciscum Stephani, consules dicti Hospitalis Novi Gerunde, die duodecima mensis octobris anno a natiuitate /42 Domini millesimo quadringentesimo quinto; presentibus testibus: Francisco Ramonet, portario domini regis, et Petro Vedruna, clerico /43 beneficiato in ecclesia Sancti Petri de Gallicantu Gerunde. Et per dictos venerabiles Dominicum Jurati abbate et capitulum dicte ecclesie, convocatos et /44 congregatos ut supra, die tercia mensis marcii anno a natiuitate Domini millesimo quadringentesimo sexto; presentibus testibus: discretis Francisco /45 Batist et Nicolao Dalmacii clericis beneficiatis in dicta ecclesia Sancti Felici Gerunde.

/46 Eg[Signe]o Petrus Pinos, notarius publicus auctoritate regia substitutus a Jacobo de Campolongo, publico ciuitatis, baiulie et vicarie Gerunde suarumque pertinenciarum notario, /47 hoc scribi, feci et clausi.

Conveni entre els jurats de Girona, els cònsols i el comanador de l'Hospital Nou, per una part, i Guillem Beuda, prevere i sagristà de l'esglèsia d'Ordis, com a administrador del col·legi de l'Hospital, almoines i obres pies instituides per Jaume Beuda, mercader de Girona, per l'altra a fi de reconstruir les cases del col·legi. (Fragment).²⁸⁵

A. Original: A.H.G., Hospital de Santa Caterina, pergamí 1232. Notari: Miquel Pere.
(Pergamí: 450 x 570 mm). Estat de conservació regular.

En nom de nostra senyor Deu capitols fets e concordats entre los honorables jurats de la ciutat, e consols e comendaor del Spital Nou de Girona de una part, e lo discret mossen Guillem /13 Beuda prevera sagrista de la esgleia de Ordis axi com administrador dels collegi, spital, almoines e obres pies instituides per lo dit deffunct daltra part, en la forma e menera següents:

Primerament los dits honorables jurats, consols e comenador a ple certiffi- /14 cats que lo dit honrat en Jacme Beuda induit per singular devocio que havie vers lo dit hospital en aquell e en contigüitat e sots una mateixa clausura de quell manna esser construïdes e hedifficades cases abils e sufficients a habitacio de dos preveres e de un collegi de cert nombre de /15 scolans lo qual collegi lo dit deffunct santament mana de sos bens esser instituit segons voluntat e certa ordinacio daquell deffunct a la qual del tot se refferen iatsia per construir e hedifficar cases e hedifficis al dit collegi expedients e necessaris temps ha fos stat assignat [...] ²⁸⁶ ad- /16 ministradors algun pati dins la clausura e cases del dit spital.

---

²⁸⁵ *S'han omès el principi i el final del document, escrits en llatí: la part inicial prenta les parts que firmen aquest conveni, i la part final resumeix els capítols acordats. Se segueix la numeració de les línies com si constessin els fragments en llatí esmentats.*

²⁸⁶ *El final d'aquesta línia ha quedat esborrat i no es llegeixen les darreres paraules.*

Empero haut sguart que lo dit pati era molt estret e en loc inabil, ara de nou ampliant e mellorant lo dit pati a la disposicio daquell donen consenten e atorguen liberalment e de bon grat [...] administra- /17 dors de les almoinas e obres pias demont dites empero [...] ²⁸⁷franch alou per fer construir e hedifficar les dites cases e hedifficis a del dit collegi lo pati o sol de terra açi designat, ço es començant de la paret construïda vers la part de çers de la casa de les /18 dones del dit spital e de la cantera de la dita paret vers sol ponent, contigua al Camí Reial vulgarment apellat Barcelones, dreta linia mesurant per un petit ort o verger qui ara es aqui e apres per lo camp al dit verger contiguu, lo qual camp lo dit spit- /19 tal novellament ha comprat den Arnau Flota hereu o successor den Petre Lombart quondam tintorer de Gerona e den Johan Vinyes perarire de la dita ciutat. E daquesta part conten en si lo dit pati de ample drete linia mesurant tretze canes e sis palms a /20 drete cana de Girona. Et apres començant de la paret [...] construïda en lo dit camp vers la paret de sol ponent ço es del loch on finen les dites tretze canes e sis palms de ample drete linia mesurant per lo dit camp e vinent vers la paret de sol ixent conten en /21 si lo dit pati de lonch onza canes de la dita cana; e de la part de sol ixent mesurant per lo dit camp del loch on fenexen les dites onza canes de lonch e canant de ampla drete linia tro a la paret del pati del spital, en lo qual pati acostumen de posar la len- /22 ya al servei del spital necessaria, conten en si lo dit pati de ample unze canes de la dita cana. E affronta tot lo dit pati segons dit es mesurat a sol ixent en la romanent partida del dit camp per lo dit spital comprat del dit Arnau Flora e partida en los patis del dit /23 Johan Vinyes, a mig die en les cases e pati del dit spital, a sol ponent en lo Camí Reial vulgarment apellat Barcelones, e a cerç en la romanent partida del dit camp que han comprada del dit Arnau Flora. E en lo pati damont dit los adiminstradors de /24 present e tota veguada que lus plaura construen, e construir, obrar e hedifficar pusquen totes aquelles cases qui a lur arbitra

---

²⁸⁷ *El plec del document ha malmès i foradat el pergami.*

e conexença seran utils e necessaries al demont dit collegi, e a tot ben avenir de aquell segons la dita voluntat e ordinacio del dit fundador /25 a la qual segons dit es se rafferem de tot en tot.

Item los dits honorables jurats consols e comenador donen consenten e atorguen als dits administradors plena facultat que puisquen fer e construir, a obs e servei del dit collegi, latrines qui discorreguen en la Bassa cons- /26 truida a servei de les latrines del dit spital, faent empero e hedifficar les dites latrines closes en tal menera que per aquelles nos puisse mirar vers les altres latrines del dit spital. E es conconcordat que la bassa de les dites latrines tantes veguades com sera necessari /27 sie modada e scurada a comunes despeses dels dits spital e collegi.

Item attes que lo dit deffunct ha ordonat que totes les persones del dit collegi hagen entrar e exir en les cases del dit collegi per lo portal del dit spital e no per altre porte, e que la clau del /28 dit portal tenga lo dit comenador e no altre persone per ço es concordat que en lo cap del menjador o reffetor del dit spital vers la part de ponent, ço es entre la cuina del dit spital e lo dit reffetor, equal de una archada qui aqui es sie feta entrada /29 e carrera per la qual los benefficiats e administradors, e los scolans e altres persones del dit collegi, e aximateix les persones del dit spital a lur propria voluntat pusquen entrar e exir. E es entes que los dits benefficiats, scolans e altres persones del dit collegi, /30 e aximateix los dits administradors del dit collegi, almoines e obres pies, qui vui son e per temps [seran],²⁸⁸ pusquen entrar e exir a lur voluntat en les cases del dit collegi per lo portal del dit spital per la dita entrada o carrera, en hora empero leguda o degu- /31 da; e que aquesta entrada o carrera sia empedrada de pera molar be e covinentment a coneguda del devall scrit mestra de la dita obra e messions comunes dels dits spital e obres pies.

---

²⁸⁸ *El plec del document ha malmès i foradat el pergami.*

Item es concordat, que per tal com lo dit menjador o reffe- /32 tor del dit spital per raho de la dita entrada o carrera sera disminuït e fet poch, que sia crescut lo dit reffetor affigint hi alguna casa qui vui es stabla e es contigua vers sol ixent al dit menjador, e que en altra part del dit spital sia mudada e feta /33 la dita establa. E aximeteix si per raho del dit collegi lo dit spital o los regidors daquell hauran e sofferran algun dan o dampnatge per enderrochament de parets que totes les cases en lo [loch]²⁸⁹ precedent e en aquests capitols expressades sien e hagen esser /34 fetes apres messions e despeses dels dits administradors de les dites almoines e obres pies sens messions e dampnatges del dit spital. Empero per cessar tota materia de debat es concordat que lo crexemenet del dit reffetor e la mutació de la dita stabla, /35 e la reffeccio o esmena del dit dan o dampnate hage tot açò a esser fet e complit a bon jui e conexença den Narcis Serra fuster e mestra principal de la dita obra. E per mort o deffeliment del dit Narcis Serra sie tot fet e servat a conexença daquell o da- /36 quels qui per los dits honorables jurats, consols e comenador, e per los dits honrats administradors de les dites almoines e obres pies a açò seran concordablement elegits. E açò fan e fer entenen los dits administradors sens perjudici e derogacio de la volen- /37 tat e ordinacio del dit deffunct ja sobra açò feta ab la qual en tot cas se entenen a conformar.

Item es concordat que totes les cases e hedifficis quis feran en lo dit pati o loch dessus mencionat e designat axi com han e haven esser fetes e fets a propies messions de la he- /38 retat del dit quondam honrat Jacme Beuda, que aximateix aquelles cases e hedifficis e pati sient propies e en sia franch alou del dit collegi qui en per tostemps faça continua residencia e habitancia en les dites cases e hedifficis e no en altre loch. E encara mes les dites cases e hedifficis e /39 pati sien en per tostemps a tot us e ampriu dels preveres, scolans e persones del dit collegi, e que los administradors de les dites almoines e obres pies,

---

²⁸⁹ *El plec del document ha malmès i foradat el pergami.*

qui ara son e per temps seran, per regonexer los preveres scolans e altres persones del dit collegi e axi con lurs plaura, segons lo dit quon- /40 dam Jacme Beuda ha volgut, pusquen star e habitar en lo dit collegi a lur volentat, entrar e axir en hores degudes; e tot aço sie fet fer sens contradicció e empexament dels administradors del dit spital e de qualsevol altres persones.

Item es avengut e concordat que totes /41 les obres faedors dins lo pati dessus confrontat se facen a cost e mession dels dits administradors e almoines e a proffit de aquelles conformants se pero de tot en tot ab lo voler del dit deffunct, e a tot be avenir del dit collegi e del dit spital.

Item es concordat que los /42 dits administradors de les dites obres pies en alguna subvencio de aquells treents florins que al dit spital costa lo camp demont dit que ha comprat per donar loc e manera als hedificis del dit collegi daren e paguaran de present al dit spital trenta sinch lliures /43 barcelonines.

7

1486, desembre 31. Girona

Ordinacions de comanador per a Jaume Escuder.

A. Original: A.H.G., Hospital de Santa Caterina, llibre antic 239, foli 2-4v. Notari: Nicolau Roca. (Paper: 310 x 220 mm). Estat de conservació regular.

Ordinaciones facte per Jacobo /2 Scuder electo in comendatorem et eius uxor.

/3 Noverint universi quod die sabbati ·XXXI· decembris anno a nativitate /4 Domini millesimo ·CCCCLXXX· sexto honorabiles domini²⁹⁰ /5 Eimericus de la Via, Micael Sepmana, Franciscus Barger, /6 Franciscus Terre, Micael Cavaller et Anthonius Karles /7 iurati anno presenti civitatis Gerunde finituri die presenti tanque /8 generales protectores, gubernatores et principales administratores /9 Hospitalis Novi Sancte Catherine civitatis prefate bonorum iurium /10 redditum et emolumentorum illius fecerunt super officio comande /11 dicti hospitalis ordinationes seguentes:

/12 E primerament los dits honorables jurats attenents quel venerable en Jacme /13 Scuder, mercader de Gerona, e madona Francina sa muller /14 foren elets, creats e constituits comenadors del dit hospital per /15 temps de dos anys qui lo dia present fineixen per que los dits honorables /16 jurats haguda informacio e plenaria certitud del bon regiment /17 e administracio de la dita comanda en lo dit hospital per los dits /18 marit e muller feta, ab tenor de la present, confiants de la bondat, /19 lealtat e discrecio dels dits conjuges, confirmen als dits Jacme Scuder /20 e Francina sa muller lo dit ofici de comanda e aquells de nou /21 creen, constituexen, nomenen e ordenen per comenador e comenadriu /22 del dit hospital per temps de dos anys primer vinents e /23 comptadors ço es del primer de janer any M CCCC LXXX VI, /24 manant e apres a beniplacit dells ab les qualitats e condi- /24 cions seguentes:

Ordinació de 25 de febrer 1437²⁹¹.

/25 E per tant com per lo consell general de la dita ciutat fonch ordonat /26 segons appar ab carta a XXV de febrer any mil CCCC XXX VII /27 que lo comenador del dit hospital no reeba [diners, gra]²⁹² ni altres emoluments /28 al dit hospital pertanyents si no per [mans

---

²⁹⁰ 1486 decembris 31 *escrit al marge esquerra.*

²⁹¹ *Escrit al marge esquerre amb lletra i tinta diferent.*

²⁹² *Aquí hi ha un forat que afecta el centre de les sis darreres línies de cada foli.*

del procurador] del dit hospital, /29 ordenen quel dit comenador no [puga ni gos tolra] diners, gra /30 o altres emoluments del dit hospital [ans aquels] integrament /31 pervenguen en mans del procurador [del dit hospital], lo qual procurador /32 haia e sia tengut donar o luirar [al dit comanador] tots e quants /33 diners lo comanador haura [mester per fer la provisio] a los sorts [foli 1v.] e malalts, infants, fols e altres tots en lo dit hospital habitants /2 axi de manjar com de beure e per fer provisio de aines de vidra, /3 de terra o de fust, o de lenya a ops de la dita casa; hec per fer /4 conresar los orts, terres, honors, vinyes e possessions qualsevol quel /5 dit hospital ha en la dita ciutat. Provehit encara quel /6 comenador haia e sia tengut comprar carn e peix ab albarans e /7 no en altra manera, e que ab albara fassa fer sabates al /8 sabater del dit hospital a ops dels habitants daquell, e cosir al /9 sastre les robes o fer fer aines al ferrer, los quals al- /10 barans sotscrits per ma dels honorables consols del dit hospital o del /11 hun dells. Declarat encare que si al dit hospital sera portat /12 gra, guallines, oli o altres vitualles de rendes del dit hospital /13 i per altra via que lo dit comenador haia e sia tengut dins /14 spai de dos jorns aquelles coses denunciar al dit procurador qui /15 daquelles fassa reebuda en sos comptes. E declarat quel dit /16 procurador haia e sia tengut liurar al dit comenador de les /17 vitualles al dit hospital necessaries tanta quantitat com lo /18 dit comenador afermara haver necessaria. E sien tenguts /19 los dits procurador e comanador tenir daço compte e donar rao /20 segons devall sera specificat. [Mes avant sia tengut lo dit comenador] metre /21 a la caixa de santa Catherina tots diners de ofertes, adoracio, de creu, /22 de acaptiri del cami, de candeles e totes altres peccunies a la dita sglesia /23 provinents, e mes dins dos jorns sia tengut liurar al dit /24 procurador ço que en diners procheira del acaptiri per la ciutat, a fi que per /25 los comptes del dit procurador sia trobada la veritat de la valor /26 e summa dels emoluments del dit hospital.

/27 E mes lo dit comenador es tengut scriure en son libre de comptes /28 tot lo gra que cullira en les terres e possessions del dit hospital, /29 axi qui son en la dita ciutat com al castell de Barbavella, designant /30 en qual camp [ne hauran] cullides tantes mesures, e axi mateix /31 oli de la culleta [del dit castell e] avellanes hoc, e quant oli hi /32 haura cullit lo [procurador e les jor]nades. E mes avant continuar /33 quant vi haura [fet del dit castell] per jornades distinctament /34 e lo gra que molra, [aximateix stoiant] los albarans del pesador de la farina /35 a fi que tant per los [consols com] oidors de comptes puixen [foli 2] clarament e facil esser trobada la veritat de reebudes e despeses de les dites coses.

/2 E mes lo dit comenador sia tengut scriure e continuar per /3 jornades en lo dit libre de sos comptes ço que rebra en diners del /4 dit procurador, e per semblant continuar per jornades distinctament /5 ço que despendra per la provisio del dit hospital, segons es dit dessus; /6 e aquests comptes ab apoques e albarans e cauteles necessaries /7 e oportunes exhibira cascun any per lo mes de febrer als oidors /8 dels comptes de la dita ciutat hoc, e sera tengut comunicar los als /9 honorables consols del dit hospital tota vegada que demanats /10 seran.

/11 E mes lo dit comenador es tengut quant al companatge necessari /12 als habitants en lo dit hospital servir aquells capitols qui sobre /13 la taxacio del ordinari son stats fets en passat, declinant abans /14 a menys que a mes, fins aci sovin es stat fet exces considerant lo dit /15 comenador que en fie ous e altra companatge monte la dita taxacio /16 e no pus segons que en los dits capitols apar.

/17 E mes lo dit comenador no gos prometre tenir ni acullir en lo dit /18 hospital hostes alguns qui mengen en la dita casa mes avant de /19 hun dinar o sopar, prevelguts que en aço no son entesos per hostes /20 les leteres o nodridores dels infants del dit hospital ne

lurs marits, /21 car costuma loable de la dita casa es que atals es donat a manjar, beure e /22 loch per a dormir quant a la dita casa arriben e venen.

/23 E mes lo dit comenador hoc la comanadora sien tenguts star /24 a tota ordinacio dels honorables jurats e consols del dit hospital, /25 qui son protectors e governadors daquell. E lo dit comenador anant fora la casa es tengut a portar als pits, a la part squerra, lo /26 senyal del dit hospital sobre la roba sobirana. E son /27 tenguts los dits comenador e comanadora tractar caritativament /28 e fraternal tots los pobres de la dita casa e en aquella declinants o arri- /29 bants, axi sans com malalts, [axi infants com] folls, provehint /30 los de totes coses necessaries [ço es als sans de lit e] als malalts de /31 totes coses iuxta la ordinacio del [metge de la casa] casa sens mudar /32 e fluxar hi res.

/33 E mes lo dit comanador [e comanadora son tenguts] tenir ab /34 inventari los bens del dit hospital, [lo qual sera fet] [foli 2v.] entrevenint hi los dits honorables consols al qual inventari seran /2 per avant continuats e afigits tots altres bens mobles qui al /3 dit hospital pervindran, ara hi vinguen per lexa, donacio o compra, /4 en lo qual empero mobla no son compreses aines de casa de fust /5 o de terra.

/6 E mes lo dit comenador es tengut continuar al libre dels infants, /7 qui es en dit hospital, la jornada que algun infant hi sera aportat /8 designant la hora e lo nom, e quines robes portava, e la edat; /9 e si albaran porta aquell sia ben stoiat e ficat a la /10 carta del dit libre a ont aço scriura. E axi mateix es tengut /11 scriure a qui sera comenat per aletar, e quines robes li seran donades, /12 e quant deu haver de salari per jorn ço es: hun reial fins que haia /13 latera ordinaria a rao de any de vuit liures, e fora llet /14 a quatre lliures per any. Empero si l'infant sera malalt o mal de nodrir ve a /15 discrecio del dit comenador afigit alguna cosa als dits salaris. E en /16 aquell mateix sera scrit tota vegada que s'esdevendra mudar tal infant /17 de una casa a altra per nodrir hoc e les robes que apres li seran donades. /18 E

mes avant es tengut lo comenador scriure axi mateix lo /19 canalar de la carta ab que apres sera afermat per star tal infant /20 ab senyor, declarat quel dit comenador no ha potestat de collocar algun /21 dels dits infants ab senyor sens intervencio dels honorables consols /22 del dit hospital o de la major part. E mes es tengut scriure /23 lo dit comanador la jornada que aquell infant moria, e si /24 moria en lo dit hospital, a ont. E mes es pertinent e necessari /25 que alli mateix sia continuada la jornada que tal infant o infanta /26 sera collocada a matrimoni, e ab qui e ab quant a dot, e en poder /27 de qual notari son les cartes nupcials, designant quant de dit /28 dot ha esser restituit al dit hospital en cas que tal alumpna /29 moris sens infans qui no pervinguen en edat de fer testament.

/30 E mes lo dit comenador es tengut que com algun pobre malalt /31 vindra al dit hospital [present lo] rector de la capella si en la /32 casa sera, e sino [hi sera present l'altre] capella de la casa, scriure /33 en hun libre apellat [dels malalts] los bens que aquell portava, e aquells /34 en vers si prenga [en la propdita ca]sa; e com lo dit malalt /35 o malalta sera [gorit aquells] integrament li restituesguen /36 present la hu dels capellans [segons es dit desus]. E si s'esdevendra [foli 3] aquell malalt morra, sia escrita la jornada, e de les robes daquell /2 lo dit comenador sera tengut donar raho als honorables consols, /3 declarat que tota moneda d'or e d'argent o perles lo dit comenador /4 dins spai de tres dies es tengut liurar a lo dit procurador present /5 la hun dels dits preveres segons es dit dessus.

/6 E per tant com ab antich los comenador e comenadora eren donats /7 e lurs bens eran adquirits al dit hospital, es ara delliberat e ordonen /8 los dits honorables jurats que los dits comanador e comanadora puixen /9 fer tota lur voluntat e disposicio dels bens lurs propis que ara /10 han e per temps hauran, axi en vida com en mort, hoc e que /11 puixen elegir lur sepultura ali on benvist lus sera, axi com si /12 lo dit ofici no obtenien. E mes avant volen e ordonen los dits /13 honorables jurats que als dits comenador e comenadora sia feta tota

honor e s'alegren de totes preeminencies quels altres coma- /14 nadors e comenadores fins aci han hagudes sens lesio empero e perjudici /15 dels capitols en les presents ordinacions contenguts. E per salari /16 e treballs lurs haien dels dits dos anys XXX liures, ço es XV liures per any /17 entre abdos. E ultra aço seran alimentats dels bens del dit /18 hospital, axi sans com malalts, de menjar e de beure, car lo /19 calsar e vestir lur haran a fer de lurs bens e no a despensa /20 del dit hospital.

/21 E mes, per obviar al esdevenidor scandol qui seguir se poria, es ordenat /22 quel dit comenador no gos ni presumesca presentar rector ne /23 beneficiat de la casa o altra ha presentacio del dit comenador pertanyent /24 com sesdevendra aquells vacar sens intervencio dels honorables consols /25 o de dos daquells o un altrament ell ho attentas tal presentacio /26 fos invalida e nulla car ab los presents capitols li nes abdicada /27 e tolta tota potestat expressament.

E mes los dits comenador e comenadora son tenguts conservar los bens /27 mobles del dit hospital e aquells [tractar utilment e] profitosa, e /28 aquells integrament restituir [com demanats lurs] seran tota dilacio /29 e exceptio a part posades, hoc e [si per los oidors de comptes dessusdits] sera trobat /30 que les rebudes de diners per lo [comanador fetes de mans] del dit procurador /31 montaran mes que les despeses [per ell legitimament] fetes, aquella /32 mes quantitat la qual sera [tornador restituiran] e realment [foli 3v] liuraran al procurador de voluntat dels honorables consols. /2 E per aço attendre e complir faran obligacio de tots lurs /3 bens presents e sdevenidors en juraran, e lo dit comenador ne /4 prestara homenatge. E mes avant lo dit comenador e comenadora /5 juraran e prometran tenir e servir los dessus dits /6 capitols e ordinacions e cascun daquells tant com a cascun /7 dells sesguardara.

/8 E mes per liurar lo dit comenador de passio e congoixa e ingra- /9 titud que venir li porien entrevenint en lo consell de la /10 ciutat predita, e que complaent als uns descomplagues als altres /11 ciutadans daquela de on poia seguir perpleix al dit comanador, /12 per ço ordonen los dits honorables jurats e consell que lo dit comanador /13 en cas que elet fos de consel no puga entrevenir en lo dit consell /14 ne jurar aquell.

/15 Facte fuerunt dicte ordinationes per honorabiles iuratos prenomatos /16 intus scribaniam domus Consilii civitatis Gerunde personaliter /16 existentes presentibus et ad hec vocatis me Nicolao Rocha notario /17 publicco et scribe Consilii civitatis prefate et testibus videlicet /18 Petro Jacobi et Francisco Boer virgariis honorabilum iuratorum Gerunde; /19 quibus ordinationes factis dictus Jacobus Scuder electis in /20 comendatorem dicti hospitalis ibi [...] et [Francina]²⁹³ eius uxor /21 in comendatricem electam acceptantes dicta officia cum condicionibus /22 corporalis et ordinationibus premissis convenerunt e promisserunt /23 dictis dominis iuratis et eorum succesoribus pro indicto officio [...] /24 fideliter legaliter cui computa redde reliqua et omnium restituit. /25 Et nichilominus omnia e singulis indictis capitulis et ordinationes promisserunt /26 attendere et observare. Et²⁹⁴

8

[1486, desembre, 31]. Girona.

Jurament del càrrec de comanador per part de Jaume Escuder i de la seva muller Francina.

---

²⁹³ *Espai en blanc.*

²⁹⁴ Segueixen tres línies que no es poden llegir donat que la tinta, extremadament ferrosa, ha desdibuixat les lletres.

A. Original: A.H.G., Hospital de Santa Caterina, llibre antic 239, foli 5. Notari: Nicolau Roca. (Paper: 310 x 220 mm). Estat de conservació regular.

[foli 5] Oficio comendatoris pro Jacobo Scuder et eius uxor.

/2 Noverint universi quod nos Eimericis de la Via, Micael Sepmana, /3 Franciscus Barger, Franciscus Terre, Micael Cavaller et Anthonius /4 Carles iurati civitatis Gerunde nomine nostro et universitatis dicte /5 civitatis Gerunde, ad quam regimen totale Hospitalis Novi dicte /6 civitatis ac gubernacio et administracio bonorum e iurum eiusdem /7 pertinent et spectat, gratis et ex certa sciencia inspecta necessitate /8 et utilitate hospitalis predicti et pauperum eiusdem, ad honorem Dei /9 a prima die ianuarii proxime venturi ad duos annos inde sequentes et /10 venturos tempis e lapsis ad beniplacitem honorabilum iuratorum dicte civitatis /11 qui fuerint vel maioris partis ipsorum, ponimus, ordinamus et constituimus /12 vos venerabilem Jacobum Scuder, mercatorem civis Gerunde, comendatorem /13 gubernatorem seu administratorem dicti Hospitalis Novi et pauperum eiusdem /14 et omnium bonorum et rerum hospitalis predicti et dominam Francinam uxorem /15 vestri dicti Jacobi Scuder in comendatricem iuxta seriem et tenorem /16 quorundam capitulorum per nos die presenti in posse notari subscripti factorum /17 et per vos firmatorum et servari promissorum. E mandantes et iniun- /18 gentes vobis ac in Domino exortantes ut dictum hospitale quod ad /19 honorem Dei et sustentacionem pauperum et infantium repositorum /20 e ad pios usus constructum et edificatum est et res et bona /21 eiusdem hospitalis et pauperes eiusdem et infantes ibi repositos /22 et reponendos regatis, procuretis, gubernetis et administretis /23 bene, diligenter sollicite et utiliter et procuretis utilitatem et /24 comodum ipsius hospitalis et negocia eiusdem et pie tractetis pauperes /25 eiusdem et infirmos et infantes ibi repositos et

reponendos et eis /26 provideatis de bonis ipsius hospitalis ac vobis ipsis /27 et donatis eiusdem hospitalis. Et inventarium vos dictus comendator /28 faciatis de bonis et rebus prefixi hospitalis et reddatis compotum /29 bene et fideliter nobis et succedentibus [...] ²⁹⁵ officio /30 de omnibus que gesseritis expend[eritis et administraveritis] quandocumque /31 et quocienscumque inde [fueritis] requisitus ac servetis /32 ordinationes prefatas ac [...] vestra comendatorie /33 quascuis constitutiones ordina[ciones per consules] dicti hospitalis de /34 assensu iuratorum dicte civitatis [ibi factas et faciendas et omnia] alia [foli 1v.] et singula diligenter, fideliter et utiliter et compleans que per /2 comendatorem et comendatricem in ipso hospitali positos et constitutos /3 per honorabiles iuratos processores vestros fieri debent et consueverent. /4 Et nos volumus per nos et successores nostros et promittimus vobis /5 quod provideatur vobis de bonis dicti hospitalis durante tempore /6 dictorum duorum annorum et exposit ad beniplacitum antedictum tam /7 in sanitate quam infirmitate et virtute; et quod dabitur vobis pro /8 [...] prout in ordinationibus predictis est contentum obligando /9 ad hec vobis omnia bona dicti hospitalis ubique habita et habenda. /10 Volentes e mandantes cum hoc presenti publico instrumento vicem gerenti /11 [...] in hac parte pauperibus, infirmis et donatis dicti hospitalis /12 presentibus et futuris et aliis universis et singulis quos presens /13 tangit negocium vel tangere poterit in futurum pro vos dictum Jacobum /14 Scuder pro comendatore et vos dictam dominam Francinam pro comendatricem /15 dicti hospitalis habeant, teneant et [respondeant]. Et vobis et vestrique [satisfaciant] /16 pareant et obediant prout aliis comendatoribus et comendatricibus /17 domus dicti hospitalis parere et obedire solitum est atque debet. Et /18 nos dictus Jacobus Scuder et [Francina] ²⁹⁶ eius uxor ad honorem /19 Dei et salutem animarum nostrarum sponte recipientes dictam comendatoriam /20 et administracionem dicti hospitalis et pauperum et bonorum eiusdem /21 sub forma premissa et

---

²⁹⁵ Forat que afecta la part central de les quatre darreres línies del foli.

in dictis ordinacionibus contenta ac predicta /22 omnia et singula laudantes et firmantes, promittimus vobis /23 dictis honorabilis iuratis quod dictum hospitale, res et bona eiusdem, et pauperes /24 et infirmos eius et infantes ibi repositos et reponendos et eis /25 ac donatis per vos vel per consules dicti hospitalis ibi receptis et /26 recipiendis et aliis necessitatibus dicti hospitales. Et inventarium /27 faciam ego dictus Jacobus Scuder de bonis eiusdem et reddam /28 computum bene et legaliter vobis vel consulibus dicti hospitalis quandocumque /29 inde fuero requisitus de omnibus per me gestis receptis et administratis. /30 E nos ambos dictus Jacobus Scuder et Francina conjuges servabimus /31 ordinaciones pre[atas]²⁹⁷ et ordinaciones dicti hospitalis /32 factas, et omnia [alia singula] bene diligenter et utiliter faciemus, /33 e attendemus et [complemus que per] comendatorem et comendatricem /34 dicti hospitalis fieri [consueverunt et debent]. Et si forte pro defectu [premissorum] /35 dampnum aliquod vel [interesse sustinueritis] vos dicti honorabiles domini /36 [...] ²⁹⁸

1487, gener, 5. Girona.

Ordinacions per al procurador Dalmau Ombert.

A. Original: A.H.G., Hospital de Santa Caterina, llibre antic 239, foli 89v.-90. Notari: Nicolau Roca. (Paper: 310 x 220 mm). Estat de conservació regular.

---

²⁹⁶ Buit de 2 cm.

²⁹⁷ Forat que afecta la part central de les quatre darreres línies del foli.

²⁹⁸ La pàgina que segueix ha desaparegut i, per tant, no conservem el final del document..

Ordinaciones pro Dalmacio /2 Ombert procuratorem hospitalis

/3 Noverint universi quod ego Dalmacius Ombert notarius regius civis /4 Gerunde sciens et attendens vos honorabiles viros dominos Jacobum /5 Rafaelis, Silvestrum Lor, Narcissum Ferran, Anthonium Domenech /6 et Petrum Torrent iuratos dicte civitatis Gerunde unacum honorabili /7 Joanne Cerda [consulo] vestro inde absente constituisse et creasse me /8 dictum Dalmacium Ombert procuratorem et administratorem generalem Hospi- /9 talis Novi Sancte Catharine dicte civitatis Gerunde ad biennium /10 quod [urrere] incipiet die primo januari proxime venturi cum instrumento /11 confecto in posse notarii subscripti die presenti et subscripti et ulterius /12 vos prefati domini iurati quasdam fecistis ordinaciones circa regimen /13 et exercicium mei dicti procuratoris quas ego habeo et teneat sequi et /14 servare pro quorum ratihabicione et observacione prestare teneat /15 caucionem sequentem teneat vero dictarum ordinacionum est huiusmodi:

/16 Primerament ordonen los dits honorables jurats que lo procurador el /17 dit hospital qui vull es esta per los honorables jurats elegits e /18 constituit ço es lo venerable discret en Dalmau Ombert notari reual /19 ciutada de Gerona sia tengut anar vesitar lo dit hospital una /20 vegada o dues la sepmana. E aço a fi qe sa presencia e ab tota veritat /21 se puixe de les necessitats occorrents al dit hospital e al regiment /22 de aquell, e los pobres mallats qui aqui seran haian forma de /23 poder dir per supliment de lurs necessitats.

/24 Item ordonen que lo dit procurador des emoluments, rendes, peccunies /25 e bens del dit hospital pach los carrechs e deutes del dit hospital /26 distribuint aquells segons sa discrecio a les necessitats occorrents /27 del dit hospital.

/28 Item ordonen que lo dit procurador qui es novament consituit e de qui /29 avant sera haia metra e posar cascun any en la fi dels comptes /30 que donarar los rossechs dels censos, censals, bens e deutes del dit /31 hospital. E en aço sia tengut lo dit procurador en

virtut de la /32 obligacio e caucio migensat iurament quen prestara per observacio /33 de les presents ordinacions.

[foli 1v.] Item ordenen que lo procurador qui ara es e per temps sera haia per sos treballs /2 e salari de procurar, governar e administrador la dita procuracio dotze /3 per liura de diners de tot ço que per virtut de la sua procuracio e potestat per lo dit /4 hospital reebra exigira e n'exequitara e no pus avant. E los oidors dels seus comptes /5 no li admeten algun altra salari, remuneracio, ne paga, ni paper, ni tinta, ni comptes /6 ni translata de comptes, los quals comptes e transla daquells haia fer lo dit /7 procurador per lo dit salari de dotze diners per liura. Revocant amb la present /8 totes ordinacions ab les quals maior salari al dit procurador fos constituit /9 fins aci e de tot gra, vi, oli, legums e altres coses que reebra haia a la /10 dita raho de dotze diners per liura e part aço haia son batliu segons es aco- /11stumat.

/12 Item ordenen que daquiavant lo procurador del dit hospital qui ara es e sera /13 per temps en los seus comptes de un any no pugua esser cobrador pus avant /14 de vuit liures atesa la concorrensa del temps e en altra manera si lo /15 contrari fara lo que mes hi sera no li sia admes en deute ne pagat per /16 dit hospital en alguna manera. E aço sia tengut observar lo dit procura- /17 dor en virtut del jurament per ell prestador per observacio de les presents /18 ordinacions, inibint als oydors dels comptes que en altra manera no li /19 puxen passar e definir los seus comptes que en altra manera no li puxen /20 passar e definir los seus comptes. Entes empero e declarat que totes despeses /21 fetes per exequicions haian esser pagades e admesses al dit procurador.

/22 Item ordenen quel dit procurador qui ara es e sera sia tengut posar en /23 compte totes rebudes e dades que fara en lo libre dels comptes que menara /24 per lo dit hospital ço es ço que reebra dins Gerona dins dos dies e lo que /25 reebra fora Gerona dins altres dos

dies apres que sia tornat e aço haia /26 a fer e servir en virtut del jurament per ell prestador per observacio de les /27 presents ordinacions.

/28 Item ordenen que tot temps e cascuna vegada que los jurats e consols o qual- /29 sevol dells volran veure l'original dels comptes del dit procurador ço es de /30 rebudes e despeses lo dit procurador sia tengut exhibir e mostrar aquell /31 de continent als sobredits jurats e consols e qualsevol dells en virtut /32 del dit jurament.

/33 E mes ordenen que lo dit procurador qui ara es e per temps sera haia e sia [foli 2] tengut en la fi de cascun mes anar al dit hospital per comptar ab lo comanador /2 nador sobra la despesa que lo dit comanador ha fer en la dita casa. E si lo /3 dit comanador haura mes despeses que rebut que lo dit procurador li /4 haia a fer degut compliment a le despesa del dit mes.

/5 Item ordenen los dits honorables jurats que lo procurador no pugar fer /6 arrendaments de delmes ni de rendes algunes ne de cases, terres, ni /7 possessions del dit hospital sino ab intervencio o consentiment dels dits /8 honorables jurats o dels honorables consols.

/9 Item ordenen que en lo principi de cascun bienni se haia reguoneixer /10 inventari del dit hospital [sino ab intervencio e consentiment]²⁹⁹ E aço /11 se haia fer per hun jurat e hun consol ensemps ab lo procurador /12 qui en virtut del dit jurament per ell prestador haia aço solicitar /13 e instar.

/13 Item ordenen que lo procurador qui ara es e per temps sera sia tengut /14 en virtut del jurament per ell prestador per observacio de les presents ordi- /15 nacions que tots los negocis ço es capbreus, regoneixences, arrenda- /16 ments, apoques, stabliments fins difinicions, procuracions, inventaris /17 o encants e altres qualsevol afers del dit hospital de

---

²⁹⁹ Tatxat

ques hagen a fer /18 actes o cartes que los hagen a fer en poder del scriva e notari del Consell /19 e jurats de la dita ciutat qui ja per los jurats e consell es ordenat /20 a fi que la examinacio dels comptes se puixen veure e regonexer /21 per los oidors de comptes o qualsevol regidor o administrador de la /22 dita casa del dit hospital pus facilment e promta los afers del /23 dit hospital en hun libre o manual quel dit noari acostuma /24 tenir per dits afers.

/25 Item ordenen los dits honorables jurats per bons e deguts respectes que lo dit ofici /26 de procurador general sia dequi avant biennal lo qual bienni comensara /27 lo primer dia de janer prop vinent any Mil CCCCLXXXVIII. /28 E mes ordenen que lo procurador del dit hospital ja es creat e constituït /29 en lo bienni qui ara comensa e d'aqui avant sera ans que vos de la dita [foli 2v.] procuracio haia prestar idonea caucio e prometra de haver se be e leialment /2 en lo ofici de la dita procuracio a tota utilitat e profit del dit hospital tot /3 profit de aquell en quant pora e cerquant e tot dampnatge squivant. /4 E que restituïra al dit hospital tot ço que restituïr e tornar sera /5 tengut segons la difinició de sos comptes dins vuit jorns apres que /6 li sera feta la fi per los oidors de comptes per la qual raho e per observacio /7 de les coses en les presents ordinacions contengudes obligara la sua /8 persona e tots los seus bens, e donara fermances idoneas a coneguda /9 dels honorables jurats de les quals fermances haia esser una la muller /10 del dit procurador sin haura.

/11 Item decalran los dits honorables jurats que en cars que lo dit procurador /12 haia anar fora la ciutat de Gerona per demanar, exhigir e haver /13 diners o bens del dit hospital que al dit procurador sia pagada la /14 despesa dell e de la cavalcadura que menara e lo loguer de aquella /15 per lo dit hospital. Empero tal anada haia a ser ab voluntat e licencia /16 dels honorables jurats de la dita ciutat o de la maior partida daquells.

[1490].Girona.

Inventari dels béns de l'hospital fet pel comanador Pere Bosc i la seva muller.

(Fragment).

A. Original: A.H.G., Hospital de Santa Caterina, llibre antic 239, foli 165v.-168.

Notari: Nicolau Roca. (Paper: 310 x 220 mm). Estat de conservació regular.

Primo en la casa del archiu /2 del dit hospital foren trobades /3 les coses següents:

/4 Primo una plana de ferro. /5 Item una squella per acceptar. /6 Item dos peus de bacins de coure e una ansa. /7 Item una servellera. /8 Item hun pern de ferro. /9 Item dues barrines e hun punxor. /10 Item hun ferro de lança sotill. /11 Item hun ferro destasella. /12 Item hun pany sens claus. /13 Item hun troçet de ferro. /14 Item una gabria trencada. /15 Item hun axadell trencat. /16 Item hun golf de ferro. /17 Item una baga de ferro. /18 Item dos trossos de bagues. /19 Item una sivella. /20 Item una faus bosquera sens manegue. /21 Item unes tenayes de laurar quis tenen. /22 Item altres teneyes quis tenen. /23 Item altres teneyes. /24 Item hun forrolat. /25 Item hun pany. /26 Item quatre bagues de ferro grans e una migensera. /27 Item una servellera. /28 Item una plana tota de ferro. /29 Item hun barral de costat. /30 Item gorniments de finsetres. /31 Item molt ferrament menut. /32 Item hun barrill. /33 Item una barra o listo de fust pintat. /34 Item una servellera calada. /35 Item hun barral de triaca buit. /36 Item dues vergues de ferro. /37 Item hun canalobre de ferro. /38 Item una cadena de ferro. /39 Item dua altre cadena largue de ferro. /40 Item hun altre cadena. /41 Item hun trosset de vergue de ferro. /42 Item unes cuirasses sotils. /43 Item unes altres cuirasses

dolentes. /44 Item hun martell. /45 Item unes tanalles. /46 Item unes altres tanalles. /47 Item una ballesta de ferro. /48 Item tres manilles en que na unes sens pern. /49 Item hun collar de ferro ab grillons. /50 Item una spatula de ferro. /51 Item huns grillons. /52 Item una brida. /53 Item una barral de vidre. /54 Item hun sint de ballesta. /55 Item hun libre de paper en que son los Evangelis. /56 Item hun missal de paper. /57 Item dos canalobres. /58 Item unes ores de paper. /59 Item un caixo lonch ab algunes coses. [foli 2] Item hun libre en que son continuats los infants. /2 Item hun altre libre vell dels infants. /3 Item hun altre libre en que son continuats los malalts. /4 Item hun bací de leuto per acaptar. /5 Item una cullera d'argent. /6 Item tres caxes. /7 Item dues caxetes. /8 Item una podedora. /9 Item un bancal groch e vermell sotil. /10 Item hun cubertor de diverses colors sotil. /11 Item una sort de li e stopa.

/12 En lo armari:

/13 Item una tovallola blanca ab listes de serrells blancs. /14 Item una tovallola stacarada. /15 Item una altre tovallola blanca ab trens negres e vermelles. /16 Item una altre tovallola blanca ab listes texides. /17 Item hun mantell de la Verge Maria folrat de tela verda. /18 Item una casulla verda de seda brodada de ceda. /19 Item una tovallola de seda ab diverses colors folrada de tela. /20 Item hun pali de vellut antich blau ab lo senyal de Santa Caterina. /21 Item una tovallola de vellut vermell ab frange entorn ab lo /22 senyal de sancta Caterina. /23 Item hun pali de domas blau ab lo senyal al mig. /24 Item una casulla vermella de vellut ab franges dor ab /25 senyal de moles ab stola maniple e sinyell. /26 Item hun frontal de vellut vermell ab senyal de fulla de /27 parra ab sa frange de moltes colors [foli 2v.] . /2 Item hun pali de vellut vermell brodat ab senyal de moles ab floca- /3 dura quis te ab dit pali. /4 Item una tovallola blanca obrada de ceda vermella. /5 Item una altre tovallola blanca ab caps de ceda e imagens. /6 Item una altra tovallola blanca ab obres morisques. /7 Item una altre tovallola blanca ab listes vermelles e negres. /8 Item una casulla antique de ceda de

diverses colors. /9 Item una capa de fustany. /10 Item una casulla de ceda groga sotil folrade de tela blanca. /11 Item una vanoveta de ceda qui serveix a cobrir los infants morts. /12 Item hun saquet ab stoles e maniples vells. /13 Item una corona antique per la Verge Maria de or barberi. /14 Item una vanova o cubertor per morts ab listes vermelles. /15 Item hun cubertor blanch ab les ores de ceda folrat de tela. /16 Item una tovallola tota squinsada. /17 Item dos draps de li a manera de tovalles en que stan dues casulles. /18 Item hun pali vell de ceda squinsat ab barres verdes e leonades. /19 Item unes tovalles blanques ab aucells vermells.

/20 En lo altre armari:

/21 Primo la custodia dargent ab una creu patita dargent e una /22 tovallola blanca en que sta envoltada. /23 Item hun calzer dargent daurat ab les armes de la ciutat ab sa patena e una tovallola listada en que sta envoltat. /24 Item dues canadelles dargent. /25 Item una creu dargent ab botons dargent en cascun cap ab una tovallola /26 en qui sta envoltat. [foli 3] Item hun caxonet ab algunes reliquies. /2 Item hun tancador dargent. /3 Item hun coffret petit sens cubertor. /4 Item hun oratori ab image de Nostra Dona qui sta a les spatles. /5 Item hun libre scrit prim scrit en pergami.

/6 En la entrada:

/7 Primo una caixa en que stan les stopes dels malalts. /8 Item una cazeta qui sta detras la porta. /9 Item hun banch patit. Item una caixa ab pany e clau. /10 Item una creu de fust. /11 Item una scala ab tretze scalons. /12 Item una arada ab rella e sos arreus. /13 Item dues carregues de tirar garbes. Item una colgue ab pots. /14 Item una caxeta. /15 Item una cadira per los malalts. /16 Item dos dabanells ab vergues de ferro. /17 Item hun straber de spadar li. /18 Item una bigue. /199 Item hun coffer ferrat vermell.

/20 Item en lo pati del pou:

/21 Primo hun banch gran. [*foli* 3v.] Item dues axades. /2 Item dues pales de ferro. /3 Item una falç bosquera. /4 Item hun magaiell. /5 Item hun axat. /6 Item hun rastell ab sis pues. /7 Item quatre canells. /8 Item hun poal de coure al pou. /9 Item hun oratori de Sent Cosma e Sent Damia. /10 Item una destral gran. /11 Item una rella de ferro. /12 Item dues dailles la una dolenta. /13 Item quatre sarries. /14 Item cove de canye. /15 Item una fanga molt dolenta. /16 Item una serra desfeta. /17 Item una ganiveta de tallar. /18 Item hun poday per carnsalada. /19 Item una pala sens manech sotil.

/20 En la stable:

/21 Item dos muls la hu de pel de rata de edat de X fins en XII anys /22 e hun altre gris ha nou anys ab lurs bastis e squelles e morrals. /23 Item hun ase ab son last. Item dos [barbs] dolents. [*foli* 4] Item dues flassadotes trosaiades e tres trossos de flassades.

/2 En lo seller:

/3 Primo una tina gran. /4 Item hun vexell de coure. /5 Item tres botes de mena. /6 Item una samal entira altre desfeta. /7 Item hunambut. /8 Item quatre miges botes de fust. /9 Item tres gerres de tenir vi. /10 Item hun armari gran per tenir lo pa. /11 Item tres piques de pedra. /12 Item mige bota sotil. /13 Item una tramostera de terra. /14 Item una barra de ferro ab quatre ganxos. /15 Item dos poals de tenir oli de terra. /16 Item una pitxera dastany. /17 Item un poal de coure petit. /18 Item hun canalobre sotil de ferro. /19 Item una caixa sotil. Item tres botes de fust. /20 Item mes dos porchs salats. /21 Item huns alambits.

[*foli* 4v.] En la sala:

/2 Primo una taula ab sos capitells per mengar lo comenador e capellans. /3 Item una altre taula per la companya. /4 Item una caxota. /5 Item hun banch. /6 Item dos banchs per la taula maior. /7 Item dos cavalls de ferro per lo foch. /8 Item un aster de ferro. /9 Item hun

forroill. /10 Item huns bostes. /11 Item banch petit de seure. /12 Item hun banch gran. /13 Item una bassina de tinell ab tes peus. /14 Item mes hun banch. /15 Item dos [...] ³⁰⁰ a la cuina.

---

³⁰⁰ Buit de 2 cm.

BIBLIOGRAFIA

- J. A. Adell, "L'hospital de pobres de Santa Magdalena de Montblanc i l'arquitectura hospitalària medieval a Catalunya" a *Acta Mediaevalia* 4 (1983), pàgs. 239-263.
- J. Agrimi, C. Crisciani, "Charité et assistance dans la civilisation chrétienne médiévale" a M. D. Grmek (dir.), *Histoire de la pensée médicale en Occident. I: Antiquité et Moyen Age*, Paris, 1995., pàgs. 151-174.
- Alimentació i salut a la Catalunya medieval*, Barcelona, 1988.
- A. Altisent, *L'Almoina Reial a la cort de Pere el Cerimoniós*, Barcelona, 1969.
- M. J. Arnall, *Lletres reials a la ciutat de Girona (1293-1515)*, Barcelona, 2000, 2 vols.
- Assistance et charité*. Cahiers de Fanjeaux 13, Toulouse, 1978.
- C. Batlle, M. Casas, "La caritat privada i les institucions benèfiques de Barcelona (segle XIII)" a M. Riu (ed.), *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval*. Actas de las 2ª Jornadas luso-españolas de Historia Medieval, Barcelona, 1980, vol. 1, pàgs. 117-190.
- C. Batlle, *L'assistència als pobres a la Barcelona medieval (segle XIII)*, Barcelona, 1987 (Episodis de la Història, 267).
- Ll. Batlle i Prats, "Inventari dels béns de l'Hospital de la Seu de Girona" a *Estudis Universitaris Catalans*, XIX (1934), pàgs. 58-80.
- Ll. Batlle i Prats, "Demolición del Hospital de Santa Catalina en 1654" a *Revista de Girona*, 74 (1976), pàgs. 8-10.
- Ll. Batlle i Prats, "L'Hospital Nou de Santa Caterina" a *Revista de Girona*, 99 (1982), pàgs. 145-148.
- A. Borràs, "L'ajuda als pobres en els testaments de Catalunya i València del segle XV" a M. Riu (ed.), *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval*. Actas de las 2ª Jornadas luso-españolas de Historia Medieval, Barcelona, 1980, vol. 1, pàgs. 363-372.

- A. Borrás Feliu, "La vida religiosa catalano-valenciana al segle XV segons els testaments conservats a l'Arxiu del Palau-Requesens" a *Documenta et Scripta* V (1993), Barcelona, pàgs. 141-149.
- E. Botinas, J. Cabaleiro, "Mediacions i autoritat femenina en l'espiritualitat de les dones medievals" a *Duoda. Revista d'Estudis Feministes* 7 (1994), pàgs. 125-142.
- M. Bourin, R. Durand, *Vivre au village au Moyen Age*, París, 1984
- P. Burke, *Formas de hacer historia*, Madrid: Alianza Editorial, 1993.
- S.-A. Buxó Massaguer, "Iconografia de la pobresa en la pintura catalana de los siglos XII-XV" a M. Riu (ed.), *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval*. Actas de las 2ª Jornadas luso-españolas de Historia Medieval, Barcelona, 1980, vol. 2., pàgs. 49-79.
- J. Calzada Oliveras, "Art i arquitectura en l'hospitalari de Girona" a *Revista de Girona*, 89 (1979), pàgs. 249-259.
- J. Canal (i altres), *La ciutat de Girona en la 1ª meitat del segle XIV*, Girona, 1998.
- O. Capitani (ed.), *La concezione della povertà nel Medioevo*, Bolonya, 1983.
- P. Carasa Soto, "La historia y los pobres: de las bienaventuranzas a la marginación" a *Historia Social* (Instituto de Historia Social, UNED-València), 13 (primavera-verano 1992), pàgs. 77-99
- N. Castells, N. Puigdevall, F. Reixach, *L'Hospital de Santa Caterina*, Girona, 1989.
- A. Chédeville, J. Le Goff, J. Rossiaud, *La ville en France au Moyen Age*, París, 1988.
- J. Cubero, *Histoire du vagabondage du Moyen Age à nos jours*, París, 1998.
- J. Danon, *Visió històrica de l'Hospital General de Santa Creu de Barcelona*, Barcelona, 1978.
- N. de Dalmases, "Arquitectura Gòtica Civil" a *Art de Catalunya, Ars Cataloniae*, BCN, 1998, v. 3, pàgs. 148-155.

- “Documentos del Hospital de San Sebastián de Palma del Río (Córdoba). Años 1345-1508”, *Ariadna. Revista de Investigación*, 9 (1990), pàgs. 7-363.
- G. Duby, P. Ariés (dirs.), *Historia de la vida privada*, Madrid, 1988.
- J. Dufour, H. Platelle (eds.), *Fondations et ouvres charitables au Moyen Age*. Congrès national des sociétés historiques et scientifiques (Nice, 26-31 octobre 1996), París, 1999.
- C. Dyer, *Niveles de vida en la Baja Edad Media*, Barcelona, 1991.
- J. Favier (dir.), *XIVè et XVè siècles: crises et genèses*, París, 1996.
- C. Ferrer, J. Villar, “L’eclosió urbana de Girona” a *Historia de Girona*, núm. 5. *De la prosperitat a la crisi en els sigles XIV i XV*, Girona, 1990., pàgs. 146-157.
- M. Gallent Marco, “Aproximación a un modelo medieval de institución sanitaria. El Hospital de la Reyna” a *Saitabi*, XXXI (1981), pàgs. 75-88.
- M. Gallent Marco, “Instituciones hospitalarias y poderes públicos en Valencia” a *Saitabi*, XXXIV (1984), pàgs. 73-87.
- M. Gallent, “Historia e historia de los hospitales” a *Revista de Historia Medieval*. Debat: “Pobreza, asistencia y represión, a propósito de la obra de Helène Trope”, 7 (1997), pàgs. 179-191.
- J. Gaudemet, *Église et société en Occident au Moyen Age*, París, 1984.
- B. Geremek, “Criminalité, vagabondage, paupérisme: la marginalité a l’aube des temps modernes” a *Revue d’Histoire Moderne et Contemporaine*, XXXI (juliol-setembre 1974), pàgs. 337-375.
- B. Geremek, *Les marginaux parisiens au XIVè et XVè siècles*, París: Flammarion, 1976.
- B. Geremek, *La potence ou la pitié. L’Europe et les pauvres du Moyen Age à nos jours*, París, 1987. (Hi ha traducció a l’espanyol: *La piedad y la horca. Historia de la miseria y de la caridad en Europa*, Madrid, 1989).

- B. Geremek, "El marginado" a J. Le Goff (dir.), *El hombre medieval*, Madrid, 1995, pàgs. 361-387.
- B. Geremek, *La Estirpe de Caïn: la imagen de los vagabundos y los pobres en la literatura (XV-XVIII)*, Barcelona, 1991.
- B. Gille, "L'hôpital au Moyen Age", *Archéologia*, 10 (mai-juin 1966), pàgs. 28-33.
- A. Gironella, "La cultura de la caritat: inventari dels béns de l'Hospital de la Seu (Girona, 31 gener 1342)" a *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XLII (2001). Actes del I Congrés d'Història de Girona, pàgs. 163-177.
- J.-L. Goglin, *Les misérables dans l'Occident médiéval*, Paris, 1976.
- M. D. Grmek (dir), *Histoire de la pensée médicale en Occident. I: Antiquité et Moyen Age*, Paris, 1995.
- N. Guglielmi, *Marginalidad en la Edad Media*, Buenos Aires, 1998.
- C. Guilleré, *Diner, poder i societat a la Girona del segle XIV*, Girona, 1984.
- C. Guilleré, "Assistència i caritat a la Girona de principis del segle XIV" a Ídem, *Diner, poder i societat a la Girona del segle XIV*, Girona, 1984, pàgs. 153-168
- C. Guilleré, "Una institució benèfica enfront les adversitats de l'època: la Pia Almoïna de Girona (1347-1380) " a Ídem, *Diner, poder i societat a la Girona del segle XIV*, Girona, 1984, pàgs. 169-196.
- C. Guilleré, *Girona medieval: l'etapa d'apogeu (1285-1360)*, Girona, 1991.
- C. Guilleré, *Girona medieval: crisi i desenvolupament (1360-1460)*, Girona, 1992.
- C. Guilleré, *Girona al segle XIV*, Barcelona, 1993, 2 vols.
- C. Guilleré, *Llibre Verd de la ciutat de Girona (1144-1533)*, Barcelona, 2000.
- J. Imbert, *Histoire des hôpitaux en France*, Toulouse, 1982.
- G. Juliol, *Llibre Vermell de la ciutat de Girona (1188-1624)*, Barcelona, 2002.

- M. Ladero Quesada, "Grupos marginados" a *Historia medieval española. Un balance historiográfico (1968-1998)*. Actas de la XXV Semana de Estudios Medievales de Estella, julio 1998, Estella, 1998, pàgs. 505-601.
- T. Lassabatère, "Théorie et pratique de la charité individuelle à la fin du Moyen Age: l'exemple d'Eustache Deschamps" a J. Dufour, H. Platelle (eds.), *Fondations et ouvres charitables au Moyen Age*. Congrès national des sociétés historiques et scientifiques (Nice, 26-31 octobre 1996), París, 1999, pàgs. 129-141.
- D. Le Blévec, "Fondations et ouvres charitables au Moyen Age" a J. Dufour, H. Platelle (eds.), *Fondations et ouvres charitables au Moyen Age*. Congrès national des sociétés historiques et scientifiques (Nice, 26-31 octobre 1996), París, 1999, pàgs. 7-22.
- D. Le Blévec, *La part du pauvre. L'assistance dans les pays du Bas-Rhône (XII-XIV)*, Roma, 2000, 2 vols.
- J. P. Leguay, *La rue au Moyen Age*, Rennes: Ouest-France, 1984.
- J. Le Goff (dir.), *El hombre medieval*, Madrid: Alianza, 1995.
- J. Le Goff, "Los marginados en el Occidente medieval" a Idem, *Lo maravilloso y lo cotidiano en el Occidente medieval*, Barcelona, 1996, pàgs. 129-135.
- C. Lis, H. Soly, *Pobreza y capitalismo en la Europa preindustrial (1350-1850)*, Madrid, 1982.
- G. Lobrichon, *La religion des laïcs en Occident, XIè-XVè siècles*, París, 1994.
- C. López Alonso, *La pobreza en la España medieval*, Madrid, 1986.
- M. L. López Terrada, "El hospital como objeto histórico: los acercamientos a la historia hospitalaria" a *Revista de Historia Medieval*. Debat: "Pobreza, asistencia y represión, a propósito de la obra de Helène Trope", 7 (1997), pàgs. 192-205.
- M.L. Mandingorra, "Escribir y administrar. La gestión hospitalaria y el recurso a la escritura" a *Signo. Revista de Historia de la Cultura Escrita* 1 (1994), pàgs. 91-111.

- M.L. Mandingorra, *La escritura humanística en Valencia*, València, 1985.
- R. Manselli, "Evangelismo e povertà", a O. Capitani (dir.), *La concezione della povertà nel Medioevo*, Bolognya, 1983, pàgs. 153-191.
- M.-C. Marandet, *Le souci de l'au-delà: la pratique testamentaire dans la région toulousaine (1300-1450)*, Perpinyà, 1998, 2 vols.
- J. Marquès Casanovas, "Síntesi històrica de l'Hospital de Girona" a *Revista de Girona*, 89 (1979), pàgs. 233-238.
- J. Marquès Casanovas, *Girona Vella*, Girona, 1979, 2 vols.
- J. Marquès Casanovas, *Indrets de Girona*, Girona, 1981.
- J. M. Marquès, *Els pergamins de la Mitra (881-1687)*, Girona: Monografies de l'Institut d'Estudis Gironins, 1984.
- J. M. Marquès, *Col·lecció diplomàtica de Sant Daniel de Girona (924-1300)*, Barcelona, 1997.
- J. L. Martín, "La pobreza y los pobres en los textos literarios del siglo XIV", a *-A pobreza e a assistència aos pobres na Península Ibérica durante a Idade Média*. Actas das 1ª Jornadas luso-espanholas de História Medieval, Lisboa, 1973, vol. 2, pàgs.587-635.
- E. Mitre, "Historia y marginación. Mundos desvelados y mundos por desvelar (Un modelo especialmente aplicable al Medioevo)" a C. González Mínguez, I. Bazán Díaz, I. Reguera (eds.), *Marginación y exclusión social en el País Vasco*, Bilbao, 1999, pàgs. 13-24.
- M. Mollat (dir.), *Études sur l'histoire de la pauvreté*, París, 1974, 2 vols.
- M. Mollat, *Les pauvres au Moyen Age. Étude sociale*, París, 1974, 2 vols. (Hi ha traducció a l'espanyol: Ídem, *Pobres, humildes y miserables en la Edad Media*, Mèxic D. F., 1988).
- M. Mollat, "Il concetto della povertà nel Medioevo: problematica" a O. Capitani (dir.), *La concezione della povertà nel Medioevo*, Bolognya, 1983, pàgs. 2-34.
- M. Mollat, "Pauvres et marginaux" a *Acta mediaevalia*, 5-6 (1984-1985), pàgs. 73-82.

- M. Montanari, *Alimentazione e cultura nel Medioevo*, Roma, 1988.
- M. Montanari, *El hambre y la abundancia*, Barcelona: Editorial Crítica, 1993.
- I. Moretti, "Ospedale" a *Enciclopedia dell'Arte Medievale*, Roma, 1996, vol.11, pàgs. 907-927.
- R. Narbona, "Locura y sociedad en la Valencia de los siglos XV al XVII de H. Tropé: instituciones hospitalarias y sociedad" a *Revista de Historia Medieval*. Debat: "Pobreza, asistencia y represión, a propósito de la obra de Helène Trope", 7 (1997), pàgs. 173-178.
- M. Núñez Rodríguez, *Casa, calle, convento. Iconografía de la mujer medieval*, Santiago de Compostela, 1997.
- P. Pérez García, "La "sociedad insuficiente": pobreza y cambio social (ss. XV-XVII)" a *Revista de Historia Medieval*. Debat: "Pobreza, asistencia y represión, a propósito de la obra de Helène Trope", 7 (1997), pàgs. 205-211.
- A. Pérez Santamaría, "L'hospital de Sant Llätzer o Casa dels Malalts o Masells" a M. Riu (ed.), *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval*. Actas de las 2ª Jornadas luso-españolas de Historia Medieval, Barcelona, 1980, vol. 1, pàgs. 77-116.
- A pobreza e a assistênciã aos pobres na Península Ibérica durante a Idade Media*. Actas das 1ª Jornadas luso-espanholas de História Medieval, Lisboa, 1973, 2 vols.
- N.J. Pounds, *La vida cotidiana. Historia de la cultura material*, Barcelona: Crítica, 1999.
- J. Reventós, *Els hospitals i la societat catalana. Història dels hospitals de Catalunya*, Barcelona, 1996, vol.1.
- F. Rapp, *L'église et la vie religieuse en Occident à la fin de Moyen Age*, París, 1980.
- L. Reau, *Iconographie de l'art chrétien*, París, 1988 (1958).
- G. Ricci, "Naissance du pauvre honteux: entre l'histoire des idées et l'histoire sociale" a *Annales E.S.C.*, 38 (1983), pàgs. 158-177.

- M. Riu, "La ayuda a los pobres en la Barcelona medieval: el "plat dels pobres vergonyants" de la parròquia de Santa Maria del Mar" a *A pobreza e a assistència aos pobres na Península Ibérica durante a Idade Média*. Actas das 1ª Jornadas luso-espanholas de História Medieval, Lisboa, 1973, vol. 2, pàgs. 783-811.
- M. Riu (ed.), *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval*. Actas de las 2ª Jornadas luso-españolas de Historia Medieval, Barcelona, 1980, 2 vols.
- J.-L. Roch, "Le jeu de l'aumône au Moyen Age", *Annales E.S.C.*, 44 (1989), pàgs. 505-528.
- A. Rubió Vela, "La asistencia hospitalaria infantil en la Valencia del siglo XIV: pobres, huérfanos y expósitos" a *Dynamis*, 2 (1982), pàgs. 159-191.
- A. Rubió Vela, "Infancia y marginació. Instituciones trecentistas para el socorro de la infancia en Valencia" a *Revista d'Història Medieval*, 1 (1991), pàgs. 111-154.
- J. C. Sánchez-Robles Beltrán, "Elementos de la arquitectura de la ciudad: los hospitales medievales en la ciudad de Valencia" a *Patronos, promotores, mecenas y clientes*, Múrcia, 1988, pàgs. 87-92.
- M. J. Simbor, "L'Hospital d'Innocents, folls e orats de València: tractament historiogràfic" a *Revista de Historia Medieval*. Debat: "Pobreza, asistencia y represión, a propósito de la obra de Helène Trope", 7 (1997), pàgs. 212-220.
- S. Sobrequés, *Societat i estructura política a la Girona medieval*, Barcelona, 1975.
- A. Tabarroni, "Povertá e pottere nella tradizione francescana" a C. Dolcini, *Il pensiero politico dell'età antica e medioevale*, Torí, 2000, pàgs. 175-207.
- F. O. Touati, "Un dossier à rouvrir: l'assistance au Moyen Age" a J. Dufour, H. Platelle (eds.), *Fondations et ouvres charitables au Moyen Age*. Congrès national des sociétés historiques et scientifiques (Nice, 26-31 octobre 1996), París, 1999, pàgs. 23-38.

- J. Valdeón Baroque, "El ritmo del individuo: en las puertas de la pobreza, de la enfermedad, de la vejez, de la muerte" a *La vida cotidiana en la Edad Media*. VIII Semana de Estudios Medievales (Nájera, 1997), Logroño, 1998, pàgs. 275-287.
- A. Vauchez, *La espiritualidad del occidente medieval (siglos VIII-XII)*, Madrid, 1985.
- A. Vauchez, *Les laïcs au Moyen Age. Pratiques et expériences religieuses*, Paris, 1987.
- S. Victor, *La Girona medieval: canvis i ruptures (1460-1519)*, Girona, 2001.
- La vida cotidiana en la Edad Media*. VII Semana de Estudios Medievales, Nájera. Logroño, 1998.
- T. Vinyoles, *Les barcelonines a les darreries de l'Edat Mitjana (1370-1470)*, Barcelona: Fundació Vives Casajuana, 1976.
- T. Vinyoles, "Ajudes a donzelles pobres a maridar" a M. Riu (ed.), *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval*. Actas de las 2ª Jornadas luso-españolas de Historia Medieval, Barcelona, 1980, vol. 1., pàgs. 295-362.
- T. Vinyoles, M. González, "Els infants abandonats a les portes de l'Hospital de Barcelona (1426-1439)" a M. Riu (ed.), *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval*. Actas de las 2ª Jornadas luso-españolas de Historia Medieval, Barcelona, 1980, vol 2, pàgs. 191-285.
- T. Vinyoles, "Unes notes sobre les marginades a Barcelona als segles XIV i XV" a *Acta Mediaevalia*, 2 (1981), pàgs. 107-132.
- T. Vinyoles, *La vida quotidiana a Barcelona vers 1400*, Barcelona, 1985.
- T. Vinyoles, "Niñas marginadas, mujeres marginadas. Las niñas en los documentos medievales catalanes" a VINYOLES, T. (i altres), *Estudios sobre la mujer: marginación y desigualdad*, Málaga: Universidad de Málaga, 1994.
- J. De la Vorágine, *La leyenda dorada*, (trad. J. M. Macías), Madrid, 1989.

-M. Wade Labarge, *La mujer medieval*, Madrid, 1997.

-J. Webster, *La societat catalana al segle XIV. Antologia de Francesc Eiximenis*, Barcelona:
Edicions 62, 1980.

